

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Theory and Practice of Intellectual Property

Науково-практичний журнал

5 (73) ' 2013

ISSN 2308-0361

УДК 347.(77+78)

ЗАСНОВНИК

*Науково-дослідний інститут
інтелектуальної власності
Національної академії
правових наук України*

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 10573 від 07.11.2005 року.

Рекомендовано до друку вченою
радою НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України
(протокол № 7 від 24.09.2013 року).

Редакція:

Орлюк О. П. — головний редактор,
Петренко С. А. — заступник головного
редактора,
Мацкевич О. О. — редактор,
Осіпова А. О. — літературний
редактор,
Петренко І. І. — відповідальний
секретар.

Адреса редакції:

03680, МСП, м. Київ-150,
вул. Боженка, 11, корп. 4
Тел.: 228-21-37, 228-22-16
Тел./факс: 200-08-76
www.ndiiv.org.ua
e-mail: letter@i.kiev.ua

Здано до набору 25.09.2013 року.
Підписано до друку 09.10.2013 року.
Формат 70x108/16. Папір офсетний.
Друк офсетний.
Наклад 300 примірників. Зам.

ЗМІСТ

До 20-річчя Національної академії правових наук України

Бутнік-Сіверський О., Орлюк О. Людський
капітал в інтелектуальній економіці
(економіко-правовий погляд
і закордонний досвід) 3

Право інтелектуальної власності

Бас К. Нормативні джерела формування
цивільно-правового статусу суб'єктів права
інтелектуальної власності у сфері охорони
здоров'я 11

Авторське право

Дроб'язко В. Кримінально-правова
відповідальність за порушення авторських
і суміжних прав у зарубіжних країнах 16

Якубівський І. Про юридичну природу
договорів між організаціями колективного
управління і суб'єктами авторського права
та суміжних прав 25

Троцька В. Розшуковуються невідомі «батьки»
творів-сиріт 32

Європейський досвід

Комзюк Л. Апроксимація охорони прав
на осиротілі твори в ЄС як фактор розвитку
медіаправа 40

Наукова рада журналу:

Довгерт А. С., чл.-кор. НАПрНУ, д.ю.н., проф; Кузнєцова Н. С., акад. НАПрНУ, д.ю.н., проф.; Майданик Р. А., чл.-кор. НАПрНУ, д.ю.н., проф.; Малишева Н. Р., д.ю.н., проф.; Патон Б. Є., през. НАНУ, д.т.н.; Притика Д. М., акад. НАПрНУ, д.ю.н.; Редько В. В., д. с.-г. н.; Стефанчук Р. О., чл.-кор. НАПрНУ, д.ю.н.; Тацій В. Я., през. НАПрНУ, д.ю.н.; Шемшученко Ю. С., акад. НАНУ, акад. НАПрНУ, д.ю.н.

Редакційна колегія журналу:

Мироненко Н. М. (голова редакційної колегії), Дорошенко О. Ф. (заступник голови редакційної колегії), Андрощук Г. О., Бутнік-Сіверський О. Б., Васильєва В. А., Галиця І. О., Гетманцев Д. О., Дроб'язко В. С., Канзафарова І. С., Копиленко О. Л., Коссаєв В. М., Крупчан О. Д., Москаленко В. С., Нежиборець В. І., Панов М. І., Петришин О. В., Пічкур О. В., Семчик В. І., Сидоров І. Ф., Солощук М. М., Теплюк М. О., Тихий В. П., Юрченко О. М., Е. Х. Армаза-Армаза (Іспанія), Я. Пеліова (Словакія), Л. Цвікла (Польща)

Журнал засновано в лютому 2002 року, перейменовано у листопаді 2005 року, внесено до переліку фахових видань ВАК України з юридичних наук

Андрощук Г. Європейська стратегія охорони промислової власності (частина 2) 50

Патентне право

Недогібченко Є. Способи та правові форми використання об'єктів патентного права в діяльності суб'єктів господарювання 62

Засоби індивідуалізації

Селіваненко В. Особливості правової охорони засобів індивідуалізації у сфері охорони здоров'я 68

Право та інновації

Нежиборець В. Венчурне фінансування в Україні: стан і перспективи 74

Шульпін І. Збитки у сфері інтелектуальної власності: категорія права й економіки 80

Погляд науковця

Кириченко Ю. Конституційна практика нормативного регулювання права інтелектуальної власності в Україні та європейських державах 86

Корновенко С., Мігус І. Підготовка фахівців у сфері інтелектуальної власності в Україні: до питання щодо її удосконалення 93

Іващенко В., Морозов А. Політика національних урядів у сфері охорони об'єктів права промислової власності у роки української революції (грудень 1917–1921 роки) 96

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ (ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ПОГЛЯД І ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД)*

Олександр Бутнік-Сіверський,
*професор, член-кореспондент АТН України, завідувач
економіко-правового відділу НДІ інтелектуальної
власності НАПРН України, доктор економічних наук*

Інтелектуальна економіка є функціональною складовою економічних наук і спирається на фундаментальні положення, вже відомі економічній теорії. Вона за своїм економічним змістом це по суті політична економія, але в світлі нових економічних вимог, з іншою економічною доктриною. Тут капітал і його складова — *інтелектуальний капітал* — розглядаються як авансована вартість, які в процесі свого руху приносять додаткову вартість, тобто вартість, яка «зростає сама». Вчення про додаткову вартість є основою економічної теорії К. Маркса. Первісно авансована вартість не тільки зберігається в обігу, але й змінює свою величину, долучає до себе суму грошей і вартості, тобто самозростає. Саме цей рух перетворює гроші на капітал. Цей процес можна записати формулою: $G-T-G'$,

де $G' = G + \Delta G$,

тобто дорівнює первісно авансованій сумі плюс деякий приріст — ΔG , який є додатковою вартістю, що виникає за рахунок нової вартості.

Що стосується людського капіталу, то його економічний зміст збігається з процесом виробництва додаткової

вартості, котрий розкрито К. Марксом у вченні про постійний і перемінний капітал. При цьому К. Маркс використовував формулу вартості (W) товарів у процесі виробництва, а саме:

$$W = C + V + m,$$

де: C — постійний капітал (від слова *constant* — постійний); V — перемінний капітал (від слова *variable* — той, що змінюється); m — додаткова вартість (від слова *Mehrwert*). Одночасно C — це стара, перенесена вартість, а ($V + m$) — нова вартість; V — відтворена вартість робочої сили; m — її прирощення.

Початковим пунктом процесу виробництва є купівля робочої сили на відповідний термін, у межах якого робітник своєю працею створює нову вартість. При цьому не власник авансує робітника, а навпаки, робітник авансує власника, тобто він (робітник) одержує заробітну плату з доходу, створеного його власною працею. В економічній теорії робоча сила — це сукупність фізичних,

Олена Орлюк,
*професор, член-кореспондент НАПРН України,
директор НДІ інтелектуальної власності НАПРН
України, головний редактор журналу
«Теорія і практика інтелектуальної власності»,
доктор юридичних наук*

* Продовження. Початок у № 4, 2013.

ДО 20-РІЧЧЯ НАПРН УКРАЇНИ

розумових і організаційних здібностей людини, набутих знань та досвіду, котрі вона застосовує в процесі виробництва споживчих вартостей. Робоча сила — це основний елемент виробничих сил у суспільстві. А в умовах, де присутній капітал, вона стає товаром, тобто купується та продається, тому що працівник не має власності на засоби виробництва й засоби існування. Робоча сила як товар має два аспекти: *споживчу вартість і власне вартість*.

Як стверджував К. Маркс, якщо робочу силу розглядати з позицій вартості, то зрозуміло, що як й інший товар, вона потребує суспільно необхідних витрат на своє відтворення у відповідних умовах. Мінімальна межа цих витрат — вартість життєвих засобів, які потрібні працівникові для підтримання свого фізичного існування (так званий, фізичний мінімум). Однак для відтворення робочої сили необхідно більше витрат, аніж для створення фізично потрібних працівнику життєвих засобів. Це пов'язано з тим, що, по-перше, працівник не вічний і, відповідно, відтворення робочої сили має включати витрати на утримання також і його сім'ї; по-друге, для виконання більш складної роботи працівнику потрібно мати відповідні рівень освіти та кваліфікацію, що потребує додаткових витрат на робочу силу; по-третє, на відміну від звичайних товарів, робоча сила, як і її носій — людина — історично розвивається, тому на розмір її вартості впливають моральний, історичний, соціальний і результативний елементи. *Моральний елемент* вартості робочої сили визначається гідністю людини, її самоповагою, впливом морально-етичних факторів. *Історичний елемент* вартості робочої сили пов'язаний зі зростанням фізичних, духовних та інших потреб людини, її здібностей, для відтворення яких потрібно залучати все більше матеріальних благ і послуг. *Соціальний елемент* вартості робочої сили складається зі значного впливу на неї

таких соціальних факторів, як класова боротьба, діяльність профспілок, громадських і політичних рухів. *Результативний елемент* характеризує зростання корисного ефекту від використання робочої сили, в основу якої покладено збільшення витрат робочої сили (фізичних, розумових, організаційних) та покращення форм і методів організації виробництва [1, 284–285].

За аналогією та економічним змістом в інтелектуальній економіці — робоча сила під впливом трансформаційних процесів в економіці та розвитку інформаційних технологій (отримання, перетворення та передачі всіх форм інформації) перетворюється на інтелектуальну силу чи людські ресурси, коли стають товаром, і також мають два аспекти: споживчу вартість і власне вартість.

В інтелектуальній економіці: V_i — вартість інтелектуальної сили, яка змінюється, m_i — додаткова вартість, а $(V_i + m_i)$ — нова вартість створюється за рахунок використання та впровадження інтелектуального продукту, де V_i — відтворена вартість інтелектуальної сили, а m_i — її прирощення, i — підрядковий індекс показує належність до інтелектуальної економіки. Зазначене є головним економічним змістом осучаснення теорії людського капіталу.

В інтелектуальній економіці у процесі створення інтелектуального продукту творчі зусилля працівника прирівнюються до **інтелектуальної сили**, що має споживчі властивості. Інтелектуальна сила розглядається як суспільний товар. З позицій споживчої вартості специфіка цього товару проявляється в тому, що в процесі його споживання інтелектуальна сила не зникає, а створює нову вартість, більшу, ніж власне вартість товару — інтелектуальна сила. При цьому, на відміну від робочої сили, інтелектуальна сила за рахунок накопичення знань, спрямування до реалізації нового творчого результату може зменшуватися за

кількістю працівників з одночасним збільшенням її вартості. Тож може випереджати за вартістю матеріальні активи. Тож, в основу визначення споживчої вартості інтелектуальної сили закладена абстрактна творча праця (відповідна її кількість) з отриманням інтелектуального результату на матеріальному носії та за своїм економічним змістом набуває майнових прав. За аналогією, інтелектуальна сила має ті самі властивості, що і робоча сила, але з більш високою вартістю, адже її споживчі якості зростають з кожним кроком розвитку виробничої системи. Інтелектуальна сила, як і її носій — людина, з творчим складом розуму та креативним мисленням, яка створює нове знання, історично розвивається, тому, що на розмір її вартості впливають моральний, історичний, соціальний і результативний елементи, а також сьогодні можна додати сьогодні новий елемент — системну глобалізацію інноваційних економічних процесів, під впливом якої людина трансформується в людину-творця. На відміну від робочої сили, до інтелектуальної сили висуваються значно вищі вимоги щодо збільшення її потенційних можливостей до залучення у виробничий або торговий процес і надання послуг, а це потребує вкладення в її розвиток значно більших витрат (інвестицій). Варто звернути увагу на те, що віддача інтелектуальної сили залежить від наявного обсягу знань, кваліфікації працівника, вміння творчо працювати, що набувається в попередні періоди життєвого циклу людини, до залучення у виробничий чи торговий процес та процес надання послуг, що розглядається як характеристика *людського інтелектуального потенціалу*, а при його залученні до виробничого чи торгового процесу та процесу надання послуг інтелектуальна сила набуває первісної вартості, її приріст є нова вартість, більша, ніж власне вартість товару — первісна вартість інтелектуальної сили.

В інтелектуальній економіці **людські ресурси** — це кількість працівників з високим рівнем кваліфікації, залучених до процесу розробки та використання інтелектуального продукту. З огляду на це ефективність живої праці буде визначатися кількістю створеного та впровадженого інтелектуального продукту на одиницю робочого часу. Цей показник може характеризувати людський потенціал, якщо визначати потенційні можливості створювати інтелектуальний продукт за відповідний термін. Результати творчої праці у вигляді інтелектуального продукту, який не має вартісної оцінки, вимірюються кількістю ідентифікованих об'єктів права інтелектуальної власності. Створені новації, ті, котрі можна описати та ідентифікувати, стають **інтелектуальними ресурсами**. Окремі інтелектуальні ресурси, зокрема, ті, що мають великий комерційний потенціал, отримують правову охорону, стають **інтелектуальною власністю**, а прийняті на баланс за відповідною вартістю, — *об'єктами права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів*.

Людські ресурси й інтелектуальні ресурси, чи інтелектуальна сила та інтелектуальний продукт, розглядаються разом як **інтелектуальний потенціал**, який не має вартісної оцінки й характеризується кількісними показниками (рівнем освіти, кваліфікації, набутим досвідом, за віком, показниками стану здоров'я, кількістю винаходів тощо). У вартісному вимірі інтелектуальний потенціал, залучений до виробничої сфери, торгівлі та процесу надання послуг стає авансованою вартістю, що в процесі свого руху приносить додаткову вартість, що і є ознакою інтелектуального капіталу.

Важливою складовою в цьому процесі є перетворення новацій, створених людськими ресурсами, на інтелектуальні ресурси, якими підприємство може володіти. Тож основне завдання його керівництва (менеджерів) —

ДО 20-РІЧЧЯ НАПРН УКРАЇНИ

трансформувати інтелектуальні ресурси в інтелектуальні активи.

Інтелектуальні активи — це вартість інтелектуальних ресурсів, які в господарському обігу належні до складу нематеріальних активів. Інтелектуальні активи, як і людський капітал, є *складовими інтелектуального капіталу*, якщо розглядати їх з вартісних позицій.

Беручи до уваги зазначене, інтелектуальний капітал як *авансована вартість* складається в господарському обігу з двох складових: *людського капіталу та інтелектуальних активів* (у складі нематеріальних активів) і мають різну природу походження та попит.

Вартість робочої сили, як і вартість інтелектуальної сили, перетворюється на заробітну плату, тобто набуває перетворювальної форми.

Вартість інтелектуальної сили, виражена у грошах, набуває форми ціни інтелектуальної сили. Тож, заробітна плата чи винагорода — це грошове вираження вартості та ціни товару — інтелектуальна сила й частково — результативності функціонування інтелектуальної сили.

Оскільки інтелектуальна сила є товар, то її ціна, як і решти товарів, регулюється співвідношенням попиту та пропозиції, відповідними економічними законами. По мірі зниження попиту чи збільшення пропозиції ціна інтелектуальної сили, тобто заробітна плата (винагорода), зменшується й навпаки.

Однією з форм оплати праці, що пов'язана з розробкою інтелектуальної власності, є контрактна, за якою встановлюється договірна вартість інтелектуальної праці, яка відтворює вартість інтелектуальної сили чи розмір людського капіталу. За своєю економічною природою контрактна форма оплати праці відтворює ціну інтелектуальної сили. При цьому потрібно зазначити, що вартість інтелектуальної сили у виробництві є первісною вартістю, приріст якої пов'язаний з використанням

і впровадженням інтелектуальних активів при виробництві інноваційної продукції (у виробничій сфері) або інноваційного продукту (в науковій сфері діяльності).

Слід зазначити, що на вартість людських ресурсів або розмір людського капіталу впливає вартість робочого місця працівника та його матеріальне забезпечення, на якому створюється інтелектуальний продукт або інтелектуальна продукція.

Розмір вартості робочого місця складається з витрат на інтелектуальну силу, вартості засобів і предметів праці. Вартість запасів та предметів праці визначається на загальних підставах, залежно від розміру інвестицій, спрямованих на інноваційну діяльність, життєвого циклу нововведень і стадії впровадження інвестиційного проекту.

Людський капітал з позиції можливості створення, накопичення та передачі знання розглядається як вартісна оцінка інтелектуальної сили, інтелектуальних зусиль одного чи сукупності працівників, залучених до процесу розробки та впровадження інтелектуального продукту з метою отримання доходу (прибутку). Людський капітал пов'язується з економічною теорією інвестиційними (капітальними) вкладеннями в людину, що настільки прибуткові, як й інвестиції в будь-який інший фактор виробництва. Такі вкладення здійснюються в створення людського інтелектуального потенціалу та в подальшому у процесі виробництва, торгівлі та надання послуг — у вартість інтелектуальної сили.

Людський капітал підприємства чи установи є накопичені персоналом уміння та навички, що є *результатом інвестицій у персонал і дають змогу отримувати на ці інвестиції відповідний дохід (прибуток)*. Емпіричні дослідження показують, що між інвестиціями в людський капітал і доходами (прибутком) існує пряма позитивна залежність. Звідси впливає й завдання

підприємства чи установи щодо людського капіталу: оптимізувати організацію та підвищувати продуктивність творчої праці персоналу. Управління персоналом, а отже, й організація та продуктивність творчої праці — стратегічна функція менеджменту. *Завданням* ефективної, дієвої системи управління персоналом є забезпечення формування монолітного колективу професіоналів підприємства чи установи з високою продуктивністю творчої праці. В умовах жорсткої конкуренції всі зусилля менеджменту мають бути спрямовані на досягнення єдиної мети — *підвищення прибутковості підприємства чи установи та творчої продуктивності його працівників*.

З правової позиції інтелектуальний капітал як авансована вартість у господарському обігу має відповідну особливість, що відрізняє його від людського капіталу. Економіко-правовий зміст сучасної теорії людського капіталу найбільше проявляється в інтелектуальній економіці, що наближає до розуміння практики використання людського капіталу, і це наче видно на прикладі діяльності господарських товариств.

Господарським кодексом України [2] (далі — ГК України) передбачено, що *господарськими товариствами визнаються* підприємства чи інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їхнього майна та участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку (п. 1 ст. 79), а згідно з п. 2 ст. 80 ГК України, акціонерним товариством є господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, та яке несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій.

Майновий стан суб'єкта господарювання визначається сукупністю належних йому майнових прав і майнових зобов'язань, що відображається в бухгалтерському обліку його господарської діяльності відповідно до вимог закону (ст. 145 ГК України).

Виходячи з умови, що *інтелектуальні активи та людський капітал є складовими інтелектуального капіталу* є потреба обґрунтувати правомірність неможливості внесення людського капіталу до статутного капіталу акціонерного товариства в обмін на корпоративні права, а також обґрунтувати правові підстави неможливості відображення людського капіталу на балансі товариства. Саме право інтелектуальної власності дозволяє поглибити відмінність інтелектуального капіталу від людського капіталу щодо їх відображення в бухгалтерському обліку.

ГК України передбачено, що *корпоративні права* — це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) цієї організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом і статутними документами (п. 1 ст. 167 ГК України). Володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом (п. 2 ст. 167 ГК України).

Виходячи із зазначеного, людський капітал має бути часткою особи у статутному капіталі (майні) господарської організації, але він не є майном, на відміну, від об'єктів права інтелектуальної власності (далі — ОПІВ), у складі нематеріальних активів.

Людський капітал не відображається у складі активів на балансі підприємства, але є основою для здійснення трансформації оцінених результатів творчих зусиль працівників в інтелек-

ДО 20-РІЧЧЯ НАПРН УКРАЇНИ

туальні активи, якими є ОПІВ у складі нематеріальних активів.

У результаті створення ОПІВ суб'єкт цього права набуває низки суб'єктивних прав як особистого немайнового, так і майнового характеру. Цивільним кодексом України [3] (далі — ЦК України) передбачено, що *зміст права інтелектуальної власності* становлять особисті немайнові права й (або) майнові права інтелектуальної власності (п. 2 ст. 418 ЦК України).

Під *особистими немайновими правами* розуміють різновид цивільних прав, які виникають із приводу нематеріальних благ, є невід'ємними від особи та набувають економічного змісту (гл. 15 ЦК України). Під майновими правами розуміють суб'єктивні права, що пов'язані з використанням ОПІВ, а також з тими матеріальними (майновими) вимогами, які виникають між учасниками правовідносин із приводу використання ОПІВ (наприклад, право авторів і винахідників на винагороду — статті 424, 426 ЦК України).

Відповідно п. 1 ст. 418 ЦК України, право інтелектуальної власності — це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений ЦК України та іншим законом. Водночас, п. 1 ст. 421 ЦК України передбачено, що суб'єктами права інтелектуальної власності є творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) й інші особи, котрим належать особисті немайнові й (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до ЦК України, іншого закону чи договору. Відповідно до п. 1 ст. 424 ЦК України до майнових прав інтелектуальної власності належні:

1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;

2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;

3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню ОПІВ, в тому числі забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Інтелектуальні ресурси, на відміну від людського капіталу, можуть бути рівноцінно замінені при акціонуванні на корпоративні права та належати акціонерам. Це стається в процесі здійснення трансакцій з інтелектуальними капіталом, тобто інтелектуальні ресурси, що приймаються на баланс за відповідною вартістю (корпоративною вартістю) набувають статусу інтелектуальних активів у складі нематеріальних активів.

ЦК України надає можливість автору чи іншому суб'єкту права інтелектуальної власності використовувати ОПІВ як вклад до статутного капіталу юридичної особи, як предмет договору застави або інших зобов'язань цивільного обороту в якості нематеріального активу (п. 3 ст. 424 ЦК України). Водночас, п. 1 ст. 177 ЦК України передбачено, що об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, *результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага**.

Відповідно до п. 1 ст. 155 ЦК України, статутний капітал акціонерного товариства утворюється з вартості вкладів акціонерів, внесених внаслідок придбання ними акцій. Статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, який гарантує інтереси його кредиторів. Він не може бути меншим розміру, встановленого Законом України «Про акціонерні товариства» [5]. Одночасно, п. 1

* Офіційне тлумачення положень ст. 177 ЦК України див. у Рішенні Конституційного Суду № 31-рп/2009 (v031p710-09) від 10.12.2009 року [4].

ст. 190 ЦК України передбачено, що майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки, а п. 2 визначає, що майнові права є неспоживна річ. Майнові права визнаються речовими правами.

Згідно з п. 1 ст. 86 ГК України, вкладками учасників і засновників господарського товариства можуть бути будинки, споруди, обладнання й інші матеріальні цінності, цінні папери, права користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будинками, спорудами, а також *інші майнові права (й майнові права на об'єкти інтелектуальної власності також)*, кошти, зокрема й в іноземній валюті, а п. 2 цієї статті передбачено, що вклад, оцінений у гривнях, становить частку учасника та засновника у статутному капіталі товариства. Порядок оцінки вкладів визначається в установчих документах господарського товариства, якщо інше не передбачено законом. Сума вкладів засновників і учасників господарського товариства становить статутний капітал товариства (п. 1 ст. 87 ГК України). Майном у ГК України визнається сукупність речей та інших цінностей (й нематеріальні активи також), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів (п. 1 ст. 139 ГК України). Втім, п. 1 ст. 87 ГК України передбачено, що юридична особа приватного права може створюватися та діяти на підставі *модельного статуту*, затвердженого Кабінетом Міністрів України [6], що після його прийняття учасниками стає установчим документом. Засновники (учасники) юридичної особи, утвореної на підставі модельного статуту, можуть у встановленому законом порядку затвердити статут, який є установчим документом, та

провадити діяльність на його підставі. У ст. 24 Модельного статуту передбачено, що майно товариства складається з основних засобів, обігових коштів, акцій (часток, паїв) у статутному (складеному) капіталі господарських товариств, а також інших активів, відображених у *бухгалтерському балансі товариства, і формується за рахунок майна, переданого учасниками товариства до його статутного капіталу*.

Зазначимо, що згідно з п. 4 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затвердженого наказом Міністерством фінансів України № 242 від 18.10.1999 року [7], визначено, що в бухгалтерському обліку нематеріальний актив є *немонетарний актив*, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований, а в п. 14 цього Положення (стандарту) передбачено, що первісною вартістю нематеріальних активів, внесених до статутного капіталу підприємства, визнається погоджена засновниками (учасниками) підприємства їхня справедлива вартість з урахуванням витрат, передбачених п. 11 цього Положення (стандарту).

Підсумовуючи, можна зазначити, що *людський капітал є трансформований в інтелектуальну власність результат творчої діяльності*, яка за відповідною процедурою набула права у складі нематеріальних активів, які на балансі чи у статутному капіталі товариства мають вартісну оцінку, та вартість інтелектуальної сили, інтелектуальних зусиль одного чи сукупності працівників, задіяних у процесі розробки та впровадження інтелектуального продукту з метою отримання доходу (прибутку), що впливає на розкриття методологічних *підходів до її оцінки з позиції трудомісткості праці*, що є предметом окремого дослідження. Вкладення інвестицій у розвиток людського капіталу є умовою створення, введення та використання ОПВ у господарській діяльності при залуче-

ДО 20-РІЧЧЯ НАПРН УКРАЇНИ

ні їх до виробничого чи торгового процесу та надання послуг з метою отримання прибутку.

Висновки

1. Право на результат інтелектуальної діяльності й теорія інтелектуального капіталу вносить у сучасну теорію людського капіталу оновлену методологію її сприйняття, що потребує поглибленого дослідження людського капіталу з позиції потреби розподілу на теорії людського потенціалу, людських ресурсів та людського капіталу в інтелектуальній економіці. Тут капітал і його складова — інтелектуальний капітал — розглядаються як авансована вартість, які в процесі свого руху приносять додаткову вартість, тобто вартість, яка «сама зростає».

2. Людський капітал з позиції можливості створення, накопичення та передачі знання розглядається як вартісна оцінка інтелектуальної сили, інтелектуальних зусиль одного працівника чи їх сукупності, задіяної в процесі розробки та впровадження інтелектуального продукту з метою отримання доходу (прибутку), що впливає на розкриття методологічних підходів до її оцінки. Вкладення інвестицій у розвиток людського капіталу є умовою створення, введення та використання ОПІВ у господарській діяльності. Емпіричні дослідження показують, що між інвестиціями в людський капітал і доходами (прибутком) існує пряма позитивна залежність. ♦

Список використаних джерел

1. *Основы экономической теории : учебник / С. В. Мочерный, В. К. Симоненко, В. В. Секретарюк, А. А. Устенко ; под общ. ред. С. В. Мочерного.* — К. : Знання, КОО, 2000. — С. 607.
2. *Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV : станом на 09.06.2013 року.*
3. *Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV : станом на 09.06.2013 року.*
4. *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства [...] від 10.12.2009 року № 31-рп/2009, [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v031p710-09>.*
5. *Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 року № 514-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.*
6. *Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Модельного статуту товариства з обмеженою відповідальністю» від 16.11.2011 року № 1182, [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1182-2011-%D0%BF>.*
7. *Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку» від 18.10.1999 року № 242 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws-/show/z0750-99>.*

Надійшла до редакції 26.06.2013 року.

НОРМАТИВНІ ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Катерина Бас,

здобувач НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

Конституція України (ст. 54) гарантує право громадян на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, встановлюючи право кожного громадянина на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1]. Водночас спеціальне законодавство України визначає особливості реалізації принципу свободи використання об'єкта інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я, які полягають у встановленні кваліфікаційних вимог та інших обов'язкових умов здійснення медичної та фармацевтичної практики.

Нині відбувається переосмислення законодавства з інтелектуальної власності на засадах утвердження прав людини на охорону здоров'я у сфері медицини та фармації [2]. Розробка та прийняття таких норм повинна здійснюватись із урахуванням прав людини як у статусі пацієнта, так і у статусі суб'єкта права інтелектуальної власності.

Правовий статус суб'єктів права інтелектуальної власності в українській правовій доктрині досліджували Г. Андрощук, О. Безух, О. Кохановська, В. Крижна, А. Кубах, Р. Майданик, Н. Мироненко, О. Орлюк, О. А. Підпригора, О. О. Підпригора, О. Святоцький та ін. Проблематику особливостей майнових прав інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я вивчали науковці Я. Іолкін, О. Кашинцева та ін. Водночас питання вивчення правового статусу суб'єктів ін-

телектуальної власності у сфері охорони здоров'я є мало розвинутим, що зумовлює необхідність дослідження цивільно-правового статусу таких суб'єктів.

Метою цієї статті є аналіз нормативних джерел формування цивільно-правового статусу суб'єктів права інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я та особливості права такого суб'єкта на використання об'єкта інтелектуальної власності у сфері медицини та фармації.

Відповідно до ст. 424 Цивільного кодексу України майновими правами інтелектуальної власності є право на використання об'єкта права інтелектуальної власності, виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, зокрема й забороняти таке використання та інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом [3]. Свобода використання об'єкта передбачає можливість особи, що має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, використовувати такий об'єкт на власний розсуд, додержуючись при цьому моральних засад суспільства й утримуючись від дій, котрі могли б порушити права інших осіб або завдати шкоди довіллю, культурній спадщині.

Суб'єкт права інтелектуальної власності має право реалізувати принцип свободи використання об'єкта

безпосередньо, застосовуючи його у своїй власній діяльності з метою задоволення своїх особистих (немайнових) і майнових прав, або ж дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності шляхом укладення договорів із третіми особами.

Варто зазначити, що поняття «використання» у праві інтелектуальної власності відрізняється від терміна «користування» речами, майном, характерним для речового права. Так, використання об'єкта інтелектуальної власності здійснюється характерними способами, що впливають із природи, специфіки та сфери застосування особливого об'єкта, яким є нематеріальне благо [4].

Стаття 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» визначає, що патент надає його власникові виключне право на використання об'єкта промислової власності [5]. Одним з видів використання об'єкта промислової власності є застосування продукту у виробництві з комерційною метою. Патентовласник має виключне право на здійснення зазначених дій щодо запатентованого продукту, а це означає, що тільки він може їх вчиняти. Зазначена особа може будь-яким чином здійснювати використання запатентованого продукту чи способу в межах чинного законодавства: може використовувати цей продукт у підприємницькій діяльності, може виступати як індивідуальний підприємець, може утворити підприємство, внести належний йому запатентований продукт як внесок до статутного фонду будь-якого господарюючого підприємства [6]. У сфері охорони здоров'я суб'єкт права інтелектуальної власності використовує об'єкт правової охорони шляхом використання в медичній практиці способів, методів, засобів лікування, діагностики та профілактики захворювань, приладів медичного призначення, медичних інструментів, медичної техніки, прогнозування захворювань, до-

слідження біологічних середовищ, моделювання патофізіологічних процесів, лікарських засобів, лікарських препаратів, штамів мікроорганізмів, продуктів генної інженерії тощо.

Відповідно до п. 3 ч. 2 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та п. 3 ч. 2 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», використанням винаходу (корисної моделі), промислового зразка визнається: виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі) та виготовлення виробу із застосуванням запатентованого промислового зразка, застосування такого продукту (виробу), пропонування для продажу, зокрема й через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту (виробу) в зазначених цілях; а також застосування процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, котра пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди власника патенту або, виходячи з обставин, це і так є очевидним [7].

Одним зі способів використання зазначених об'єктів права інтелектуальної власності є також видача дозволу на використання винаходу, корисної моделі та промислового зразка будь-якій особі на основі ліцензійного договору, тобто видачі ліцензії на право використання.

Закріплюючи принцип свободи використання об'єкта інтелектуальної власності законодавство України водночас встановлює особливості використання об'єкта права інтелектуальної власності у певних сферах. Так, правомочності суб'єкта інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я певним чином обмежені нормами медичного законодавства. Такі обмеження насамперед стосуються можливості суб'єкта права інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я ви-

користувувати належний об'єкт права інтелектуальної власності у медичній практиці.

Законодавство України у сфері охорони здоров'я закріплює особливі умови та кваліфікаційні вимоги до осіб, які мають намір використовувати об'єкт інтелектуальної власності у медичній діяльності. Встановлення значених обмежень здійснюється з метою реалізації природнього невід'ємного та непорушного права кожної особи на охорону здоров'я, на відсутність хвороб і фізичних вад, повне фізичне, психічне й соціальне благополуччя, а також забезпечення належної якості медичного обслуговування.

Відповідно до ст. 20 Основ законодавства України про охорону здоров'я, держава сприяє розвитку наукових досліджень у сфері охорони здоров'я та впровадженню їхніх результатів у діяльність закладів і працівників охорони здоров'я [8].

Спеціальне законодавство України встановлює особливі вимоги для творців об'єктів права інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я. По-перше, суб'єкт права інтелектуальної власності може використовувати об'єкт інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я за відповідності останнього кваліфікаційним вимогам. Так, Основи законодавства України про охорону здоров'я пов'язують надання медичної допомоги із діяльністю професійно підготовлених медичних працівників. Згідно зі ст. 74 Основ законодавства України про охорону здоров'я медичною та фармацевтичною діяльністю можуть займатися особи, які мають відповідну спеціальну освіту і відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам.

Єдині кваліфікаційні вимоги до осіб, які займаються певними видами медичної та фармацевтичної діяльності, встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я. Так, Наказом

Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2002 року № 117 затверджено Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я» [9], розроблений з урахуванням структури Класифікатора професій (ДК 003-95), до якого увійшли розділи, що містять кваліфікаційні характеристики керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців і робітників, що є специфічними для галузі охорони здоров'я. Кожен з цих розділів складається з параграфів: «Завдання та обов'язки», «Повинен знати», «Кваліфікаційні вимоги». Своєю чергою підрозділ «Кваліфікаційні вимоги» визначає освітньо-кваліфікаційний рівень працівника, напрям і спеціальність підготовки, підвищення кваліфікації, стаж роботи.

Крім цього, посади лікарів, провізорів, середнього медичного та фармацевтичного персоналу можуть займати особи, які мають відповідну освіту, отриману ними у відповідному навчальному закладі відповідно до затверджених чинних нормативно-правових актів Міністерства охорони здоров'я України щодо Переліку вищих медичних навчальних закладів, підготовка і отримання звання в яких дають право займатися медичною і фармацевтичною діяльністю [10].

Номенклатура спеціальностей затверджена Наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про подальше удосконалення атестації лікарів» від 19.12.1997 року № 359, наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про атестацію молодших спеціалістів з медичною освітою» від 23.11.2007 року № 742, та наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про вдосконалення атестації провізорів та фармацевтів» від 12.12.2006 року № 818.

Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики, затверджені Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 02.02.2011 року № 49 встановлюють перелік документів, які засвід-

чують відповідність медичних працівників спеціальним освітнім і кваліфікаційним вимогам [11].

Варто зазначити, що відповідно до чинного законодавства України [8] особи, які з певних причин упродовж 3 років і більше не працюють за конкретною лікарською спеціальністю, не можуть займатися лікарською діяльністю з цієї спеціальності та допускаються до медичної практики після проходження стажування. Такий суб'єкт права інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я може дозволити, наприклад на підставі ліцензійного договору, використовувати відповідний об'єкт третім особам на узгоджених сторонами умовах.

Слід зазначити, що обов'язковою умовою провадження медичної діяльності є страхування медичних працівників на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов'язків, а також на випадок настання у зв'язку з цим інвалідності чи смерті від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції (п. 2.4.1 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики).

Також важливою умовою реалізації права використання об'єкта права інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я є законодавчо встановлена вимога під час здійснення медичної практики застосовувати лише ті методи профілактики, діагностики, лікування, реабілітації та ті лікарські засоби, які дозволені до застосування Міністерством охорони здоров'я України. Згідно із Законом України «Про лікарські засоби» (ст. 9) лікарські засоби допускаються до застосування в Україні після їх державної реєстрації, крім випадків, передбачених названим Законом. Своєю чергою, державній реєстрації лікарський засіб підлягає лише після його доклінічного вивчення та проведення клінічних випробувань, у результаті проведення експертизи матеріалів клінічних випробу-

вань ДП «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України» надає Висновок, який затверджується Міністерством охорони здоров'я України [12].

Водночас законодавство встановлює винятки із зазначених правил. Так, в інтересах виликування особи за наявності письмової згоди особи (її законного представника, опікуна, піклувальника тощо) медичним працівникам дозволено використовувати ще не допущені до застосування нові лікарські засоби, методи профілактики, діагностики, лікування та реабілітації, що перебувають на розгляді в установленому порядку. При цьому такої особі й (або) її законному представнику має бути надана інформація про цілі, методи, побічні ефекти, можливий ризик і очікувані результати.

Отже, реєстрація об'єкта права інтелектуальної власності у сфері медицини та фармації в Державній службі інтелектуальної власності України на основі результату експертизи Укрпатенту не є достатньою умовою виникнення права на його використання, що виникає в суб'єкта права інтелектуальної власності у результаті проведення державної реєстрації об'єкта Міністерством охорони здоров'я України в порядку, встановленому законодавством України.

З огляду на вищезазначене, відповідно до законодавства України у сфері охорони здоров'я, суб'єкт права інтелектуальної власності має право використовувати належний йому об'єкт інтелектуальної власності в медичній і фармацевтичній діяльності за наявності у нього спеціальної освіти, відповідності єдиним кваліфікаційним вимогам, за умови отримання відповідного дозволу Міністерства охорони здоров'я України на застосування методів профілактики, діагностики, лікування, реабілітації та на лікарські засоби.

На підставі вищевказаного, потрібно зазначити, що суб'єкт права інте-

лектуальної власності на відповідний об'єкт у сфері охорони здоров'я має право безперешкодно здійснювати свої особисті (немайнові) права та майнові права на володіння об'єктом інтелектуальної власності. Водночас майнове право на використання об'єкта інте-

лектуальної власності може бути здійснене суб'єктом лише за відповідності останнього кваліфікаційним та іншим встановленим вимогам законодавства України у сфері охорони здоров'я. ♦

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 року : станом на 12.06.2013 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кашинцева О. Права людини та права інтелектуальної власності крізь призму сучасного наукового етосу / О. Кашинцева // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2012. — № 6.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року : станом на 16.05.2013 року // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.
4. Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. — Х. : ФО-П Лисяк Л.С. 2011. — (Коментарі та аналітика).
5. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України № 3687-12 від 15.12.1993 року : станом на 16.10.2012 року // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 7. — Ст. 32.
6. Право інтелектуальної власності : академічний курс / за ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. — К. : Ін Юре, 2004.
7. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» № 3688-12 від 15.12.1993 року : станом на 16.10.2012 року // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 7. — Ст. 34.
8. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» № 2801-12 від 19.11.1992 року : станом на 16.10.2012 року // Відомості Верховної Ради України. — 1993 р. — № 4. — Ст. 19.
9. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників» від 29.03.2002 року № 117 : станом на 25.05.2007 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20020329_117.html.
10. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Переліку вищих медичних навчальних закладів, підготовка і отримання звання в яких дають право займатися медичною і фармацевтичною діяльністю» № 195 від 25.12.1992 року : станом на 21.10.2009 року [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0195282-92>.
11. Наказ Міністерства охорони здоров'я України « Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики» № 49 від 02.02.2011 року : станом на 30.11.2012 року // Офіційний вісник України. — 2011. — № 13. — Ст. 184.
12. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і Типового положення про комісії з питань етики» від 23.09.2009 року : станом на 12.07.2012 року // Офіційний вісник України. — 2009. — № 87. — Ст. 95.

Надійшла до редакції 24.07.2013 року

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ І СУМІЖНИХ ПРАВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Володимир Дроб'язко,
*завідувач сектора суміжних прав відділу
авторського права і суміжних прав НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України,
кандидат філологічних наук*

Кримінально-правова відповідальність — це вид юридичної відповідальності, суть якого полягає в застосуванні судом від імені держави до особи, що вчинила злочин, державного примусу у формі покарання [1].

Законодавство США передбачає кримінальну відповідальність за піратство у сфері авторського права зокрема грошові штрафи та позбавлення волі. Закони про кримінальну відповідальність за порушення авторських прав містяться в розділі 17, ст. 506(а) і розділі 18, ст. 2319 Зводу законів США (незаконне відтворення та розповсюдження товарів, які охороняються авторським правом). Кримінальна відповідальність настає також за «суміжні» правопорушення у вигляді незаконного запису «живих» виступів, так само як і незаконне відтворення та поширення таких нелегальних записів (розділ 18, ст. 2319А Зводу законів США).

Кримінальна відповідальність також допускається за торгівлю упаковками комп'ютерних програм (розділ 18, ст. 2318 Зводу законів США).

Оскільки збитки, заподіяні несанкціонованим поширенням товарів, які охороняються авторським правом, сягають досить великих розмірів, то незалежно від того, чи стягує особа, яка займається піратством, плату за свої копії чи роздає їх безкоштовно (як це буває у випадках піратського зловживання авторським правами в мережі Інтернет), навмисний характер право-

порушення є настільки значним, що за їх вчинення настає кримінальна відповідальність. Хоча в США комерційна вигода чи приватна фінансова користь не є умовою настання кримінальної відповідальності, доказ наявності таких мотивів є обставиною, що обтяжує вину та збільшує розміри можливих мінімальних покарань.

За законодавством США для обвинувачення у скоєнні злочину у сфері авторського права повинні існувати чотири обов'язкових елементи. Щоб підтвердити обвинувачення відповідно до ст. 506(а) Зводу законів США, потрібно довести, що авторські права на твір є чинними; ці права були порушені обвинуваченими; авторські права були порушені навмисне; певна кількість примірників товарів, яка перевищує граничний поріг, була продана або запропонована для незаконного розповсюдження (останнє потрібно, щоб довести вину в певних злочинах).

Прокурорами можуть також пред'являтися обвинувачення в порушенні заборони на торгівлю контрафактними упаковками комп'ютерних програм у разі, коли правопорушник знав, що діє протиправно.

Спроби скоїти злочин забороняються так само, як і злочин. Кримінальна відповідальність настає також за змову на вчинення злочину.

Відповідно до кримінального законодавства, підлягають покаранню тільки навмисні правопорушення. Необов'язково, щоб обвинувачений знав, що

своїми діями він порушує закон про авторське право. Досить того, щоб він усвідомлював лише протиправний характер своїх дій. Часто умисел доводять за допомогою непрямих доказів.

До 1997 року законодавство США про авторське право передбачало кримінальну відповідальність лише у випадках, коли порушення авторських прав приносило комерційну користь або фінансову вигоду. З огляду на шкоду, яку завдає безкоштовне поширення через мережу Інтернет незаконно вироблених товарів, комп'ютерних програм і фільмів, США переглянули своє законодавство та вилучили з нього положення, якими передбачалося необхідність доводити наявність комерційної користі чи вигоди.

Кваліфікація порушення авторських прав як злочину можлива лише у випадку, коли обвинувачений порушує два найважливіші права — право на відтворення та право на розповсюдження. Для настання кримінальної відповідальності за порушення авторських прав, зазвичай, необхідні чотири основні передумови: 1) твори охороняються авторським правом, і ця правова охорона не втратила чинності; 2) ці авторські права порушені обвинуваченим шляхом несанкціонованого відтворення чи розповсюдження твору, що охороняється авторським правом; 3) обвинувачений діяв навмисно; 4) обвинувачений відтворив і (чи) поширив принаймні 10 копій, як мінімум, одного твору, що охороняється авторським правом, із загальною роздрібною ціною, що перевищує 2500 дол. США протягом періоду тривалістю 180 днів.

Гранична роздрібна ціна розраховується, виходячи з ціни законно виготовленого примірника твору, який було продано з офіційного дозволу власника авторського права у звичайних комерційних каналах збуту, а не виходячи із ціни, за якою обвинувачений поширював або намагався поширювати виготовлені ним примірники.

Кваліфікація порушення авторських прав як дії (*misdeemeanor*), можлива або у випадках, коли нема адекватного доказу того, що таке діяння підпадає під кваліфікацію злочину, або коли порушені інші права, окрім прав на відтворення та (або) розповсюдження. Для кваліфікації порушення авторських прав як дії, необхідні такі передумови: 1) існує твір, який охороняється авторським правом, і ця правова охорона не втратила чинності; 2) ці права порушені обвинуваченим шляхом незаконного відтворення, розповсюдження, публічного виконання, публічного показу або створення незаконних похідних версій твору, що охороняється авторським правом; 3) обвинувачений діяв з умислом; 4) порушення було скоєно з метою отримання комерційного прибутку чи особистої фінансової вигоди (у цьому випадку граничні вимоги не враховуються), або шляхом відтворення чи розповсюдження як мінімум одного примірника твору, що охороняється авторським правом, за загальною роздрібною ціною, що перевищує 1000 дол. США, потягом періоду тривалістю 180 днів.

Кримінальні покарання за порушення авторських прав призначаються як у випадках скоєння злочину, так і у випадках, скоєння дій, незалежно від виду твору, що копіювався. Для настання кримінальної відповідальності за торгівлю контрафактною упаковкою комп'ютерних програм не потрібне перевищення будь-яких мінімальних порогів продаж.

Передбачені законом покарання за порушення авторських прав у США містяться в розділі 18, ст. 2329 Зводу законів США. За скоєння дії особа може бути засуджена до позбавлення волі строком до 1 року та (або) на неї може бути накладено штрафи на суму до 100 000 дол. США. За скоєння злочину, що стосується відтворення чи поширення як мінімум одного твору, що охороняється авторським правом,

протягом періоду тривалістю 180 днів, у кількості одного або більше примірників, за загальною роздрібною ціною, що перевищує 2500 дол. США, максимальне покарання може становити 5 років позбавлення волі, якщо підсудний діяв з метою отримання комерційної користі або особистої фінансової вигоди. Якщо таку мету не виявлено, то максимальний строк позбавлення волі сягає 3 років. Крім цього може бути накладений штраф, максимальний розмір якого досягає 250 000 дол. США. Решта порушень кримінального законодавства є проступками, що караються максимальним штрафом у розмірі 100 000 дол. США та (або) позбавленням волі на строк не більший за 1 рік. Усі перераховані покарання та штрафи накладають на осіб, засуджених уперше.

За торгівлю контрафактними упаковками комп'ютерних програм максимальне покарання для осіб, які засуджені вперше, таке ж саме, як і для порушників авторських прав.

Особи, що раніше притягалися до кримінальної відповідальності за порушення авторських прав, підлягають позбавленню волі на строк до 10 років. За відсутності у кримінальній справі фінансової мотивації підсудний може бути ув'язнений на строк до 3 років, якщо це його перша судимість; коли ж це особа, котра засуджується повторно, вона може отримати до 6 років позбавлення волі.

Для того щоб встановити наявність злочинного умислу, необхідно довести, що обвинувачений навмисно порушував авторські права. Йдеться про докази, які свідчать: що обвинувачений вчиняв подібні дії у минулому; що обвинувачений фактично отримав попередження або повідомлення про незаконний характер своїх дій; що обвинувачений визнав своє поведіння неналежним; про отримання обвинуваченим повідомлення про те, що його поведінка призводить до порушення авторських прав [2].

Закон 1988 року Великобританії містить два положення, спрямовані на надання правовласникам можливості припинити дії осіб, які сприяють одержанню третіми особами несанкціонованого правовласником доступу до охоронюваного твору.

1. Стаття 296 регулює особливості використання випущених в обіг у електронній формі творів, які забезпечені системами захисту проти відтворення.
 2. Норма ст. 298 названого Закону покликана захищати інтереси осіб, які стягують плату за прийом програм, переданих в ефір або по кабельних мережах із території Великобританії, або здійснюють трансляції в закодованій формі з території Великобританії. За одержання доступу до прийому таких програм за допомогою протиправних методів, а також несанкціонованого правовласником виготовлення, збуту і ввезення пристроїв з дешифрування встановлена кримінальна відповідальність (статті 287, 297А) [3].
 3. Згідно зі ст. 297А Закону особа, що виготовляє, імпортує, продає або пропонує для здавання у прокат, пропонує або виставляє для продажу чи здавання у прокат, або рекламує для продажу або здавання у прокат будь-який недозволений декодер, повинна бути звинувачена у вчиненні злочину і нести відповідальність: при засудженні в порядку сумарного провадження — у вигляді штрафу, що не перевищує встановлений законом мінімум; при засудженні за обвинуваченим актом у вигляді ув'язнення на строк, що не перевищує двох років, або у вигляді штрафу, або й те, й те.
- Кримінальна відповідальність за порушення авторського права передбачена також ст. 107 Закону, відповідно до якої:

- 1) особа здійснює правопорушення, якщо без дозволу власника автор-

ського права: виготовляє для продажу чи здавання в прокат; ввозить до Великобританії не для особистого та домашнього використання, використовує під час комерційної діяльності з метою вчинення будь-якої дії, що порушує авторське право: продає або здає у прокат, пропонує або експонує для продажу або здавання у прокат, публічно показує або розповсюджує необмеженому колу осіб, розповсюджує під час комерційної діяльності іншим способом, який завдає шкоди власникові авторського права, об'єкт, який, на переконання особи або за її ймовірним припущенням, є неправомірною копією твору, що охороняється авторським правом;

- 2) особа здійснює правопорушення, якщо: виготовляє об'єкт, спеціально розроблений або пристосований для виготовлення копій конкретних творів, охоронюваних авторським правом; володіє таким виробом, думаючи або маючи підстави припускати, що він може бути використаний для виготовлення контрафактних копій для продажу або здавання в оренду, чи для використання під час комерційної діяльності;
- 3) якщо авторське право порушено (за винятком прийому передачі для ефірного мовлення чи програми кабельного мовлення): шляхом публічного виконання літературного, драматичного або музичного твору, або шляхом програвання чи демонстрації для невизначеного кола осіб звукозапису або фільму, будь-яка особа, що забезпечила таке виконання, програвання або показ твору, вважається правопорушником, якщо вона знала або мала підстави припускати, що авторське право було порушено.

Особа, винна у вчиненні вище зазначених правопорушень несе відповідальність: при засудженні в порядку

сумарного провадження — позбавлення волі строком не більше ніж 6 місяців або штраф, який не перевищує встановлений законом мінімум, або обидва покарання; при засудженні за обвинувачуваним актом — позбавлення волі на строк не більший за 2 роки чи штраф, чи обидва покарання.

Особа, винна в будь-яких інших порушеннях, відповідно до цієї статті несе відповідальність у порядку сумарного провадження — позбавлення волі строком не більш ніж 6 місяців або штраф, або обидва покарання [4].

Відповідно до **Закону 1965 року Німеччини**, певні вчинки зумовлюють кримінальну відповідальність: міри покарання від штрафу до тюремного ув'язнення строком до 3 років. Кримінально карані незаконне використання охоронюваних товарів (§ 106); неправомірне навмисне нанесення позначення автора на оригінал і копії твору образотворчого мистецтва (§ 107); неправомірне навмисне порушення суміжних прав (§ 108). Якщо особа, здійснюючи дії, згадані в §§ 106–108, робить це на комерційній основі, покаранням є ув'язнення строком до 5 років або штраф. Спроба вчинити таке порушення підлягає покаранню (§ 108a).

Порушення відповідно до §§ 106–108 названого Закону переслідується тільки за заявою, якщо органи, що порушують і здійснюють кримінальне переслідування в межах своєї компетенції, не вирішать, що офіційне кримінальне переслідування обґрунтоване задля суспільних інтересів (§109).

Об'єкти, пов'язані з порушеннями, можуть бути конфісковані згідно з § 74a Кримінального кодексу Німеччини. Якщо вимоги, згадані в §§ 98 і 99, розглянуті під час судових справ згідно з положеннями Кримінально-процесуального кодексу Німеччини щодо компенсації потерпілій стороні (§§ 403–406c), положення про конфіскацію не застосовуються (§ 110).

Якщо у справах згідно з §§ 106–108a покарання було оголошено, суд за за-

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

явою потерпілої сторони, коли остання може довести обґрунтований інтерес, наказує опублікувати рішення. Характер публікації встановлюється у рішенні (§ 111).

Законом передбачені детальні заходи, що їх застосовують митні органи (§ 111а Закону).

Розділ III (§§ 112–119) Закону 1965 року присвячений детальній регламентації питань примусового виконання судового рішення: щодо грошової компенсації авторам (§§ 113–114), правонаступникам авторів (§§ 115–117), авторам наукових видань і фотографам (§ 118), а також за певні пристрої (§ 119).

Щодо власності на літературні і художні твори, ст. L 331-1 Кодексу інтелектуальної власності Франції (далі — КІВ Франції) дозволяє потерпілій стороні «порушувати кримінальну справу відповідно до загальних правових норм», тобто в суді першої інстанції відповідного магістрату.

Відповідні положення щодо власності на літературні та художні твори містяться у статтях L 335-1-L. 335.9 і L 323-1-L. 323 7 КІВ Франції, а також у статтях 410-1; 411-6–411-8 Кримінально-процесуального кодексу Франції (далі — КПК Франції). Перший параграф ст. L 335-2 КІВ передбачає, що «будь-яка копія творів, музичних творів, рисунків, картин або інших друкованих чи графічних творів, зроблена повністю або частково з порушенням законодавства і нормативних документів, які регулюють питання власності авторів, становить порушення». «Продаж, експорт та імпорт піратських творів» також становить порушення (§ 3 ст. L 335-2 КІВ Франції).

Згідно зі ст. L 335-3 КІВ Франції «будь-яке відтворення, виготовлення чи розповсюдження інтелектуального твору будь-якими способами з порушенням авторських прав, установлених і регульованих законом, також становить порушення авторських прав». Порушення будь-яких прав ав-

тора комп'ютерних програм, визначених у ст. L 122-6 КІВ Франції, також становить правопорушення.

Стаття L 335-4 КІВ Франції відносить до правопорушення в галузі суміжних прав «будь-яку фіксацію (запис), відтворення, передання або надання публіці за плату або безоплатно, теле-трансляцію вистави, фонограми, відеограми чи програми, зроблених без одержання необхідного дозволу виконавця, виробника фонограми або відеограми чи телекомунікаційної установи з аудіовізуальних творів».

Зазначена стаття також передбачає санкції за «будь-яке ввезення або вивезення фонограми чи відеограми, здійсненне без дозволу виконавця або виробника, коли такий дозвіл необхідний» (§ 2 ст. L 334-4 КІВ Франції) і за «невиплату винагороди, належної автору, виконавцеві або виробникові фонограми чи відеограми у разі приватного копіювання, публічної передачі або телетрансляції фонограми» (третій абзац ст. L 335.4 КІВ Франції). Статті L 323-1–L. 323-7 КІВ Франції передбачають покарання за посягання на «автоматичні системи передачі даних». Правопорушеннями, охоплюваними цими статтями, є «факт незаконного доступу чи перебування в усіх або частині автоматичної системи передачі даних, факт перешкоджання або зміни режиму роботи такої системи чи факт незаконного введення даних до такої системи або незаконну зміну чи знищення наявних у ній даних».

Стаття 410 КПК Франції називає суттєві елементи французької культурної спадщини серед фундаментальних інтересів країни. Порушення цих інтересів у формі надання документів, комп'ютерних даних іноземній державі тягне кримінальне покарання, передбачене статтями 411-6–441-8 КПК Франції.

Стаття L 335-2 КІВ Франції передбачає за «порушення прав на твори, опубліковані у Франції або за кордоном», а також за «продаж, вивезення

і ввезення контрафактних творів» покарання у вигляді тюремного ув'язнення на 2 роки або штрафу. Ст. L 335-4 КІВ Франції передбачає аналогічні санкції за «будь-яке фіксування (запис), відтворення, передачу або надання публіці за плату чи безоплатно, або будь-яку телетрансляцію вистави, фонограми, відеограми чи програми, здійснені без одержання необхідного дозволу виконавця, виробника фонограми чи відеограми або телекомунікаційної установи з аудіовізуальних творів... »

Стаття L 335-9 КІВ Франції подвоює покарання, якщо правопорушення, передбачені статтями L 335-2–L 335-4, здійснюються повторно чи порушник пов'язаний зі стороною, що постраждала, контрафактними відносинами.

Незаконний доступ або перебування у всій чи в певній із частин автоматичної системи обробки даних карається тюремним ув'язненням на 1 рік (ст. 323-1 КПК Франції). Перешкодження або заміна роботи такої системи, або незаконне введення даних до такої системи, або незаконна зміна чи знищення наявних у ній даних караються тюремним ув'язненням строком на 3 роки (статті 323-1 і 323-3 КПК Франції). Стаття 323-4 КПК Франції передбачає, що «участь в організованій групі чи вступ у зговір з метою підготовки одного або більше правопорушень, зазначених у статтях від 323-1 до 323-3, при вчиненні одного або більше конкретних випадків караються у вигляді тих же санкцій, передбачених за таке правопорушення або за правопорушення, за яке караються найбільшою мірою».

Правопорушення з виготовлення чи розповсюдження творів, фонограм або відеограм караються штрафом у розмірі 1 млн франків (в поєднанні з тюремним ув'язненням).

Аналогічний штраф накладається у разі «невиплати винагороди, належної автору, виконавцеві, виробникові фонограми чи відеограми за приватного

копіювання, публічного показу або телетрансляції» (третій абзац ст. L 335-4 КІВ Франції).

Згідно зі ст. L 335-9 КІВ Франції зазначені покарання подвоюються в разі повторного порушення.

Стаття L 335-8 КІВ Франції передбачає кримінальну відповідальність юридичних осіб за названі вище правопорушення і містить відсилку до Кримінального кодексу Франції (далі — КК Франції), згідно зі ст. 131-38 якого максимальний штраф, що накладається на юридичних осіб, становить суму, що дорівнює п'ятикратній сумі штрафу, визначеного відповідно до законодавства для фізичних осіб.

Незаконний доступ до автоматизованої системи даних карається штрафом на додаток до тюремного ув'язнення (ст. 323-1 КПК Франції). Перешкодження або зміна режиму роботи такої системи, або незаконне введення даних до такої системи, або незаконна зміна або знищення наявних у ній даних караються штрафом у поєднанні з тюремним ув'язненням (статті 323-2 і 323-3 КПК Франції). Стаття 323-4 КПК Франції з посиланням на вищезазначене передбачає ті ж самі санкції за участь у групі «хакерів».

Стаття 323-6 КПК Франції передбачає кримінальну відповідальність юридичних осіб на підставі відсилок до статей 131-38 і 131-39 КК Франції. Отож розмір штрафу, накладеного на юридичних осіб, залежить від вчиненого злочину.

Згідно зі статтями L 335-6 і L 335-7 КІВ Франції, у разі винесення вироку «суд має право наказати здійснити конфіскацію всього або частини доходу, одержаного внаслідок порушення прав, і конфіскувати всі фонограми, відеограми, вироби та копії, що порушують права або які були незаконно відтворені, а також обладнання, спеціально встановленого для вчинення правопорушення» (ч. 1 ст. L 335-6 КІВ Франції).

Конфісковані доходи, вироби й обладнання передаються стороні, що по-

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

страждала, чи її правонаступникам як компенсація без втрати права на одержання виплати за завдану шкоду (ст. L 335-7 КІВ Франції).

Стосовно порушень, здійснюваними фізичними особами щодо автоматизованих банків даних і баз даних, ст. L 323-5 КІВ Франції передбачає «конфіскацію об'єкта, використаного чи призначеного для використання з метою здійснення правопорушення, або об'єкта, що є результатом вчиненого правопорушення, за винятком об'єктів, які підлягають поверненню».

Крім того, § 2 ст. L 335-6 КІВ Франції встановлює, що суд має право наказати здійснити за рахунок засудженої особи оприлюднення судового рішення та його повну або часткову публікацію в газетах, які вибере суд, проте витрати на публікацію не мають перевищувати розмір накладеного штрафу.

Стаття L 335-5 КІВ Франції передбачає, що «суд може розпорядитися про повне чи часткове, постійне або тимчасове (на період, що не перевищує 5 років) закриття підприємства, яке слугувало для здійснення злочину», а також про здійснення за рахунок засудженої особи пов'язаних з цим заходів у разі, якщо відбувається звільнення персоналу.

Щодо цивільної відповідальності юридичних осіб ст. L 335-8 КІВ Франції містить відсилання до ст. L 131-39 КК Франції, згідно з якою юридичні особи, крім суспільно-правових юридичних осіб або професійних організацій, можуть бути піддані одному або більше з таких покарань у поєднанні з конфіскацією, публікацією та закриттям, згаданими вище: постійна чи тимчасова (на 5-річний період) заборона прямого або опосередкованого виконання однієї або більше професійних або соціальних функцій; випробувальний строк максимум на 5 років; вилучення з програми урядової допомоги на постійний строк чи на період максимум у 5 років; заборона на публічну емісію на постійний строк або

на строк максимум 5 років; заборона на випуск чеків (з певним винятком) або користування кредитними картками на період максимум у 5 років.

У разі правопорушень, пов'язаних з автоматизованою системою обробки даних, ст. L 323-5 КІВ Франції передбачає, що фізичні особи, які здійснили один із названих вище злочинів, повинні бути піддані таким покаранням на додачу до покарань, застосованих до юридичних осіб (зокрема й конфіскація виробів або обладнання, публікація судового рішення та закриття однієї чи більше організацій компанії): позбавлення цивільних прав максимум на 5 років; заборона максимум на 5 років займати суспільно-державні пости або здійснювати професійні або соціальні функції, у зв'язку з якими або в межах яких було здійснено цей злочин.

Стаття L 323-5 КІВ Франції містить відсилання до ст. 131-39 КК Франції щодо інших санкцій, відмінних від штрафів, застосованих до юридичних осіб [5].

03.08.2006 року у Франції набрав чинності Закон про авторське право і суміжні права в інформаційному суспільстві (Закон DADVSI). Згідно із законом, розробка, публікація, популяризація чи розповсюдження об'єктів для обходу технічних засобів захисту від копіювання записів є злочином, що карається ув'язненням строком до трьох років та штрафом до 300 000 євро [6].

Кримінальна відповідальність за порушення авторського та суміжних прав установа ст. 146 **Кримінального кодексу РФ** (далі — КК РФ).

Згідно з ч. 1 ст. 146 КК РФ присвоєння авторства (плагіат), якщо це діяння завдало великої шкоди автору чи іншому правовласнику, карається штрафом у розмірі до 200 000 руб. або в розмірі заробітної плати чи іншого доходу засудженого за період від 180 до 240 годин, або арештом строком від 3 до 6 місяців. У примітці до ст. 146 КК РФ визначено, що діяння визна-

ється вчиненням у великому розмірі, якщо вартість примірників творів або фонограм чи вартість прав на використання об'єктів авторського права і суміжних прав перевищує 50 000 руб.

Згідно з ч. 2 ст. 146 КК РФ, незаконне використання об'єктів авторського права чи суміжних прав, а також придбання, збереження, перевезення контрафактних примірників творів або фонограм з метою збуту, вчинені у великому розмірі, караються штрафом у розмірі до 200 000 руб. або в розмірі заробітної плати чи іншого доходу засудженого за період до 18 місяців, або обов'язковими роботами строком від 180 до 240 годин, або позбавленням волі строком до 2 років.

Частина 3 ст. 146 КК РФ встановлює кваліфікаційні ознаки, за наявності яких вчинення дій, зазначених у ч. 2 тієї ж статті, розглядатиметься як тяжчий злочин і за його вчинення може застосовуватися покарання у вигляді позбавлення волі строком до 6 років. До таких кваліфікаційних ознак віднесені випадки вчинення діяння: групою осіб за попередньою змовою або організованою групою; в особливо великому розмірі; особою з використанням свого службового становища. За наявності хоча б однієї з цих ознак винні караються позбавленням волі строком до 6 років і штрафом у розмірі до 500 000 руб. або у розмірі заробітної плати чи іншого доходу засудженого за період до 3 років або без такого. Згідно з приміткою до ст. 146 КК РФ передбачені нею діяння визнаються вчиненими в особливо великому розмірі, якщо вартість примірників творів або фонограм чи вартість прав на використання об'єктів авторського права і суміжних прав перевищує 250 000 руб. [7].

Кримінальний кодекс Швеції (ч. 2 «Про злочини», глава 14) містить ст. 5

«Про злочини, пов'язані з фальсифікацією», в якій визначено: «Особа, що без дозволу поставить або іншим чином підробить ім'я чи підпис іншої особи на творі мистецтва або зробить це щодо художнього твору або відносно іншого подібного твору й таким чином продемонструє, що остання підтверджує своє авторство на твір, повинна бути засуджена за підробку підпису до тюремного ув'язнення строком не більше ніж на 2 роки або, якщо злочин є малозначним, до штрафу чи тюремного ув'язнення строком не більшим від 6 місяців».

Якщо злочин є тяжким, то тюремне ув'язнення має бути призначено строком не менше 6 місяців і не більше 4 років [8].

Кримінальний кодекс Нідерландів (книга 2 «Злочини», розділ XXV «Обман») містить ст. 326в, згідно з якою: «Строк тюремного увезення не більший від 2 років або штраф 5-ї категорії* повинні бути призначені:

- 1) особі, що на або у творі літератури, науки, мистецтва та ремесла неправдиво ставить чиєсь ім'я або чийсь знак з метою створити видимість, що цей твір був створений особою, чиє ім'я ачи бо знак вона поставила на ньому або в ньому;
- 2) особі, що навмисно продає, пропонує до продажу, доставляє, має в наявності з метою продажу чи ввозить у європейську частину Королівства твір літератури, науки, мистецтва чи ремесла, на якому або в якому було неправдиво поставлено чиєсь ім'я або чийсь знак чи справжнє ім'я або чийсь справжній знак, що були сфальсифікованими, як нібито цей твір було створено особою, чиє ім'я або знак неправдиво поставлені» [9].

В Іспанському Кримінальному кодексі (1995 рік) встановлені санкції

* Стаття 23 (ч. 4) Кримінального кодексу Нідерландів визначає: «Існує 6 категорій: перша категорія — 500 гульденів; друга категорія — 5000 гульденів; третя категорія — 10 000 гульденів; четверта категорія — 25 000 гульденів; п'ята категорія — 100 000 гульденів; шоста категорія — 1 млн гульденів».

для специфічних порушень прав інтелектуальної власності. Так, у ст. 270 зазначено: «Підлягає покаранню позбавленням волі строком від 6 місяців до 2 років або штрафом, відтворення, плагіат, розповсюдження або сповіщення публіці повністю твору чи часткового літературного, художнього або наукового твору або його переробка, виконання або художнього виступу, зафіксованого на будь-якому виді носія, або оповіщення будь-якими засобами без дозволу власників відповідних прав інтелектуальної власності чи їхніх правонаступників».

Ті ж покарання застосовуються до будь-якого навмисного ввезення чи продажу примірників таких творів або відтворення/виробництва без посилення на відповідний дозвіл. Такі ж

покарання застосовуються до виготівника або того, хто створив умови для доступу, або володіє будь-якими засобами, спеціально призначеними для полегшення недозволеного знищення чи нейтралізації будь-яких технічних засобів, які слугують для охорони комп'ютерних програм [6].

Отже, аналіз кримінально-правової відповідальності за порушення авторських і суміжних прав у США, Великобританії, Німеччині, Франції, Швеції, Нідерландах та Іспанії свідчить про посилення у світі до осіб, що вчинили злочин, державного примусу у формі покарання. ♦

Список використаних джерел

1. Міллер А. Й. *Відповідальність кримінальна* / А. Й. Міллер, С. Д. Шапченко // *Юрид. енциклопедія : в 6 т. — Т. 1. — К. : Укр. енцикл., 1998.*
2. *Захист інтелектуальної власності : норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування : практичний посібник* / І. Е. Василенко, Доріс Лонг, В. С. Дроб'язко, В. О. Шаров, Патриція Рей, Т. М. Шевелева. — К. : К.І.С., 2007.
3. *Гражданское, торговое и семейное право капиталистических стран : сб. нормативных актов : авторское право.* — М. : Изд-во Университета дружбы народов, 1989.
4. *Законодательство зарубежных стран по авторскому праву и смежным правам: Германия, Соединенное Королевство, Франция.* — М. : ФИПС, 2002.
5. Корчагин А. Д. *Правовое регулирование борьбы с контрафактом в России и за рубежом: сравнительный анализ* / А. Д. Корчагин // *Интеллектуальная собственность. Контрафакт. Актуальные проблемы теории и практики : сб. научн. трудов.* — Т. 2. — М. : Юрайт, 2009.
6. *Сравнительный анализ юриспруденции в сфере авторского права* / Программа ТАСИС — *Интеллектуальная собственность.* — М., 2007.
7. Близнац И. А. *Авторское право и смежные права : учебн.* / И. А. Близнац, К. Б. Леонтьев. — М. : Проспект, 2010.
8. *Уголовный кодекс Швеции.* — СПб. : Юридический центр «Пресс», 2001.
9. *Уголовный кодекс Голландии.* — СПб. : Юридический центр «Пресс», 2001.

Надійшла до редакції 23.06.2013 року

ПРО ЮРИДИЧНУ ПРИРОДУ ДОГОВОРІВ МІЖ ОРГАНІЗАЦІЯМИ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ І СУБ'ЄКТАМИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Ігор Якубівський,

доцент кафедри цивільного права та процесу Львівського національного університету імені Івана Франка, доцент, кандидат юридичних наук

Як засвідчує світова практика, діяльність організацій колективного управління (далі — ОКУ) зараз є невід'ємною складовою механізму здійснення та захисту майнових авторських і суміжних прав. Звісно, здійснення та захист вказаних прав, насамперед, є прерогативою власне їхніх суб'єктів (авторів, виконавців, виробників фонограм тощо). Проте, останні не завжди мають можливість особисто здійснювати та захищати належні їм права. Власне тому в ст. 45 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено, що суб'єкти авторського права та суміжних прав можуть управляти своїми правами: а) особисто; б) через свого повіреного; в) через організацію колективного управління.

Особливої уваги заслуговує саме останній варіант, адже йдеться про спеціально створені для забезпечення управління майновими авторськими та суміжними правами на колективній основі організації. Через це саме діяльності ОКУ присвячено більшість положень Розділу IV Закону України «Про авторське право і суміжні права», що має назву «Управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав» (статті 47–49). Доречно сказати, що в низці держав навіть прийняті спеціальні закони, що регулюють діяльність таких організацій. Ставиться питання про доцільність прийняття такого закону і в Україні [1]. Загалом, варто зазначити, що проблеми, пов'язані із функціонуванням ОКУ, в Україні стоять зараз

досить гостро, а тому їм приділяється значна увага як з боку юристів-науковців [1–5], практиків [6–8], так і представників творчих кіл [9–10].

Відповідно до ч. 3 ст. 48 Закону України «Про авторське право і суміжні права», повноваження на колективне управління майновими правами передаються ОКУ авторами та іншими суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав на основі договорів, укладених у письмовій формі.

Тож, за загальним правилом, підставою виникнення відносин між ОКУ і суб'єктом авторського права та (або) суміжних прав є відповідний договір. У законодавстві не закріплено конкретної назви такого договору, а тому в літературі стосовно такого договору вживаються хоча і близькі, але не тотожні назви («договір управління майновими авторськими правами на колективній основі» [11], «договір управління майновими правами суб'єктів авторських і суміжних прав» [12] тощо).

Виникає питання про юридичну природу цього договору. В літературі висловлені різні думки з цього приводу.

Так, на думку одних науковців (В. Крижної [13], О. Тверезенко [14]) договір управління майновими авторськими правами належить до договорів у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, В. Крижна в контексті ст. 1107 Цивільного кодексу України відносить такий договір до «інших договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності».

Інша позиція зводиться до того, що ці договори можуть бути віднесені до договорів доручення [5]. У цьому аспекті російський учений О. Сергєєв підкреслює, що організації, котрі здійснюють управління майновими правами на колективній основі, володільцями відповідних прав не стають; у відносинах з третіми особами вони виступають як представники авторів і діють від їхнього імені та в їхніх інтересах [15].

У вітчизняній літературі О. Жилінковою висловлено думку про змішаний характер такого договору, що поєднує елементи двох договорів — договору доручення та договору щодо розпоряджання майновими правами на твір [11]. Обґрунтовуючи таку ж позицію, казахська дослідниця А. Амангельди звертає увагу на такі моменти: 1) договір колективного управління майновими авторськими правами складається з елементів двох видів договорів: договору доручення й договору використання майнових прав на твір; 2) зв'язок між правовим режимом елементів договорів, належних до складу цього договору є очевидним; 3) в ЗпАП РК (Закон Республіки Казахстан «Про авторське право і суміжні права» — *прим. авт.*) прямо зазначено, що організація, що здійснює управління майновими правами на колективній основі, не може займатися комерційною діяльністю (п. 2 ст. 43) [16]. У російській літературі схожа думка висловлена В. Хохловим [17].

З огляду на вжиту в законодавстві термінологію («управління майновими правами суб'єктів авторського права та суміжних прав», «організації колективного управління» тощо), постає питання про можливість віднесення договору управління майновими авторськими й суміжними правами на колективній основі до договорів управління майном (ст. 1029 Цивільного кодексу України). Адже предмет останнього, згідно зі ст. 1030 Цивільного кодексу України, можуть

бути, зокрема, майнові права. Свого часу російським ученим Е. Гавриловим була висловлена позиція, що договори, які укладаються правоволодільцями з ОКУ, слід віднести до договорів про довірче управління майном [18]. В українській юридичній літературі питання щодо співвідношення договору управління майновими авторськими та суміжними правами на колективній основі й договору управління майном вже аналізувалося деякими науковцями (Р. Майдаником [19], О. Жилінковою [11], К. Семусь [12]), які дійшли слушного висновку щодо необхідності розмежування цих двох видів договорів.

Російською дослідницею Ю. Харитоновною висловлена точка зору про те, що договір про передання виключних прав організації для управління на колективній основі потрібні визнати особливим видом договорів, які опосередковують майнові відносини управління. У такому разі йдеться про об'єднання зусиль авторів як основну ціль створення такої організації з наступним переданням їй повноважень зі здійснення належних її учасникам виключних прав в інтересах останніх. Така угода укладається, по суті, не з організацією, а між її учасниками. Тож такий договір можна визначити як особливий непоіменований договір, який належить до групи договорів про об'єднання та має управлінський характер [20].

Варто підкреслити, що вирішення питання про юридичну природу договору управління майновими авторськими та суміжними правами на колективній основі має суттєве значення не лише з теоретичної, але й з практичної точки зору.

Насамперед, у Розділі IV Закону України «Про авторське право і суміжні права» регулюються лише деякі питання щодо договорів управління майновими авторськими та суміжними правами на колективній основі. Тож в частині, не врегульованій названим Законом, до відносин сторін мають засто-

суватися положення Цивільного кодексу України про відповідний договір, а також загальні положення про зобов'язання та правочини. І тут власне постає питання, норми про який саме договір потрібно застосовувати?

Також варто зазначити, що визначення юридичної природи договору управління майновими авторськими й суміжними правами на колективній основі та з'ясування змісту правовідносин, які виникають за цим договором, має певне значення і для процесуального права. Йдеться про вирішення питання щодо процесуального статусу ОКУ в разі звернення до суду за захистом прав суб'єктів авторського права та (чи) суміжних прав і, як наслідок, віднесення конкретної справи до юрисдикції загальних або господарських судів.

З цього приводу в п.7 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 04.06.2010 року № 5 зазначено, що організація, пред'явивши позов, не є позивачем, оскільки вона звертається до суду в порядку, передбаченому ст. 45 Цивільного процесуального кодексу України, за захистом прав суб'єктів авторського і (або) суміжних прав, а не своїх прав. Позивачем у таких випадках буде суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав, на захист інтересів якого звернулася організація. У випадку, якщо ОКУ звертається на захист прав фізичних осіб, такий спір розглядається в порядку цивільного судочинства. Якщо ж вона звертається на захист юридичних осіб, то залежно від суб'єктного складу спір розглядається в порядку господарського судочинства.

Наведена позиція Верховного Суду України була негативно сприйнята деякими фахівцями. Так, О. Царик зазначає, що при укладенні договору між суб'єктом авторського права та ОКУ виникають правовідносини «Автор-ОКУ»,

внаслідок чого в ОКУ виникають повноваження на управління майновими авторськими правами. Отримавши визначені повноваження ДП УААСП при їх виконанні вступає в правовідносини з третіми особами — користувачами, — при цьому діє від свого імені. Тож виникають відносини «ОКУ-Користувач». Відповідно до типових положень угоди про управління майновими правами суб'єктів авторського права, автор передає ДП УААСП виключне право укладати з юридичними і фізичними особами-користувачами творів (платниками) ліцензійні угоди на використання творів способами, зазначеними в даній угоді, і збирати на користь автора належну винагороду [6].

Для визначення юридичної природи договору управління майновими авторськими та суміжними правами на колективній основі потрібно спиратися на зміст відповідних положень Закону України «Про авторське право і суміжні права».

По-перше, ч. 1 ст 49 згаданого закону передбачено, що ОКУ повинні виконувати від імені суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і на основі одержаних від них повноважень такі функції:

- а) погоджувати з особами, які використовують об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, розмір винагороди під час укладання договору;
- б) укладати договори про використання прав, переданих в управління. Умови цих договорів повинні відповідати положенням статей 31–33 Закону України «Про авторське право і суміжні права»;
- в) збирати, розподіляти і виплачувати зібрану винагороду за використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав суб'єктам авторського права і (або) суміжних прав, правами яких вони управляють, а також іншим суб'єктам прав відповідно до названого Закону;

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

г) вчиняти інші дії, передбачені чинним законодавством, необхідні для захисту прав, управління якими здійснює організація, в тому числі звертатися до суду за захистом прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав відповідно до статутних повноважень та доручення цих суб'єктів.

З викладених положень випливає два важливі моменти, що мають значення для визначення юридичної природи договору управління майновими авторськими та суміжними правами на колективній основі: 1) характер вчинюваних організацією колективного управління дій; 2) від чийого імені такі дії вчиняються.

Стосовно характеру дій, обов'язок із вчинення яких покладається на організацію колективного управління, то переважна більшість зазначених у ч. 1 ст. 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» дій має юридичний характер, адже обумовлює настання відповідних правових наслідків. Ідеться, зокрема, про укладення відповідних договорів з користувачами (виходячи зі змісту ч. 5 ст. 48 вказаного Закону, мова йде про ліцензійні договори, за якими надається невиключна ліцензія на використання об'єктів авторського права й (або) суміжних прав), прийняття виконання за вказаними договорами (збір винагороди) та виплата винагороди правоволодільцям, звернення до суду за захистом прав зазначеним суб'єктам. Певні фактичні дії якщо і вчиняються ОКУ, то вони так або так обумовлені необхідністю подальшого вчинення дій юридичного характеру, про які йшлося вище (наприклад, проведення переговорів щодо умов відповідних договорів з користувачами, й погодження розміру винагороди (п. «а» ч. 1 ст. 49 вказаного Закону)) також.

Отже, основна юридична мета, на яку спрямований договір управління майновими авторськими і суміжними правами на колективній основі, поля-

гає у вчиненні ОКУ відповідних дій юридичного характеру. При цьому в ч. 1 ст. 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» чітко зазначено, що такі дії ОКУ вчиняє «від імені суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і на основі одержаних від них повноважень». Зі сказаного випливає, що в основу договору управління авторськими та суміжними правами на колективній основі покладено конструкція договору доручення (ст. 1000 Цивільного кодексу України).

Беручи до уваги наведене вище, спірним є твердження низки фахівців [6] про те, що ОКУ, одержавши від суб'єкта авторського права чи суміжних прав відповідні повноваження, виступає у відносинах з користувачами від власного імені. Як було зазначено, закон чітко передбачає, що у таких випадках ОКУ діє від імені суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав. Це, між іншим, відповідає позиції Всесвітньої організації інтелектуальної власності щодо природи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами: колективне управління — це здійснення авторського права й суміжних прав організаціями, що діють в інтересах та від імені правоволодільців [21].

Не змінює юридичної природи таких відносин і та обставина, що у договірній практиці деяких ОКУ має місце закріплення в договорах із суб'єктами авторського права та (або) суміжних прав закріплені умови про надання першій виключного права укладати з юридичними і фізичними особами-користувачами творів (платниками) ліцензійні договори на використання творів відповідними способами. Це повністю узгоджується з ч. 2 ст. 1000 Цивільного кодексу України, відповідно до якої, договором доручення може бути встановлено виключне право повіреного на вчинення від імені та за рахунок довірителя всіх або ча-

стини юридичних дій, передбачених договором.

Зважаючи на сказане, важко погодитися також із тими вченими, котрі договори управління авторськими і суміжними правами на колективній основі відносять до договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Договори управління майновими авторськими та суміжними правами на колективній основі опосередковують відносини не з передання майнових авторських і (чи) суміжних прав ОКУ, а з переданням повноважень на вчинення останніми юридичних дій з управління такими правами. При цьому суб'єктами вказаних прав протягом строку дії такого договору залишається правоволоділець. Це передбачено ст. 45 Закону України «Про авторське право і суміжні права», де сказано, що суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами: ... в) через організацію колективного управління.

Відповідно до ч. 2 ст. 48 Закону України «Про авторське право і суміжні права», ОКУ не мають права займатися комерційною діяльністю чи використовувати будь-яким способом об'єкти авторського права й (або) суміжних прав, доручених їм для управління. Тож, ОКУ створюються і діють як некомерційні юридичні особи для вчинення відповідних дій від імені й у інтересах суб'єктів авторського права та (чи) суміжних прав, а не для набуття відповідних майнових авторських і суміжних прав та їх подальшого здійснення з метою одержання прибутку.

Важко визнати обґрунтованою також і позицію, що договір управління майновими авторськими та (або) суміжними правами на колективній основі є за своєю природою змішаним договором. Відповідно до ч. 2 ст. 628 Цивільного кодексу України, змішаним є договір, який містить елементи різних договорів. Прихильники віднесення аналізованого договору до катего-

рії змішаних вказують на наявність в ньому елементів договору доручення та договору розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Проте відразу виникає питання: які саме елементи та якого конкретно з урегульованих главою 75 Цивільного кодексу України договорів містить договір управління майновими авторськими й (або) суміжними правами на колективній основі? Адже віднесення конкретного договору до змішаних означало б, що до відносин сторін в такому договорі застосовуватимуться у відповідних частинах положення актів цивільного законодавства про договори, елементи яких містяться в ньому (ч. 2 ст. 628 Цивільного кодексу України).

На нашу думку, договори управління майновими авторськими й (або) суміжними правами на колективній основі не містять елементів договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Йдеться лише про те, що ОКУ за таким договором здійснюватиме укладення від імені правоволоділця ліцензійних договорів про надання невиключної ліцензії користувачам.

З цього приводу слушним є зауваження російської вченої О. Рузакової, котра зазначає, що потрібно розмежовувати договори, в межах яких створюються результати інтелектуальної діяльності та використовуються виключні права, з іншими передбаченими цивільним законодавством договорами (договори про надання послуг, договори, спрямовані на забезпечення виконання зобов'язань тощо), які набувають певної специфіки у зв'язку з тим, що в них містяться умови про виключні права. До таких договорів автор відносить, зокрема, договір колективного управління [22].

Договір управління майновими авторськими та (або) суміжними правами на колективній основі як різновид договору доручення має певні особливості. Насамперед, це проявляється в його суб'єктному складі. Також, спеці-

альною нормою ч. 3 ст. 48 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено обов'язковість письмової форми такого договору. Для підтвердження повноважень ОКУ на вчинення юридичних дій від імені певного праволодільця не вимагається наявності в останньої довіреності.

Відповідно до ч. 1 ст. 1002 Цивільного кодексу України, презюмується відплатний характер договору доручення. Проте, беручи до уваги некомерційний статус ОКУ, договір управління майновими авторськими та (чи) суміжними правами на колективній основі є безоплатним, тобто не передбачає права ОКУ на плату за виконання своїх обов'язків.

Ще одна особливість розглядуваного договору стосується розподілу і виплати винагороди праволодільцеві. ОКУ від імені праволодільця укладає ліцензійний договір з користувачем і отримує виконання за таким договором у вигляді сплаченої останнім винагороди. При цьому загальна норма п. 3 ст. 1006 Цивільного кодексу України передбачає, що повірений зобов'язаний негайно передати довірителеві все одержане у зв'язку з виконанням доручення. Проте ОКУ здійснює збір винагороди за укладеними нею з користувачами договорами й після цього проводить розподіл зі-

браної винагороди. Зазвичай, розподіл зібраної від користувачів винагороди здійснюється ОКУ на основі прийнятого (затвердженого) нею локального акта (правил, положення тощо). Далі на основі проведеного розподілу у строки, визначені договором, ОКУ здійснює виплату винагороди конкретним праволодільцям.

Проте наведені вище особливості лише характеризують договір управління майновими авторськими та (чи) суміжними правами на колективній основі як окремих різновидів договору доручення. Як було сказано вище, усі конститутивні ознаки договору доручення в договорі управління майновими авторськими та (чи) суміжними правами на колективній основі наявні. Тому у частині, не врегульованій спеціальними нормами про договори управління майновими авторськими та (чи) суміжними правами на колективній основі, до відносин сторін за такими договорами потрібно застосовувати положення глави 68 Цивільного кодексу України про договір доручення. ♦

Список використаних джерел

1. Щерба Л. Інститут колективного управління майновими авторськими та суміжними правами: еволюція, предмет, механізм / Л. Щерба // *Юридична Україна*. — 2010. — № 4. — С. 77–83.
2. Мельник О. Управління майновими правами суб'єктів авторських і суміжних прав: проблемні питання / О. Мельник // *Право України*. — 2002. — № 6. — С. 90–93.
3. Гончарова О. В. Здійснення колективного управління авторськими і суміжними правами / О. В. Гончарова // *Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. — Вип. 49. — К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ, 2010. — С. 308–314.
4. Дроб'язко В. С. Колективне управління авторським правом і суміжними правами. Зарубіжний досвід : монографія / В. С. Дроб'язко. — К. : Лазурит-Поліграф, 2010. — 166 с.

5. Штефан О. О. Нетипові суб'єкти договірних авторсько-правових відносин: монографія / О. О. Штефан, Н. М. Мироненко — К. : НДІ ІВ НАПрНУ, Лаурит-Поліграф, 2011. — С. 47–61.
6. Царик О. П. Проблеми розгляду судами загальної юрисдикції спорів за позовами про захист авторського права і суміжних прав / О. П. Царик // Актуальные вопросы интеллектуальной собственности : сб. докладов XX Международной научно-практической конференции, Киев, 21–23.02.2013 года. — К. : Информационные системы, 2013. — С. 93–95.
7. Нікін О. Узгодження взаємовідносин між організаціями колективного управління в Україні — вимога часу / О. Нікін // Інтелектуальна власність. — 2013. — № 2. — С. 49–54.
8. Роєнко В. Щодо відносин театрів із ДП «УААСП» та іншими організаціями колективного управління / В. Роєнко // Інтелектуальна власність. — 2013. — № 2. — С. 55–57.
9. Злотник О. Автори про наболіле / О. Злотник, Л. Танюк // Інтелектуальна власність. — 2013. — № 1. — С. 11–19.
10. Крук М. Про організації «коруптивного» управління / М. Крук // Інтелектуальна власність. — 2013. — № 2. — С. 4–10.
11. Жилінкова О. В. Договори в сфері реалізації авторських прав на музичний твір : монографія / О. В. Жилінкова. — Х. : Ксилон, 2008. — С. 175–184.
12. Семусь К. Співвідношення між договором управління майном та договором управління майновими правами суб'єктів авторських і суміжних прав / К. Семусь // Інтелектуальна власність. — 2007. — № 12. — С. 45–47.
13. Крижна В. М. Загальна характеристика договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності / В. М. Крижна // Право України. — 2004. — № 9. — С. 68–71.
14. Тверезенко О. Класифікація договорів у сфері інтелектуальної власності / О. Тверезенко // Право України. — 2011. — № 3. — С. 139–147.
15. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник / А. П. Сергеев. — М. : Проспект, 2005. — С. 187–188.
16. Амангельды А. А. Договоры в сфере интеллектуальной собственности по законодательству Республики Казахстан / А. А. Амангельды. — Алматы: ИЦ ОФ Интерлигал, 2010. — С. 166–167.
17. Хохлов В. А. Авторское право: Законодательство, теория, практика / В. А. Хохлов. — М. : Городец, 2008. — С. 100–101.
18. Гаврилов Э. П. Комментарий к закону об авторском праве и смежных правах / Э. П. Гаврилов. — М. : Экзамен, 2005. — С. 300–301.
19. Майданик Р. А. Доверительное управление имуществом авторскими и смежными правами в Украине / Р. А. Майданик // Альманах цивилистики : сб. статей. — Вып. 2 / под ред. Р. А. Майданика. — К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. — С. 96–113.
20. Харитонова Ю. С. Управление в гражданском праве: проблемы теории и практики / Ю. С. Харитонова. — М. : Норма-М, 2011. — С. 288–289.
21. [Электронный ресурс]. — Режим доступа к ресурсу : http://www.wipo.int/about_ip/ru/about_collective_mgnt.html#collective_mgnt_copyright.
22. Рузакова О. А. Система договоров о создании результатов интеллектуальной деятельности и распоряжении исключительными правами : автореф. дисс... докт. юрид. наук / О. А. Рузакова. — М., 2007. — С. 33.

Надійшла до редакції 03.09.2013 року

РОЗШУКУЮТЬСЯ НЕВІДОМІ «БАТЬКИ» ТВОРІВ-СИРІТ

Валентина Троцька,

*старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності НАПрН
України*

Поняття сирітських творів, або творів-сиріт є порівняно новим терміном в авторському праві та суміжних правах. Широкого обговорення питання сирітських творів набуло після прийняття у 2012 році ЄС Директиви 2012/28/ЄС про деякі випадки можливого використання сирітських творів від 28.10.2012 року (Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25.10.2012 on certain permitted uses of orphan works) (далі — Директива ЄС) [1]. Норми Директиви ЄС спрямовані на вирішення питання доступу до культурної спадщини завдяки запровадженню на законодавчому рівні положень щодо можливого відтворення (оцифрування) творів, автори яких, з певних причин, невідомі. Нововведення, запропоновані ЄС, є новими для України.

Водночас використання досвіду європейських країн є важливим у контексті реалізації Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI», затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.2011 року № 956 (далі — Державна програма «Бібліотека-XXI»). Метою цієї програми є підвищення ефективності використання та забезпечення доступу до документів, які зберігаються в бібліотечних, архівних та музейних фондах, шляхом створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI». Як планується, виконання програми сприятиме забезпеченню доступу користувачів до системи з використан-

ням новітніх інформаційних технологій, вирішенню питань, пов'язаних із захистом прав та інтересів суб'єктів авторського права й суміжних прав.

Отже, дослідження питань охорони прав на сирітські твори є актуальними. Дослідження порушеного питання є особливо доречним і своєчасним під час обговорення питань підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Тож видається за необхідне розглянути поняття сирітських творів, проаналізувати директивні норми та визначити доцільність їх передбачення в національному законодавстві.

Як зазначено вище, охорона прав на твори-сироти є порівняно новим напрямом в сфері авторського права і суміжних прав. Досі цим питанням приділялася недостатня увага. Водночас дослідженню проблематики щодо діяльності електронних бібліотек були присвячені роботи С. Галінської, Р. Сухінського, Н. Прилуцької, А. Антопольського, К. Вигурського, С. Моїсєєвої та ін.

Деякі аспекти з історії створення електронних бібліотек

У сучасних умовах питання відкритого доступу до культурної спадщини є актуальними й обговорюється на різних рівнях. Без сумніву, сприяння доступу до культурної спадщини є важливим з погляду пізнавальних та духовних потреб населення. Зазначені питання виникають, коли мова йде про відтворення (оцифрування) об'єктів культурної спадщини — об'єктів авторського права, до яких належать твори науки, літератури та мистецтва. Згідно з європейською статистикою, у 45 % випадків не може бути знайдено право-

власників творів, які охороняються авторським правом, і такі твори визнаються сирітськими [2].

Термін «оцифрування книг» вживається в повсякденному використанні та визначається як процес переведення паперових книг в електронний (цифровий) формат. Електронні копії книг можуть утворювати електронні бібліотеки та поширюватися в Інтернет-мережі [3]. Варто зазначити, що в міжнародному та національному законодавстві у сфері авторського права і суміжних прав використовується термін «відтворення» творів та об'єктів суміжних прав.

Оцифрування книг практично було започатковано з появою комп'ютерних технологій, сьогодні, набуває все більшої популярності та поширення. Перші кроки щодо створення електронних бібліотек зроблені ще на початку 1970 року. Так, уперше переведення в електронний формат книг було передбачено проектом «Гутенберг», започаткованим в 1971 році в обчислювальному центрі Іллінойського університету (США). Кількість книг, оцифрованих у межах цього проекту за останні десятиліття стрімко зростає (динаміка показана на рис. 1, наведеному нижче). На сьогодні електронна колекція класичної літератури цього проекту налічує понад 300 тис. книг [4].

До масштабних проектів з відтворення (оцифрування) книг можна віднести

також: проект Europeana; Google Book Search; проект Gallica Національної бібліотеки Франції; проект Openlibrary от Archive.org; Questia; World Digital Library; BiblioTech та ін.

Наприклад, лише в межах відомого проекту Europeana, за допомогою якого надається доступ до книг, що відображають різні аспекти європейської культури, до 2015 року заплановано оцифрувати 15 млн книг [6].

Ще один відомий проект Google Books є сервісом пошуку книг, відтворених (оцифрованих) компанією Google. Станом на 2010 рік, Проект налічував понад 15 млн книг, з яких приблизно 1 млн належав до суспільного надбання. При цьому співробітники Проекту оцінили, що кількість книг у світі (без врахування їх перевидання) становить 130 млн книг, тому вони мають намір відтворити (оцифрувати) всі книги вже до кінця десятиліття [7].

Однак, як засвідчила практика, досить часто перепоною в досягненні бажаного результату стають саме авторські права. Так, час від часу у ЗМІ з'являються повідомлення про судові справи щодо порушення авторського права та суміжних прав при відтворенні (оцифруванні) книг. Одним із об'єктів прискіпливої уваги саме є проект Google Books. Так, у одному з останніх повідомлень зазначено, що у травні 2013 року автори подали позов до компанії Google та вимагають 3 млрд дол. США компенсації за збитки, завдані зазначеним проектом. Цікаво, що це не перший випадок, коли автори та книговидавці судяться з корпорацією через Google Books. У 2008 році компанія Google уклала з найбільшими видавництвами угоду, відповідно до якої корпорація повинна була витратити 125 млн дол. США на створення Реєстру прав на книги. Але в 2011 році суд прийняв рішення про відхилення цієї угоди, вирішивши, що вона порушує інтереси правовласників [8].

Без сумніву сьогодні вплив комп'ютерів і електронної інформації тор-

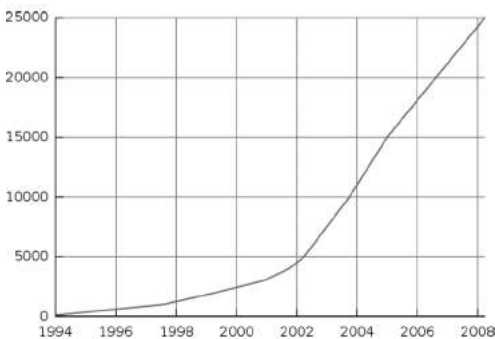

Рисунок 1. Кількість книг, оцифрованих у межах проекту «Гутенберг» [5].

кнущся практично всіх аспектів бібліотечної діяльності [9].

У сприянні розвитку електронних бібліотек активну участь беруть міжнародні організації. Так, у квітні 2009 року, за підтримки ЮНЕСКО започатковано створення світової цифрової бібліотеки (World Digital Library). Станом на 2012 рік до бібліотеки приєдналися понад 80 бібліотек і архівів 52 країн світу. Уже в перший рік свого існування портал World Digital Library увійшов до ТОП-100 найпопулярніших Інтернет-ресурсів світу [10]. Цікаво, що партнерами і учасниками цього проекту є 4 бібліотеки України: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» [11].

Наприклад, на сайті Національної бібліотеки України імені В. Вернадського функціонує електронний фонд оцифрованих документів, які розподілені за колекціями: «Етнографія», «Правові документи» (колекція з історії українського права), «Мистецтво», «Релігія», «Філософія», «Українська мова і література», «Історія Києва» та ін. Сайт популярний, за статистикою щомісяця його відвідує близько 60 тис. користувачів з України, близько 30 % — запити від іноземних відвідувачів [12]. Цифрові колекції рукописних і книжкових пам'яток, репозитарій електронних версій налічує понад 1800 вітчизняних фахових журналів і збірників [13].

Однак, на практиці виникають проблемні питання, зокрема пов'язані з відсутністю законодавчих підстав для вільного відтворення (оцифрування) творів, пошук авторів яких не мав успіху. Як зазначає директор філіалу № 1 Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського Л. Муха (*мовою оригіналу — прим. авт*): «в Украине нет четкой системы и координации

оцифровки в масштабах государства. Мы постоянно делаем цифровые копии самых ценных книг, но хранятся они на сервере библиотеки, а не в открытом доступе. Ведь для этого нужно решить миллион нюансов — договориться со всеми правообладателями, создать поисковую систему, наладить работу сайта» [14].

З огляду на масштабне поширення відтворення (оцифрування) книг, попит на таку літературу та водночас необхідність вирішення проблемних питань, які виникають на практиці, стають зрозумілими підстави прийняття ЄС нормативного акту, положення якого передбачають випадки вільного використання творів і фонограм, автори, виробники фонограм яких не відомі. Як справедливо зазначає Р. Еннан основною функцією та принципом права інтелектуальної власності є принцип пріоритету прав творця результату інтелектуальної діяльності та баланс інтересів суспільства, адже використання цього результату має приносити благо не лише його творцям, але й решті членів суспільства [15]. Тож, планується, що прийняття та реалізація на практиці норм Директиви ЄС має стати балансом інтересів авторів та інших творців, права яких охороняються відповідно до європейського законодавства у сфері авторського права й суміжних прав, та правом суспільства на доступ до культурної спадщини.

Охорона сирітських творів й фонограм відповідно до положень Директиви ЄС

До чинників, покладених в основу прийнятої Директиви ЄС, належать:

- визначення на законодавчому рівні випадків дозволеного використання сирітських творів і фонограм на внутрішньому ринку ЄС;
- сприяння транскордонному доступу до відповідних об'єктів авторського права і суміжних прав шляхом уніфікації процедур з ви-

знання сирітського статусу творів і фонограм в державах-членах ЄС;

- створення умов для легальної діяльності електронних бібліотек з використання сирітських творів і фонограм;
- сприяння у доступі до інформації, зокрема й до наукових творів з метою проведення досліджень і ефективного пошуку інформації в електронному форматі.

Положення Директиви ЄС, згідно зі ст. 1, поширюються на:

- твори, опубліковані у формі книг, газет, журналів, інших періодичних видань чи інших творів, які перебувають в зібраннях бібліотек, освітніх установ, музеїв, архівів, фільмо- чи аудіофондів (далі — Установи);
- кінематографічні або аудіовізуальні твори та фонограми, що перебувають у зібраннях Установ.

Отже, положення Директиви ЄС поширюються на правовідносини, що виникають при створенні, зберіганні та використанні об'єктів авторського права (літературних та аудіовізуальних творів) та об'єктів суміжних прав (фонограм).

Ключовим положенням Директиви ЄС є визначення терміна «сирітські твори». Згідно зі ст. 2 Директиви ЄС, твори та фонограми визнаються сирітськими, якщо жоден із суб'єктів авторського права та суміжних прав (далі — правовласники) на такі твори чи фонограми не встановлені. Водночас, сирітськими вважаються твори й фонограми, якщо один або декілька з правовласників не можуть бути виявлені, попри проведення належного пошуку правовласників. Сирітськими також визнаються твори чи фонограми, права на які належать кільком правовласникам і не всі з них встановлені чи у випадку, коли встановлені, але не всі виявлені, попри проведення належного їх пошуку, за умови, що встановлені і виявлені правовласники щодо належних їм прав уповноважи-

ли Установу здійснювати дії з відтворення, подання творів і фонограм до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів, фонограм з будь-якого місця і у будь-який час за власним вибором (далі — повідомлення для загального відома).

Варто зазначити, що вказані об'єкти авторського права та суміжних прав не стають безбатченками автоматично. Сирітськими можуть бути визначені твори й фонограми лише після проведення низки процедур. Так, сирітські твори та фонограми можуть бути відтвореними (оцифрованими) Установою лише після проведення належного пошуку їх правовласників. Вимоги до такого пошуку встановлені в ст. 3 Директиви ЄС. Зокрема, Установа до початку відтворення (оцифрування) твору чи фонограми повинна провести дослідження щодо охоронюваних прав з використанням джерел, які відповідають конкретній категорії творів або фонограм.

У додатку до Директиви ЄС такими джерелами визначені:

- 1) щодо опублікованих книг:
 - бібліотечні каталоги, що їх ведуть бібліотеки;
 - бази даних асоціацій видавців та авторів;
 - бази даних і реєстри опублікованих книг;
 - бази даних відповідних організацій колективного управління;
 - бази даних художніх агентств і організацій (щодо візуальних творів: творів образотворчого мистецтва, дизайну, фотографічних творів, творів архітектури й інших творів, що містяться в книгах, а також у газетах, журналах, інших періодичних виданнях);
 - інші міжнародні бази даних і реєстри, такі як: VIAF (Віртуальна міжнародна картотека авторства), ARROW (Загальнодоступні реєстри інформації про права та твори-сироти);

- 2) щодо газет, журналів, інших періодичних видань:
- ISSN (Міжнародний стандартний серійний номер для періодичних видань);
 - каталоги бібліотечних фондів і зібрань;
 - бази даних щодо депонування творів;
 - бази даних асоціацій видавців, журналістів та інших правовласників;
 - бази даних відповідних організацій колективного управління;
- 3) щодо аудіовізуальних творів і фонограм:
- бази даних щодо депонування творів;
 - бази даних асоціацій продюсерів аудіовізуальних творів, виробників фонограм;
 - бази даних фільмо-, аудіофондів і національних бібліотек;
 - бази даних відповідних стандартів та ідентифікаторів, таких як: ISAN (Міжнародний стандартний аудіовізуальний номер — для аудіовізуальних творів), ISWC (Міжнародний стандартний код музичних творів — для музичних творів), ISRC (Міжнародний стандартний код звукозапису — для фонограм);
 - бази даних відповідних організацій колективного управління;
 - інформація про виконавців, виробників фонограм та інші відомості, що розміщуються на матеріальних примірниках із записом;
 - бази даних інших асоціацій, що становлять особливі категорії правовласників.

Отже, з метою належного пошуку правовласників Установи повинні вжити необхідних заходів.

Директивою ЄС передбачено введення єдиної загальнодоступної онлайн-вої бази даних сирітських творів і фонограм. Введення такої бази даних покладено на Відомство з гармонізації внутрішнього ринку (Office for Har-

monisation in the Internal Market). Цікаво, що нині завданнями Відомства, офіс якого розташований у м. Аліканте (Іспанія), є реєстрація промислової власності країн ЄС (товарних знаків і промислових зразків) [16].

Після проведення пошуку правовласників та у випадку відсутності відомостей Установа має повідомити зазначеному Відомству інформацію про твори і фонограми, які визнані сирітськими. Відомство має включити цю інформацію до бази даних сирітських творів і фонограм. Планується, що створення та поновлення на постійній основі єдиної бази даних сирітських творів і фонограм, дасть можливість значно спростити процедуру визначення творів та фонограм сирітськими.

Потрібно звернути увагу, що відповідно до Директиви ЄС, статус сирітських творів і фонограм може бути припинений в будь-який час, в межах строку охорони прав (ст. 5 Директиви ЄС). Важливо, що у випадку втрати статусу сирітських творів і фонограм передбачено, що правовласники мають право на справедливу винагороду за використання Установами творів чи фонограм до дати їх встановлення (ст. 6 Директиви ЄС). Порядок виплати винагороди та її розмір у Директиві ЄС не встановлені, тому їх визначення покладається на кожну державу-члена ЄС. Крім цього, при внесенні змін до законодавства у сфері авторського права та суміжних прав, держави-члени ЄС мають доповнити чинні випадки вільного використання творів положеннями щодо можливості вільного відтворення та повідомлення для загального відома сирітських творів і фонограм.

І зрештою, ст. 8 Директиви ЄС передбачені важливі положення, що стосуються початку перебігу строку охорони сирітських творів і фонограм, а саме: положення Директиви ЄС поширюються на твори й фонограми, що охороняються в державах-членах

ЄС нормами авторського права і суміжних прав станом на 29.10.2014 року (кінцева дата внесення змін у законодавство держав-членів ЄС, згідно з вимогами передбаченими ст. 9 Директиви ЄС) або на створені твори, зафіксовані (опубліковані) фонограми після цієї дати.

Варто зазначити, що, відповідно до статей 1, 3 Директиви Європейського Парламенту і Ради 2006/116/ЄС від 12.12.2006 року про строк охорони авторських прав і певних суміжних прав (далі — Директива ЄС про строк охорони) [17], права автора літературного чи художнього твору є чинними протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, незалежно від дати, коли такий твір правомірно оприлюднено. Права виробників фонограм припиняються через 50 років після фіксації фонограм або після дати першого правомірного їх опублікування. Стосовно прав виробників фонограм, потрібно зазначити, що Директивою Європейського Парламенту та Ради 2011/77/ЄС від 27.09.2011 року [18], внесені зміни до Директиви ЄС про строк охорони, а саме: строк охорони відповідних прав виконавців і виробників фонограм подовжено з 50 років до 70 років. Зміни, передбачені ст. 10а Директиви ЄС від 27.09.2011 року, повинні бути імplementовані державами-членами ЄС у національному законодавстві до 01.11.2013 року. Тож, з цієї дати строк охорони прав виробників фонограм становитиме відповідно до європейського законодавства, — 70 років після фіксації фонограм або після дати їх першого правомірного опублікування.

Підсумовуючи, доцільно зупинитися на позитивних аспектах Директиви ЄС. Практична реалізація положень Директиви ЄС має:

- значно спростити процес відтворення (оцифрування), повідомлення для загального відома творів і фонограм, які визнані сирітськими, а отже, створить умови для

легальної діяльності електронних бібліотек та інших Установ;

- розширити перелік творів і фонограм, які можливо використовувати вільно без виплати винагороди і без отримання дозволу від правовласників;
- передбачити виплату компенсації правовласникам у вигляді справедливої винагороди в разі втрати статусу сирітського твору чи фонограми.

З огляду на зазначені позитивні аспекти, варто розглянути питання стосовно доцільності передбачення в національному законодавстві положень Директиви ЄС.

Пропозиції щодо передбачення в національному законодавстві положень Директиви ЄС

Сьогодні сфера авторського права та суміжних прав потребує вдосконалення з врахуванням норм європейського законодавства відповідно до вимог Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Водночас, згідно з вимогами Державної програми «Бібліотека-XXI», передбачено вдосконалення нормативно-правової бази з питань, зокрема, дотримання прав суб'єктів авторського права та суміжних прав під час створення й використання електронних бібліотечних ресурсів. З огляду на це, врахування досвіду європейських країн є важливим напрямом роботи з удосконалення національного законодавства у сфері авторського права та суміжних прав.

Потрібно зазначити, що згідно з міжнародним і національним законодавством у сфері авторського права та суміжних прав майнові права суб'єктів цих прав характеризуються низкою ознак, однією з яких є їх виключність. Сутність виключного права закріплено в ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», а саме: виключне право — це майнове право особи, яка має щодо

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

твору, виконання, постановки, передачі організації мовлення, фонограми чи відеограми авторське право й (або) суміжні права, на використання цих об'єктів авторського права і (або) суміжних прав лише нею і на видачу лише цією особою дозволу чи заборону їх використання іншим особам у межах строку, встановленого названим Законом. Виходячи з наведеного, виключність полягає в тому, що лише правовласник має право використовувати об'єкт і видавати дозвіл або заборону на таке використання іншим особам [19].

Виняток із зазначених правил становлять випадки, так званого, вільного використання творів, об'єктів суміжних прав. Зокрема, такі випадки встановлені в статтях 21–25, 42 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Виключні права суб'єктів авторського права та суміжних прав на дозвіл чи заборону використання твору, об'єктів суміжних прав іншими особами дає їм права дозволяти чи забороняти, зокрема й, відтворення, повідомлення до загального відома творів та об'єктів суміжних прав. Використання об'єктів авторського права та суміжних прав допускається винятково на основі письмового договору, крім випадків, передбачених законом.

З метою внесення змін і доповнень до законодавства у сфері авторського права та суміжних прав доцільно розглянути питання щодо:

- введення терміна «сирітські твори»;
- доповнення випадків вільного використання творів і об'єктів су-

міжних прав положеннями щодо можливого відтворення сирітських творів і фонограм;

- визначення процедури визнання творів і фонограм сирітськими та втрати цього статусу;
- встановлення компенсації в разі втрати статусу сирітськими творами й фонограмами та порядок її виплати.

Однак на цьому етапі видається доцільним продовження дослідження питання охорони прав на сирітські твори та фонограми, зважаючи на те, що європейські країни сьогодні вживають заходів щодо приведення законодавства у сфері авторського права і суміжних прав у відповідність з вимогами Директиви ЄС. Так, у ЗМІ з'явилося повідомлення про розробку відповідного законопроекту в Німеччині. Згідно із повідомленням, законопроект передбачає залучення організацій колективного управління до пошуку правовласників творів або фонограм, які можуть бути визнані сирітськими. Планується, що реєстрацію сирітських творів і фонограм буде здійснювати Бюро з патентів і торговельних марок Німеччини [20].

З огляду на зазначене, доцільно надалі продовжити дослідження порушеного питання з метою врахування передового досвіду європейських країн при внесенні можливих змін до національного законодавства у сфері авторського права та суміжних прав. ♦

Список використаних джерел

1. *Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25.10.2012 on certain permitted uses of orphan works [Electronic resource]. — Mode of access : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:EN:PDF>.*
2. *Служба информации Copyright.ru Решения Европы о свободном доступе к сиротским произведениям [Электронный ресурс]. — Режим доступа к ресурсу : http://www.copyright.ru/news/main/2012/9/24/proizvedenie_ocifrovka.*

3. Оцифровка книг [Електронний ресурс]. — Режим доступу к ресурсу : <http://znaimo.com.ua>.
4. Башун О. Комп'ютерні програми для створення електронних бібліотек / Олена Башун // Бібліотечний форум. — 2012. — №1. — С. 28–33.
5. Проект «Гутенберг» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://ru.wikipedia.org>.
6. Kahle С. EU-Parlament will Europeana-Aufbau beschleunigen / Christian Kahle [Electronic resource]. — Mode of access : <http://winfuture.de/news/55270.html>.
7. Google Books. [Electronic resource]. — Mode of access : http://ru.wikipedia.org/wiki/Google_Book_Search.
8. К Google подали иск на три миллиарда долларов [Електронний ресурс]. — Режим доступу к ресурсу : <http://lenta.ru/news/2013/05/08/google>.
9. Горбань. Ю. І. «Оцифрування» як сучасна технологія зберігання книжкових пам'яток у бібліотеках / Ю.І.Горбань [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Pkl/2011_27/4.pdf.
10. Шаров В. Світова цифрова бібліотека / В. Шаров, Т. Чорнолуцька [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://pedpresa.com.ua/ns/svitova-tsyfrova-biblioteka.html>.
11. Башун О. Комп'ютерні програми для створення електронних бібліотек / О. Башун // Бібліотечний форум України. — 2012. — № 1. — С. 28–29.
12. Коцюба В. Як оцифровують історію / В. Коцюба [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://osvita.mediasapiens.ua/material/6933>.
13. Карашивская А. Буква в цифре. Будущее библиотек в Украине / А. Карашивская [Електронний ресурс]. — Режим доступу к ресурсу : <http://focus.ua/society/146880>.
14. Петрушенко М. Володимир Попик: «Нині не всі розуміють і глибоко осмислюють роль бібліотеки» / М. Петрушенко // Урядовий кур'єр. — 2013.
15. Еннан Р. Визначальні засади права інтелектуальної власності / Р. Еннан // Теорія і практика інтелектуальної власності — 2011. — № 3. — С. 10.
16. Право інтелектуальної власності. Відомство по гармонізації внутрішнього ринку ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.intellaw.org.ua/page147.html>.
17. Directive 2006/116/EU of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the term of protection of copyright and certain related rights [Electronic resource]. — Mode of access : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006L0116:en:NOT>.
18. Directive 2011/77/EU of the European Parliament and of the Council of 27.09.2011 amending Directive 2006/116/EC on the term of protection of copyright and certain related rights [Electronic resource]. — Mode of access : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:265:0001:0005:EN:PDF>.
19. Еннан Р. Поняття, ознаки, сутність, специфіка та види відносин у мережі Інтернет / Р. Еннан // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2013. — № 3. — С. 10.
20. Решения по свободному доступу к произведениям в Европе от 05.03.2013 года [Електронний ресурс]. — Режим доступу к ресурсу : http://www.copyright.ru/news/main/2013/3/5/orphan_out-of-commerce.

Надійшла до редакції 24.09.2013 року

АПРОКСИМАЦІЯ ОХОРОНИ ПРАВ НА ОСИРОТІЛІ ТВОРИ В ЄС ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ МЕДІАПРАВА

Леонід Комзюк,

старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, доцент кафедри інтелектуальної власності КНУ ім. Тараса Шевченка, доцент, кандидат юридичних наук

Одним із пріоритетних завдань вітчизняної юридичної науки, зокрема й у медіа сфері та сфері інтелектуальної власності, є вивчення й узагальнення досвіду гармонізації правових систем держав-членів ЄС у процесі європейської інтеграції для здійснення заходів, передбачених Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 року.

Проблематиці апроксимації охорони прав на, так звані, осиротілі твори як фактору розвитку медіаправа ери інформаційного суспільства поки що не приділено уваги вітчизняними науковцями, що додатково актуалізує тему дослідження. Проте, розробляючи обрану тему, автор спирався на досягнення своїх попередників у вивченні гармонізації права інтелектуальної власності в ЄС і адаптації вітчизняного законодавства в цій сфері, насамперед на праці авторських колективів під керівництвом Ю. Капіці [1] та О. Орлюк [2]. Зарубіжні дослідники присвятили проблематиці осиротілих творів тисячі праць, з яких автор вважає за потрібне насамперед виділити (оскільки вона одна з небагатьох має комплексний порівняльно-правовий характер) лише одну з найновіших і найґрунтовніших, опубліковану під егідою Відомства інтелектуальної власності Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії 02.07.2013 року й доступну в Інтернеті [3]. У процесі роботи над стат-

тею використовувалися також матеріали німецьких учених Ф. Фехнера [4] і Г. Шпіндлера [5].

Метою цієї праці є аналіз новітніх здобутків у процесі гармонізації охорони прав на осиротілі твори в ЄС та їх вплив на розвиток медіаправа в контексті європейської інтеграції України.

Дорогу вирішенню проблеми «осиротілих творів» відкрила Директива 2001/29/ЄС [6], яка заклала підвалини гармонізації та модернізації авторського права ЄС відповідно до викликів інформаційного суспільства.

Дискусію про довгострокове майбутнє політики в знанні інтенсивних галузях, зокрема про авторсько-правові проблеми наукового видання та цифрового збереження європейської культурної спадщини, включаючи й осиротілі твори, доступу низки категорій особливих користувачів (суспільних інституцій, музеїв, бібліотек, пошукових систем та ін.) до охоронюваних (й «осиротілих» також) творів для забезпечення участі в інформаційному суспільстві розпочала Зелена книга «Авторське право в економіці знання» [7], прийнята 16.07.2008 року. Європейською Комісією (далі — ЄК). У ній, з огляду на потребу вільного руху знання й інновацій як «п'ятої свободи» на ринку ЄС, наголошується на соціальній збалансованості прав інтелектуальної власності, адже широке залучення осиротілих творів сприяє кращій поінформованості і розширенню суспільних можли-

востей відповідно до пріоритетів Соціального порядку денного.

Важливими віхами становлення правового регулювання ЄС в контексті нашого дослідження є також викладена в Повідомленні ЄК від 03.03.2010 року Стратегія «Європа 2020» [8], Стратегія ЄК у сфері інтелектуальної власності (викладена в Повідомленні ЄК від 24.05.2011 року) [9] та Зелена книга про розповсюдження аудіовізуальних творів в Інтернеті: можливості і виклики, пов'язані з єдиним цифровим ринком, опублікована ЄК 13.07.2011 року [10]. Сформульований в Повідомленні ЄК від 26.08.2010 року Європейський цифровий порядок денний [11] (що є однією із семи важливих ініціатив Стратегії «Європа 2020») передбачає як один з ключових заходів, визначення юридичних рамок, які мають на меті полегшення оцифрування й розповсюдження осиротілих творів. Нагально ж питання апроксимації правового режиму осиротілих творів поставало вперше на політичному порядку денному ЄС в контексті Ініціативи цифрових бібліотек [12] і почало, ґрунтовно, вирішуватись з прийняттям *Директиви 2012/28/ЄС Європейського парламенту і Ради від 25.10.2012 року про деякі дозволені способи використання осиротілих творів* [13], яка набрала чинності 28.10.2012 року (далі — Директива).

Структурно *Директива складається з розлогої преамбули, 12 коротких статей і дуже важливого й інформативного додатку*. Прийняття Директиви стало результатом тривалого процесу консультацій у різних соціальних сферах, проведених ЄК [14], котра й розробила (залучивши відповідні робочі групи фахівців) її проект [15], від якого принципово не відрізняється (крім положення, що містилось у ст. 7 початкового проекту ЄК і не ввійшло до тексту Директиви яке передбачало можливість використання осиротілих творів з комерційною метою) текст Директиви, ухвалений

шляхом звичайної законодавчої процедури.

Для того, щоб уявити масштаби «химери» осиротілих творів, наведемо кілька фактів, які подавали ЗМІ. За деякими оцінками, до цієї категорії належать приблизно 13 % від усіх книг (близько 3 млн назв) та приблизно 225 тис. фільмів, які охороняються авторським правом в Європі. Як повідомляється в прес-релізі ЄК, у Британській бібліотеці міститься близько 40 % осиротілих творів від 150 млн охоронюваних авторським правом колекцій [16].

Ґрунтовна оцінка соціально-економічних і правових аспектів можливого впливу транскордонного онлайнового доступу до осиротілих творів, який забезпечуватиметься Директивою, міститься в спеціальному робочому документі ЄК [17].

Деякі представники європейської наукової громадськості вже розкритикували Директиву за занадто компромісний характер (звучали навіть слова «два кроки вперед, один крок назад»). Так, співробітники провідного європейського дослідницького центру у сфері інтелектуальної власності й інформаційного права — Інституту інформаційного права Амстердамського університету (IVIR) — ще на етапі обговорення проекту Директиви дійшли висновку про недостатню ефективність запропонованих у ньому підходів. Вони вважають, що існує лише два життєздатні варіанти вирішення проблеми аудіовізуальних осиротілих творів у Нідерландах — обов'язкове колективне управління правами та розширене колективне ліцензування [18]. Науковці IVIR також розробили власні цікаві моделі ліцензування і компенсацій за використання осиротілих творів.

Як вказується у преамбулі, «директива має на меті вирішення конкретної юридичної проблеми, що стосується визначення статусу осиротілого твору, а також його наслідку в кон-

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

тексті уповноважених користувачів і дозволених способів використання творів та фонограм, які визнано осиротілими творами» [13]. Потреба в гармонізації на рівні ЄС обґрунтована таким чином: оскільки мета Директиви, а саме забезпечення визначеності права на використання осиротілих творів, не може бути досягнута в достатній спосіб державами-членами, натомість, з огляду на потребу цілісності приписів, які регулюють використання осиротілих творів, можливим є її краще досягнення на рівні ЄС, тож ЄС, прийнявши цю Директиву, вчинив дії, сумісні з принципом субсидіарності, визначеним у ст. 5 Договору про Європейський Союз [13].

Загальне визначення поняття осиротілих творів міститься в п. 3 преамбули (твори й інші об'єкти, що охороняються авторським правом або суміжними правами, щодо яких правоволодільці (*rightholders*) є невідомими, або навіть якщо відомі, відшукання яких неможливе).

Це визначення уточнюється у ст. 2 Директиви, відповідно до якої «*твір або фонограма визнаються за осиротілий твір (orphan work), якщо жоден з його правоволодільців не відомий, або навіть якщо один чи більше з них відомі, жоден не був відшуканий, не зважаючи на старанний пошук правоволодільців, здійснений і зареєстрований згідно зі ст. 3*» [13].

Частиною 2 ст. 2 Директиви встановлено, що «якщо права на твір або фонограму належать більше ніж одному правоволодільцеві, а не всі правоволодільці відомі або, навіть якщо відомі, не були відшукані в результаті старанного пошуку, проведеного та зареєстрованого згідно зі ст. 3, твір або фонограма може бути використаний згідно з цією Директивою, за умови, що відомі й відшукані правоволодільці дали щодо належних їм прав, згоду організаціям, про які йдеться в ч. 1 ст. 1, на вчинення дій з відтворення та надання публічного доступу, перед-

бачених, відповідно, статей 2 і 3 Директиви 2001/29/ЄС» [13].

У ст. 1 Директиви визначено коло суб'єктів, яким надається дозвіл використовувати осиротілі твори. До них належать загальнодоступні бібліотеки, освітні установи й музеї, а також архіви, інституції фільмо- або аудіоспадщини й організації суспільного мовлення (далі — ОСМ), засновані в державах-членах ЄС, для досягнення ними їхніх цілей, пов'язаних із суспільними інтересами.

Директива застосовується до таких категорій «осиротілих творів»: опублікованих у формі книг, часописів, газет, журналів або інших письмових текстів, що перебувають у зібраннях публічно доступних бібліотек, освітніх установ або музеїв, а також у зібраннях архівів, інституцій фільмо- чи аудіоспадщини й ОСМ; кінематографічних або аудіовізуальних творів і фонограм, які перебувають у зібраннях публічно доступних бібліотек, освітніх установ або музеїв, а також у зібраннях архівів, інституцій фільмо- або аудіоспадщини; кінематографічних чи аудіовізуальних творів та фонограм, що вироблені ОСМ до 31.12.2002 року включно і зберігаються в їхніх архівах, які охороняються авторським або суміжними правами і які були вперше опубліковані в державі-члені ЄС або за відсутності опублікування перша трансляція яких відбулася в державі-члені ЄС. Директива також застосовується до творів і фонограм, зазначених вище, опублікування чи трансляція яких ніколи не здійснювались, але які публічно удоступнені (*which have been made publicly accessible*) організаціями, зазначеними в ч. 1 ст. 1 Директиви, за згодою правоволодільців, якщо є достатні підстави вважати, що правоволодільці не заперечували б проти використання в порядку, встановленому ст. 6. Держави-члени ЄС можуть обмежити застосування цієї частини випадками використання творів і фонограм, депонованих у таких організаціях до 29.10.2014 року. Директива

буде також застосовуватися до творів і інших охоронюваних об'єктів, які об'єднані чи включені або є невід'ємною частиною творів чи фонограм, зазначених у частинах 2 і 3 ст. 1 Директиви.

Директива застосовуватиметься щодо всіх творів і фонограм, зазначених у ст. 1, які охороняються у державах-членах ЄС законодавством про авторське право на або після 29.10.2014 року. При цьому Директива не зачіпає положення, що стосуються управління правами на національному рівні, та не стосується національних положень щодо анонімних творів і творів, які з'явилися під псевдонімом, оскільки вони мають інший правовий режим [13].

Дуже важливою є ст. 3 Директиви, котра регулює порядок здійснення пошуку правоволодільців, який повинен передувати початку використання осиротілих творів уповноваженими на це організаціями. З метою з'ясування, чи є твір або фонограма осиротілим твором, організації, зазначені в ст. 1(1) Директиви, повинні забезпечити належне здійснення старанного пошуку щодо кожного твору чи іншого охоронюваного об'єкта шляхом дослідження джерел, що відповідають конкретній категорії творів або інших охоронюваних об'єктів. Джерела, що відповідають конкретній категорії творів або фонограм, визначаються кожною державою-членом ЄС за результатами консультацій із правоволодільцями та користувачами, і повинні включати, принаймні, такі релевантні джерела, перелічені в Додатку до Директиви, як:

1) для опублікованих книг:

а) обов'язковий примірник, бібліотечні каталоги та реєстри авторів, які ведуть бібліотеки й інші установи; б) асоціації видавців і авторів у відповідній країні; в) наявні бази даних і реєстри, WATCH (письменники, художники й правоволодільці), ISBN (Міжнародний стандартний книжковий номер) і бази даних видаваних

книг; д) бази даних відповідних товариств зі збору винагород, зокрема організацій з права на відтворення; е) джерела, що інтегрують багатоскладові бази даних і реєстри, зокрема й VIAF (Віртуальна міжнародна авторська картотека) і ARROW (Загальнодоступні реєстри інформації про права й осиротілі твори);

2) для газет, журналів і періодичних видань: а) ISSN (Міжнародний стандартний серійний номер) для періодичних видань; б) індекси й каталоги бібліотечних фондів і зібрань; в) обов'язковий примірник; г) асоціації видавців, а також асоціації авторів і журналістів у відповідній країні; е) бази даних відповідних товариств зі збору винагороди, й організації з прав на відтворення також;

3) для візуальних творів, зокрема й образотворчого мистецтва, фотографій, ілюстрацій, дизайну, архітектури, ескізів названих творів та інших творів, які містяться в книгах, періодичних виданнях, газетах і журналах або в інших творах: а) джерела, зазначені в пп. 1, 2; б) бази даних відповідних товариств зі збору винагороди, зокрема для візуальних мистецтв, і включаючи організації з прав на відтворення; в) бази даних художніх агентств, якщо це застосовується;

4) для аудіовізуальних творів і фонограм: а) обов'язковий примірник; б) асоціації виробників у відповідній країні; в) бази даних інституцій фільмо- чи аудіоспадщини та національних бібліотек; г) бази даних з відповідними стандартами й ідентифікаторами, такими як ISAN (Міжнародний стандартний аудіовізуальний номер) для аудіовізуального матеріалу, ISWC (Міжнародний стандартний код музичних творів) для музичних творів і ISRC (Міжнародний стандартний код звукозапису) для фонограм; е) бази даних відповідних товариств зі збору винагороди, особливо для авторів, виконавців, виробників фонограм і виробників аудіовізуальних творів; ф) склад

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

виконавців та інші відомості, розташовувані на опакуванні творів; g) бази даних інших відповідних асоціацій, що представляють особливі категорії правоволодільців.

Старанний пошук здійснюється в державі-члені ЄС, у якій відбулося перше опублікування або за відсутності опублікування перша трансляція, за винятком: якщо головний офіс або постійне місцезнаходження виробника кінематографічного або аудіовізуального твору перебуває в державі-члені ЄС, старанний пошук здійснюється в державі-члені ЄС, де розташований головний офіс або є постійне місцезнаходження такого виробника. У випадках, зазначених у ст. 1 (3) Директиви, старанний пошук проводиться в державі-члені ЄС, у якій заснована організація, що зробила публічно доступним твір або фонограму за згодою правоволодільця. Якщо є підстави припускати, що релевантна інформація про правоволодільців може бути знайдена в іншій державі, мають бути досліджені доступні джерела інформації і в такій державі. Держави-члени ЄС мають забезпечити, щоб організації, зазначені в ст. 1 (1) Директиви, вели записи зробленого ними старанного пошуку та надавали вповноваженим національним органам таку інформацію: а) про результати зробленого ними старанного пошуку, що дав підстави визнати твір або фонограму осиротілим твором; б) про використання осиротілих творів згідно з цією Директивою; с) про будь-які зміни, відповідно до ст. 5 Директиви, у правовому статусі осиротілих творів та фонограм, використовуваних організацією; d) належну контактну інформацію такої організації. Держави-члени ЄС зобов'язані вживати необхідних заходів для того, щоб інформація, перелічена в ч. 5 Директиви, була записана в єдиній загальнодоступній онлайн базі даних, створеній і адміністрованій Відомством з гармонізації на внутрішньому ринку (далі — Відомство) від-

повідно до Регламенту ЄС № 386/2012. З цією метою вони повинні відправляти таку інформацію у Відомство негайно після одержання її від організацій, зазначених у ст. 1 (1) Директиви [13]. Очевидно, адміністрування такої бази даних означатиме значне розширення компетенції та ролі цього Відомства.

Відповідно до ст. 4 Директиви, твір або фонограма, визнані осиротілим твором в одній державі-члені ЄС, будуть визнаватися такими в усіх державах-членах ЄС. Такий твір або фонограма можуть використовуватися або удоступнюватися відповідно до Директиви в усіх державах-членах ЄС.

Статтею 5 Директиви встановлено, що держави-члени ЄС забезпечують правоволодільцеві твору чи фонограми, визнаних осиротілим твором, можливість у будь-який час припинити статус осиротілого твору [13].

Відповідно до ст. 6 Директиви організації, зазначені в ст. 1 (1) Директиви, можуть відтворювати «осиротілі твори», що зберігаються у їхніх зібраннях, з метою оцифрування, публічного удоступнення, індексування, каталогізації, збереження чи реставрації, для надання до них онлайн доступу. При цьому вони повинні використовувати осиротілі твори лише для досягнення цілей, пов'язаних із суспільними інтересами, та можуть одержувати прибуток від такого використання винятково з метою компенсації своїх витрат на оцифрування та публічне удоступнення осиротілих творів. Такі організації при кожному використанні осиротілих творів зазначатимуть ім'я їхніх установлених авторів і інших правоволодільців. Директива не порушує свободи укладання договорів таких організацій, зокрема угод про публічно-приватне партнерство.

Держави-члени ЄС мають передбачити, що правоволодільцям, які припинили статус своїх творів або інших охоронюваних об'єктів як осиротілих творів виплачується належна компенсація за здійснене використан-

ня таких творів або інших охоронюваних об'єктів.

Дія Директиви не поширюється на положення, що стосуються, зокрема, патентних прав, торговельних марок, промислових зразків, корисних моделей, топографій інтегральних мікросхем, типографських шрифтів, умовного доступу, доступу до кабелю мовників, обов'язкового примірника, законів щодо обмежувальних практик і недобросовісної конкуренції, комерційної таємниці, конфіденційності, захисту даних і приватності, доступу до офіційних документів, договірних права, а також норм щодо свободи преси та свободи вираження в медіа.

Згідно зі ст. 10 Директиви ЄК має підготувати до 29.10.2015 року, а потім щорічно, звіт про можливе включення до сфери дії цієї Директиви видавців і творів або інших охоронюваних об'єктів, ще не включених до її сфери, і зокрема, самостійних фотографій та інших зображень, а до 29.10.2015 року ЄК подасть до Європейського Парламенту, Ради й Економічного і соціального комітету звіт про застосування цієї Директиви у світлі розвитку цифрових бібліотек та, якщо необхідно, підготує пропозиції щодо зміни цієї Директиви [13].

Коротко розглянемо заходи з транспозиції Директиви (яка, відповідно до ст. 9 Директиви, повинна бути завершена до 29.10.2014 року), здійснювані у вибраних державах-членах ЄС. Найбільш вдалими варіантами імплементації Директиви ми вважаємо німецький і чеський.

У ФРН процес імплементації вже майже завершено. Урядом Німеччини 11.04.2013 року подано до парламенту проект закону про внесення змін до авторського законодавства [19], який повністю імплементує положення Директиви. Бундестаг 27.06.2013 року дуже оперативно завершив прийняття цього Закону в трьох читаннях і зараз він очікує другого читання в Бундесраті. Оглядачі передбачають, що він

найближчим часом буде підписаний президентом і набере чинності.

Суперечливо розпочався процес імплементації Директиви у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. Відповідні приписи містяться в щойно прийнятому законі, присвяченому реформі правового регулювання підприємництва [20] (на що один з критиків відгукнувся обгрутованим зауваженням про необхідність врегулювати питання авторського права в Законі про авторське право), який уже гостро скритикували фахівці-практики (особливо фотографи), застерігаючи, навіть, про можливість катастрофи для копірайту [21], адже ним відкривається можливість широкого неавторизованого комерційного використання осиротілих творів (що виходить за межі дозволеного Директивою).

Значний законодавчий досвід і своєрідну практику застосування законодавства щодо осиротілих творів має Франція. 01.09.2012 року набрав чинності Закон 2012/287, яким до розділу 3 книги 1 ч. 1 Кодексу інтелектуальної власності включено нову главу 4 (статті L134-1 – L134-9) щодо осиротілих творів [22]. У ній, зокрема, передбачено створення бази даних «осиротілих творів», адмініструватиме яку Національна бібліотека Франції [23]. У Сенаті розглядаються зміни до Кодексу інтелектуальної власності щодо осиротілих фотографічних творів [24].

У парламенті Чехії завершується процес розгляду урядового проекту закону про внесення змін до Авторського закону, який досить повно імплементує положення Директиви. Зокрема, в ч. 1 глави 1 розділу 3 цього Закону пропонується додати новий підрозділ 7 «Осиротілі твори» (§§ 27a і 27b) та включити до Авторського закону § 37a («Ліцензія на деякі способи використання осиротілих творів») [25].

У сусідній Польщі (як і в Словаччині та в більшості інших держав-членів ЄС) процес імплементації Директиви перебуває на початковій стадії (проб-

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

лематика опрацьовується в робочих групах за участю провідних науковців і представників урядів).

Цікаво, що в Законі про внесення змін до Авторського закону, прийнятому парламентом 21.06.2013 року (який також мав імплементаційний характер) і заветованому президентом Словаччини 10.07.2013 року [26], відсутні положення про осиротілі твори, що свідчить про неготовність уряду внести до парламенту відповідні пропозиції.

Особливістю польської ситуації є поєднання вирішення завдань щодо імплементації Директиви з черговою комплексною реформою авторського права. Обидва питання розробляються робочими групами фахівців під егідою Міністерства культури і національної спадщини Польщі в контексті більш широкого порядку денного запропонованих урядом реформ (він торкається також питань цифрової інтеграції, побудови бізнес-моделей, комунікації та консультацій, а також захисту персональних даних і приватного життя в Інтернеті, які безпосереднього патронує Міністерство адміністрації і цифризації Польщі). Про попередні результати й перспективи цієї роботи можемо судити з проміжного рапорту, в п. I.09 якого йдеться й про осиротілі твори [27].

Підсумовуючи, можемо погодитися зі словами єврокомісара М. Барнье, що Директиви є значним досягненням у зусиллях зі створення єдиного цифрового ринку та полегшить для всіх громадян онлайн доступ до європейської культурної спадщини [28] (додамо, що лише в разі повної її транспозиції в усіх державах-членах ЄС, чого є всі підстави очікувати, попри постійне порушення імплементаційних строків у минулому).

Проте, на думку багатьох науковців і практиків з країн Європи та Америки (дуже цікавим в цьому контексті є досвід Канади), яку ми поділяємо, вже зараз потрібно розробляти більш сміливі та далекосяжні глобальні

плани на майбутнє, котрі б, ґрунтуючись на вдосконаленні міжнародної системи охорони авторського права та суміжних прав, охоплювали за можливості всі категорії об'єктів авторського права і суміжних прав й значно розширювали коло бенефіціарів, управнених до використання осиротілих творів з некомерційною метою всіма можливими способами.

Аналіз фахових публікацій показує, що розв'язати проблему осиротілих творів можна, лише усунувши основні причини її появи. Ідеться, насамперед, про соціальну незбалансованість авторського права та суміжних прав, зокрема, про необґрунтовано великі строки охорони і заширокий обсяг змісту виключних прав (що мають перманентну тенденцію до збільшення), недостатню можливість дозволеного законом приватного та публічного використання об'єктів авторського права і суміжних прав для задоволення основних інформаційних потреб людини, суспільства і держави та ін.

Тож, пропонується значно розширити випадки вільного використання об'єктів авторського права та суміжних прав, зокрема й осиротілих творів з некомерційною метою без виплати винагороди відомим і невідомим суб'єктам авторського права і суміжних прав (скасування ретрокомпенсацій відшуканим володільцям прав) за умови дотримання їхніх особистих немайнових прав. Найбільше прав на таке вільне використання відповідно до закону мають набути фізичні особи (насамперед особи з особливими потребами), некомерційні інформаційні та культурно-освітні установи, особливо ОСМ і благодійні організації.

Заслуговує на увагу також пропозиція про можливе обговорення питання часткового перегляду одного з основоположних постулатів сучасного авторського права (передбаченого, зокрема, Бернською конвенцією про охорону літературних та художніх творів) — автоматичного (без дотримання фор-

мальностей) набуття авторського права на створений твір. Ідеться про те, щоби набуті таким чином права охоронялися протягом дуже короткої першої фази строку охорони, а для чинності їх протягом значно тривалішої другої фази потрібно було б (за бажанням правоволоділця, оформленим у відповідній заявці) депонувати та реєструвати твір і (чи) права на нього (і об'єкт суміжних прав). Цей дуалістичний механізм дещо нагадує за своєю суттю підходи до набуття прав на одностипні результати творчої діяльності — технологічні рішення, втілені в корисних моделях і винаходах (щодо здійснення кваліфікаційної експертизи — не потрібної для отримання патенту на корисну модель і обов'язкової для отримання патенту на винахід). Запровадження компромісної (і дещо факультативної) системи реєстрації може значно полегшити створення «унітарних» титулів авторського права, що вже передбачено новітньою стратегією ЄС у сфері інтелектуальної власності [29]. Оскільки виконання таких формальностей практично усуне проблему невідомого суб'єкта авторського права та суміжних прав, зникнуть, як масове явище, й осиротілі твори.

Що ж стосується впливу Директиви на розвиток сучасного європейського медіаправа, то, зважаючи на обмежений обсяг цієї статті, коротко зупинимось лише на кількох важливих аспектах проблеми.

По-перше, залучення до використання в ЗМІ мільйонів раніше недоступних осиротілих творів значно збагатить змістове наповнення медіа-сфери, що є ключовою ланкою функціонування інформаційного суспільства. Особливо це стосується нових соціальних та Інтернет-медіа, які отримають величезний поштовх для розвитку.

По-друге, величезні позитивні наслідки, на нашу думку, матиме реалізація норм Директиви для ренесансу суспільного телерадіомовлення в Єв-

ропі (нагадаємо, ОСМ відповідно до ст. 1 та ін. Директиви є одним із головних її бенефіціарів), яке зараз у багатьох країнах перебуває в глибокій кризі (а в Греції нещодавно навіть було ліквідоване як занадто обтяжливе для бюджету), оскільки: а) допоможе ефективніше використати власні архіви ОСМ, переповнені осиротілими творами; б) сприятиме подоланню перманентної фінансової кризи багатьох ОСМ, адже можна буде безоплатно залучити додаткові матеріали для створення конкурентоспроможних програм; в) дозволить на якісно новому рівні виконувати основні функції ОСМ — інформаційну, просвітницько-виховну та розважальну.

Крім цього, можемо спрогнозувати, що прискориться становлення ще однієї функції ОСМ (та й усіх ЗМІ) як основної — стимулювально-креативної, що полягає у сприянні розвитку творчого мислення глядачів (слухачів) і зростанні творчого потенціалу суспільства. У зв'язку з полегшенням використання осиротілих творів не лише ОСМ, але й глядачами (слухачами), провідна роль у цьому становленні належатиме бурхливому розвитку такого порівняно нового явища, як *user-generated content* (генерований користувачами контент). У перспективі все це може привести до якісних змін у власне характері інформаційного суспільства, що перейде на вищий етап свого розвитку та перетвориться на суспільство креативне, в якому головним ресурсом буде не просто інформація, а всебічна творчість більшості його членів в умовах якнайповнішого здійснення принципу свободи інформації (при мінімально необхідних обмеженнях цієї свободи, зокрема й у формі значно обмежених темпорально і змістово й соціально збалансованих виключних прав на результати інтелектуальної діяльності).

Висновки. Отже, проведене дослідження дозволяє сформулювати такі основні висновки.

Директивою в основному створено гармонізовані правові засади дозволеного використання осиротілих творів на європейському рівні (в країнах ЄС), що стало значним кроком уперед на шляху реалізації багатьох стратегічних євроінтеграційних ініціатив і матиме безперечний вплив на адаптацію законодавства в країнах-партнерах ЄС, зокрема і в Україні.

Варто продовжувати дослідження апроксимації прав на осиротілі твори на рівні ЄС (та відповідного досвіду країн Центральної Європи як найбільш цінного для України, з огляду

на спорідненість правових систем) в контексті її впливу на розвиток сучасного медіаправа, особливо на стимулювання правовим засобами якісного відродження ОСМ і зростання їхньої ролі в житті інформаційного суспільства [30]. Результати цих досліджень будуть мати велику наукову та практичну цінність для адаптації українського медіа-законодавства та законодавства про авторське право і суміжні права до *acquis communautaire**. ♦

Список використаних джерел

1. *Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / за ред. Ю. М. Капіци. — К. : Слово, 2006. — 1104 с.*
2. *Правове забезпечення сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті європейської інтеграції : концептуальні засади : монографія / за наук. ред. О. П. Орлюк. — К. : Лазурит-Поліграф. — 2010. — 464 с.*
3. *Copyright, and the Regulation of Orphan Works: A comparative review of seven jurisdictions and a rights clearance simulation [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.ipo.gov.uk/ipresearch-orphan-201307.pdf>.*
4. *Fechner F. Medienrecht : Lehrbuch des gesamten Medienrechts unter besonderer Berücksichtigung von Presse, Rundfunk und Multimedia. 13., überarb. und erg. Aufl. — Tübingen : Mohr Siebeck, 2012. — XXXIII, 463 s.*
5. *Spindler G. Recht der elektronischen Medien : Kommentar / G. Spindler. — 2. Aufl. — München : C.H. Beck, 2011. — 1860 s.*
6. *Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22.05.2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:EN:HTML>.*
7. *Green Paper «Copyright in the Knowledge Economy» — European Commission. Brussels. 16.7.2008. COM(2008) 466/3 final [Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/green_paper_knowledge_economy/COM_2008_466/3_en.pdf.*
8. *[Electronic resource]. — Mode of access : eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF.*
9. *A Single Market for Intellectual Property Rights: Boosting creativity and innovation to provide economic growth, high quality jobs and first class products and services in Europe : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions 24.05.2011 [Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/ipr_strategy/COM_2011_287_en.pdf.*
10. *Green Paper on the online distribution of audiovisual works in the European Union: opportunities and challenges towards a digital single market / European Commission. Brussels, 13.7.2011. COM (2011) 427 final [Electronic resource].*

* Автор хотів би висловити глибоку вдячність професору Г. Шпіндлеру за сприяння стажуванню на кафедрі медіаправа Університету Георга-Августа в Гетингені (ФРН), яку Г. Шпіндлер очолює, і надані матеріали про німецьке та європейське інформаційне право, використані в цій статті.

- source]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/green_paper_online_distribution/COM_2011_427_en.pdf.
- 11.[Electronic resource]. — Mode of access : eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:EN:PDF.
 - 12.[Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/index_en.htm.
 - 13.Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25.10.2012 on certain permitted uses of orphan works [Electronic resource]. — Mode of access : eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:299:0005:0012:EN:PDF.
 - 14.[Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/orphan_works/index_en.htm.
 - 15.[Electronic resource]. — Mode of access : eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0289:FIN:EN:PDF.
 - 16.[Electronic resource]. — Mode of access : http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-333_en.htm?locale=en.
 - 17.[Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/orphan-works/impact-assessment_en.pdf.
 - 18.Axhamn J. Cross-border extended collective licensing: a solution to online dissemination of Europe's cultural heritage? / J. Axhamn, L. Guibault [Electronic resource]. — Mode of access : <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:465947/FULLTEXT01>.
 - 19.Gesetz zur Nutzung verwaister und vergriffener Werke und einer weiteren Änderung des Urheberrechtsgesetzes [Electronic resource]. — Mode of access : <http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/17/134/1713423.pdf>.
 - 20.Enterprise and Regulatory Reform Act 2013 [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/24/section/77/enacted>.
 - 21.The Enterprise and Regulatory Reform Act: a catastrophe for copyright? [Electronic resource]. — Mode of access : www.lexology.com/library/detail.aspx?g=1c03a895-fce6-43bc-bcc1-38403cf00fe2.
 - 22.[Electronic resource]. — Mode of access : www.legifrance.gouv.fr/telecharger_pdf.do?cidTexte=LEGITEXT000006069414.
 - 23.[Electronic resource]. — Mode of access : <http://reire.bnf.fr>.
 - 24.[Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.senat.fr/leg/pp109-441.pdf>.
 - 25.[Electronic resource]. — Mode of access : www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=166785.
 - 26.[Electronic resource]. — Mode of access : http://www.prezident.sk/?spravy-tlacoveho-oddelenia&news_id=17810.
 - 27.Raport otwarcia [Electronic resource]. — Mode of access : [http://www.prawoautorskie.gov.pl/media/warsztaty/_2012_06_15_raport_otwarcia_warsztaty_wersja_ostateczna_\(9\).pdf](http://www.prawoautorskie.gov.pl/media/warsztaty/_2012_06_15_raport_otwarcia_warsztaty_wersja_ostateczna_(9).pdf).
 - 28.[Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/orphan_works_en.htm.
 - 29.A Single Market for Intellectual Property Rights: Boosting creativity and innovation to provide economic growth, high quality jobs and first class products and services in Europe : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions 24.05.2011 [Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/ipr_strategy/COM_2011_287_en.pdf.
 - 30.Комзюк Л. Т. Правовые проблемы создания общественного телевидения Украины в контексте зарубежного опыта / Л. Т. Комзюк // Информационное право (Москва). — 2013. — № 1. — С. 34–37.

Надійшла до редакції 30.08.2013 року

ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Частина 2. Підтримка інновацій для малих і середніх підприємств, захист прав та міжнародний вимір

Геннадій Андрощук,

*завідувач лабораторії правового забезпечення розвитку
науки і технологій НДІ інтелектуальної власності
НАПрН України, кандидат економічних наук*

4. Підтримка інновацій для малих і середніх підприємств

Частка малих та середніх підприємств (далі — МСП)¹ становить близько 99 % від усіх підприємств країн ЄС. Вони забезпечують 85 млн робочих місць у Європі. Успішне використання прав промислової власності (далі — ППВ) може забезпечити істотні можливості для зростання МСП. Однак, МСП часто не повною мірою використовують можливості, котрі пропонують ім ППВ². Дослідження показують, що вони використовують формальні ППВ дуже незначною мірою, надаючи перевагу іншим методам захисту, таким як комерційна таємниця чи маркетингові переваги [10]. Якщо це відбувається через недостатню поінформованість або брак підтримки, то ситуація потребує негайного вирішення, зокрема завдяки оперативній політиці стимулювання та заохочення.

4.1. Полегшення доступу МСП до прав промислової власності. Висока вартість часто стає причиною для МСП, аби не мати формальних ППВ.

На відміну від торгових марок і промислових зразків, МСП не можуть обирати собі національну або міжнародну юрисдикцію, подаючи заявку на патент. Набуття чинності Лондонською Угодою³ від 01.05.2008 року допоможе МСП отримати переваги від єдиного ринку завдяки скороченню витрат на отримання загальноєвропейських патентів⁴. Утім залишається ще величезний потенціал для поліпшення економічної ефективності за рахунок доступного патенту ЄС⁵, якого МСП вимагали на консультаціях до Закону про малий бізнес⁶. Одним з 10 принципів, які конституював Закон про малий бізнес, є те, що ЄС і держави-члени повинні заохочувати МСП отримувати більше користі від можливостей, запропонованих єдиним ринком, зокрема й, доступу до патентів і товарних знаків.

Серед інших можливих шляхів вирішення проблеми запропоновано низку ініціатив для МСП, таких як проведення попередніх розробок або субсидювання перших 10 патентних заявок⁷,

* Продовження. Початок у № 4, 2013.

¹ Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises OL L 124 20.5.2003 p.36 — *тут і далі прим. в авторській редакції.*

² «Implementing the Community Lisbon Programme Modern SME Policy for Growth and Employment» COM(2005) 551 final.

³ The Agreement dated 17 October 2000 on the application of Article 65 EPC [2001] OJEP 549

⁴ Див. <http://www.epo.org/patents/law/legislative-initiatives/epc2000.html>.

⁵ «Enhancing the patent system in Europe» COM (2007) 165 final — see Annex II and references therein for calculations of cost benefits of the London Agreement and Community patent».

⁶ http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/sba_en.htm#aa.

⁷ http://ec.europa.eu/internal_market/indprop/docs/patent/hearing/preliminary_findings_en.pdf.

що можуть стимулювати використання ППВ (тут і далі виділено автором). Зниження витрат для МСП (наприклад, шляхом зниження вартості обробки заявки⁸), запровадження цільових субсидій⁹ або зменшення ставки оподаткування для доходів, отриманих від ліцензування ППВ¹⁰, — визначення найбільш ефективної ініціативи могло б слугувати підставою для ґрунтовного дослідження¹¹.

Як результат, Європейська комісія:

- *продовжує роботу над економічно ефективною, якісною та юридично захищеною патентною системою європейського рівня й над патентом Співтовариства і загальноєвропейською патентною юрисдикцією;*
- *досліджуватиме, яка структура оплати за майбутній патент Співтовариства може бути запроваджена для полегшення доступу для МСП.*

До запровадження патенту Співтовариства державам-членам пропонується в межах програм ЄС з державної підтримки наукових досліджень, розробок та інновацій¹²:

- *використовувати положення для підтримки прав промислової власності;*
- *вивчити шляхи, що допоможуть МСП більш ефективно використовувати права в межах цієї структури, такі як зниження патентних зборів або надання по-*

даткових стимулів для заохочення ліцензування.

4.2. Полегшення доступу МСП до процедур вирішення спорів. МСП часто мають обмежені ресурси, щоб ініціювати судовий процес, зокрема, здійснити патентний позов. Доступна, ефективна та надійна загальноєвропейська патентна юрисдикція вочевидь стала б ефективним засобом правового захисту. Спеціалізовані суди з інтелектуальної власності діють, зокрема, в Австрії, Великобританії, Німеччині, Індії, Туреччині, Кореї, Росії, Швеції, Японії. Ведеться активна робота по створенню Європейського патентного суду, рішення якого будуть обов'язковими практично для всіх країн ЄС.

Інше запропоноване рішення — страхування на випадок патентного спору. В останньому дослідженні на цю тему¹³ Європейська комісія оцінила можливість невеликої кількості схем. У результаті дійшли висновку, що тільки обов'язкова система буде економічно життєздатною. Проте, цей результат ставлять під сумнів нещодавні роботи зі створення добровільних схем. З огляду на це, Європейська комісія залишає подальший розвиток цієї галузі під своїм наглядом.

Механізми альтернативного вирішення спорів (далі — МАВС), зокрема посередництво, можуть доповнювати судову систему та стати реальною альтернативою як для МСП так і для великих компаній, якщо вони є швид-

⁸ Small entities can obtain a 50% fee reduction under US patent law, see http://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/mpep_e8r6_appx1.pdf.

⁹ For example, subsidizing first-time patent applicants (e.g. 1er brevet service of OSEO Innovation in France or INSTI SME Patent Action in Germany), or allowing further subsidies (e.g. IPAS service in Ireland).

¹⁰ Some countries allow income tax reductions from license revenues from patents.

¹¹ A memorandum on removing barriers for a better use of the IPR system by SMEs: A report for the Directorate-General for Enterprise and Industry June 2007 at http://www.proinnoeurope.eu/NWEV/uploaded_documents/IPR_Expert_group_report_final_23_07_07.pdf.

¹² OJ C 323, 30.12.2006 2006, p.1

¹³ «The possible introduction of an insurance against costs for litigation in patent cases» by CJA Consultants Ltd at http://ec.europa.eu/internal_market/indprop/docs/patent/studies/pli-report_en.pdf — a follow-up study.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

кими, надійними й економічно ефективними. Директива 2008/52/ЄС¹⁴ забезпечує основу для посередництва в міжнародних спорах. Вона полегшує доступ до вирішення спорів шляхом врегулювання ключових аспектів відносин між посередництвом і цивільним судочинством та надає корисний інструментарій для розвитку посередництва. Європейська комісія також закликає до застосування високих стандартів посередництва у вирішенні внутрішніх суперечок і спонукає до використання Європейського кодексу професійної практики для посередників¹⁵ з метою підвищення якості й узгодженості посередницьких послуг.

У контексті роботи над патентом Співтовариства та інтегрованою системою патентної юрисдикції вивчається необхідність запровадження патентного арбітражу та посередницького центру на рівні Співтовариства для врегулювання випадків, коли об'єктивність викликає сумнів. Доповнюючи МАВС за межами ЄС, цей центр може забезпечити близькість і кращий доступ до ініціювання та розгляду патентних спорів МСП. Центр дасть змогу створити список авторизованих посередників і арбітрів, що діють під юрисдикцією ЄС і могли б допомогти сторонам у врегулюванні суперечки. Хоча МАВС не матимуть обов'язкового характеру, суддя інтегрованої патентної юрисдикції буде уточнювати у сторін можливість для врегулювання спору шляхом арбітражу та посередництва.

Як результат, Європейська комісія бере на себе зобов'язання:

- дослідити шляхи додаткового стимулювання та заохочення по-

середництва й арбітражу в контексті роботи над загальноєвропейською системою вирішення патентних спорів.

Держави-члени ЄС мають забезпечити достатню підтримку МСП для захисту своїх прав промислової власності в контексті Лісабонської стратегії.

4.3. Забезпечення підтримки МСП при управлінні правами промислової власності. Незважаючи на велику кількість фінансованих державою служб, які надають підтримку МСП на теренах Європи, вельми небагато з них спроможні надавати високоякісні послуги. Та деякі «острівці» добре розроблених програм усе ж існують¹⁶. Охорона прав інтелектуальної власності впродовж усього їх життєвого циклу має розглядатись як невід'ємний елемент бізнес-плану компанії поряд з іншими інтелектуальними активами. Якісна підтримка МСП при управлінні ППВ повинна бути пристосована до їхніх індивідуальних потреб. Це вимагає тонкого поєднання технічних, юридичних і бізнесових аспектів. Ініціатива підготовки консультантів «ip4inno»¹⁷ готує тренерів, які спеціалізуються на інтелектуальній власності, щоб розповсюдити знання у спільнотах бізнес-консультантів. Служби підтримки МСП можуть також більш ефективно використовувати власний досвід. Національні патентні відомства й агентства з розвитку технологій, працюючи разом, можуть отримати синергетичний ефект завдяки об'єднанню свого технічного, правового та бізнесового досвіду. Метою проекту IP-Base є сприяння розвитку нових організацій і

¹⁴ Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters, OJ L 136, 25.5.2008, p.3.

¹⁵ Див. http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.htm

¹⁶ Benchmarking National and Regional Support Services for SMEs in the Field of Intellectual and Industrial Property at

http://www.proinno-europe.eu/admin/uploaded_documents/Benchmarking-Report-SME.pdf

¹⁷ Див. <http://www.proinno-europe.eu/index.cfm?fuseaction=page.display&topicID=63&parentID=54>

служб підтримки МСП. Вона заснована на співпраці між національними патентними відомствами та місцевими інноваційними структурами, зокрема й Європейською підприємницькою мережею (Enterprise Europe Network).

МСП в Європі мають все відчутнішу необхідність у виході на ринки за межами ЄС, що є питанням виживання і процвітання. Надійний захист прав інтелектуальної власності є життєво важливий для МСП, оскільки надасть змогу повною мірою використовувати нові можливості торгівлі. Європейська комісія докладає всіх зусиль аби надавати допомогу компаніям на ринках третіх країн. Наприклад, у Китаї була запущена Сервісна служба з питань захисту промислової власності, що буде надавати бізнес-орієнтовані консультації з питань захисту прав інтелектуальної власності. Цей пілотний проект є об'єктом постійного моніторингу з метою визначення його ефективності, доцільності його існування на довгостроковій основі, розширення чи модернізації для задоволення майбутніх потреб МСП.

Як результат, Європейська комісія бере на себе зобов'язання:

- *провести оцінку роботи Сервісної служби з питань захисту промислової власності в Китаї з метою надання надійної підтримки МСП в третіх країнах і вивчення можливості продовження і розширення такої підтримки;*
- *сприяти підвищенню обізнаності в питаннях управління інтелектуальними активами серед підприємств і дослідних установ, зокрема й МСП.*

5. Захист прав інтелектуальної власності — боротьба з контрафакцією та піратством. Захист інновацій засобами права інтелектуальної власності має супроводжуватись ефективними

механізмами його впровадження. Контрафакція та піратство досягають тривожних рівнів, що має суттєвий вплив на інновації, економічне зростання та створення робочих місць у країнах ЄС, а також несе ризики для здоров'я і безпеки європейських громадян. У 2005 році обсяг торгівлі контрафактною та піратською продукцією в світі оцінювався в 200 млрд дол. США¹⁸ Контрафакція та піратство — величезні явища, що постійно зростають як за абсолютними показниками, так і пропорційно до глобального ВВП відповідно до тенденцій у міжнародній торгівлі. Тож, існує гостра необхідність посилити дії як усередині ЄС, так і за його межами, для захисту європейських компаній та їхніх інвестицій в інновації.

У виступі Генерального секретаря Всесвітньої митної організації Кунію Мікурія на Сьомому глобальному конгресі по боротьбі з контрафакцією та піратством, що відбувся у Стамбулі (Туреччина) 24–26.04.2013 року, зазначалося, що *«поширення контрафактної та піратської продукції досягло небачених досі масштабів. Пірати застосовують інноваційні технології, і для боротьби з ними також повинні використовуватись найсучасніші засоби. Необхідно відстежувати ланцюжки постачання, зупиняти незаконні виробництва, вдосконалювати систему судового переслідування і ліквідації незаконних мереж, багато це слід зробити і для освіти споживачів»*. Підтримуючи колегу, Генеральний директор ВОІВ Ф. Гаррі підкреслив, що *«контрафактна і піратська діяльність все ще є головною світовою проблемою, котра впливає на економіку, породжує бідність, порушує права споживачів»* [11].

5.1. Ефективне правозастосування через законодавство ЄС. У межах єдиного ринку, Директива про правоза-

¹⁸ Organization for Economic Cooperation and Development, The Economic Impact of Counterfeiting and Piracy 4/6/07 DSTI/IND(2007)9/PART4/REV1.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

стосування¹⁹ є наріжним каменем вкладу ЄС у боротьбу з контрафакцією та піратством. Правильне розуміння й практичне застосування є необхідними для досягнення цілей, визначених у документі. Європейська комісія надає всебічну підтримку державам-членам у впровадженні розробленого плану дій у визначений строк.

У міру необхідності, кримінально-правові заходи також можуть бути способом захисту прав інтелектуальної власності. Однак відмінності в реалізації кримінальних процедур і рівня штрафів призводять до того, що захист для правовласників у різних країнах досить неоднорідний. З огляду на це, Європейська комісія продовжує спонукати держави-члени ввести в дію ефективні процедури захисту в межах кримінального права.

Якщо суд постановив, що права інтелектуальної власності були порушені, виконання рішення суду та встановлення справедливості не повинно створювати значних труднощів для правовласника. Європейська комісія розглядає Брюссельську угоду²⁰ як крок до спрощення процедур захисту прав інтелектуальної власності на міжнародному рівні. Передбачається також скасування вимоги екзекватури²¹ як попередньої умови для виконання однією державою-членом ЄС рішення іншої держави-члена ЄС.

Як результат, Європейська комісія бере на себе зобов'язання:

- *забезпечити правильне тлумачення і впровадження Директиви про правозастосування 2004/48/ЄС;*

- *розглянути, як транскордонне виконання судових рішень може бути покращена завдяки Брюссельській угоді.*

5.2. Захист при перетині кордонів.

При перевезенні через кордони Співтовариства товарів, які підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності, на них може бути накладене стягнення, відповідно до митного законодавства²². Для того щоб ця ініціатива була ефективною, правовласникам потрібно тісно співпрацювати з митними службами для та обміну даними, що дають можливість працівникам митниці успішно відслідковувати підозрілі вантажі. Така співпраця є одним з пунктів плану дій з митного регулювання боротьби з контрафакцією і піратством, прийнятого Європейською комісією у жовтні 2005 року²³ і схваленого Європейською Радою. Незабаром Європейська комісія презентуватиме результати його реалізації і має намір згодом розробити новий план дій для митних служб, якщо перша спроба буде вдалою. Нещодавні поправки до Митного кодексу, внесені з метою підвищення рівня захисту та контролю, пропонують нові інструменти для швидкого поширення інформації про найбільш динамічні ризики. Ці інструменти повинні бути використані повною мірою.

Кількість спроб транспортування контрафактної та піратської продукції, розкритих співробітниками митних служб, зростає більш ніж на 15 % до більш ніж 43 000 випадків у 2007 році²⁴. Митні органи демонструють не-

¹⁹ Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights, OJ L 157, 30.4.2004, p. 16

²⁰ Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, OJ L 12, 16.1.2001, p. 1.

²¹ Where there is an exequatur requirement, a judgment given in a Member State which is enforceable in that Member State is enforceable in another Member States when it has been declared enforceable there.

²² Council Regulation (EC) No 1383/2003 of 22 July 2003 concerning customs action against goods suspected of infringing certain intellectual property rights and the measures to be taken against goods found to have infringed such rights OJ L 328, 30.10.2004, p. 16.

²³ «A customs response to latest trends in Counterfeiting and piracy» COM(2005) 479 final.

²⁴ Див. http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/customs_controls/counterfeit_piracy/statistics2007.pdf.

абиякі результати, але, вочевидь, це лише частина рішення. Дуже важливо, щоб активні дії митниці супроводжувалися діями із запобігання виробництву і розповсюдженню контрафактних товарів. Крім того, слід визнати, що подальша співпраця з митними службами країн-виробників має надзвичайно важливе значення. З цією метою ЄС разом з владою Китаю підготували план спільних дій митних служб проти контрафакції та піратства.

Водночас уніфікований патент Співтовариства забезпечить повний захист ППВ без «лазівок» на всій території ЄС і зробить ефективнішою боротьбу з контрафакцією та копіюванням продукції, запатентованої європейською компанією. Це допоможе у запобігті ввезенню контрафактної продукції на єдиний європейський ринок, сприятиме її вилученню зусиллями митних органів на всіх зовнішніх кордонах ЄС та видаленню з ринку, в яких би каналах розподілу вона не перебувала.

Як результат, Європейська комісія бере на себе зобов'язання:

- сприяти використанню правозастосувачами та митними службами всього арсеналу засобів обміну інформацією з метою виявлення ризиків ввезення контрафактної продукції;
- розробити новий план дій для органів митного контролю для боротьби з контрафакцією та піратством;
- розробити спільний план дій по боротьбі з контрафакцією та піратством з митними органами Китаю.

5.3. Додаткові незаконодавчі дії.

Ефективне правозастосування вимагає поліпшення комунікації між Комісією та державами-членами ЄС, міжнаціо-

нальними органами в державах-членах, а також між державним і приватним сектором. Поінформованість про згубний вплив контрафакції та піратства також потребує поліпшення. Споживачі часто пов'язують контрафактні товари з дешевим одягом і предметами розкоші, але ніколи не замислюються про шкоду для здоров'я, якої завдають підроблені ліки, засоби особистої гігієни, електронна техніка чи деталі автомобіля. Крім цього, існує лише обмежене усвідомлення зв'язку між використанням контрафактних товарів і ухиленням від сплати податків, відмиванням грошей, наркотовіллею, фінансуванням тероризму, організацією злочинних угруповань і експлуатацією дітей. Ідея навчання та підвищення обізнаності про важливість авторського права сприймається як потужний інструмент у боротьбі з піратством²⁵. Формування суспільства «нульової терпимості» до порушення прав інтелектуальної власності сприятиме поліпшенню становища правозастосувачів, зокрема й МСП²⁶.

З метою поліпшення обміну знаннями Європейська комісія співпрацюватиме з державами-членами і вивчатиме як зробити збір і документування інформації про незаконну діяльність більш ефективними. На національному рівні координація між ключовими гравцями, зокрема митними органами, поліцією, органами з розробки стандартів торгівлі, прокуратурою, службами захисту прав власності й судами, може бути підвищена шляхом організації обміну передовим досвідом. Також необхідна ефективна мережа прикордонного адміністративного співробітництва між державами-членами, що забезпечить можливості для швидкого обміну інформацією. Усі ці заходи можна

²⁵ «Creative content online in the single market» COM(2007) 836 final.

²⁶ Effects of counterfeiting on EU SMEs and a review of various public and private IPR enforcement initiatives and resources at http://www.ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/industry/doc/Counterfeiting_Main%20Report_Final.pdf.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

побудувати на вже наявних системах, таких як системи внутрішнього інформаційного ринку, що можуть бути використані для поширення інформації про контрафактну продукцію²⁷.

Розширення співпраці між державним і приватним секторами може також поліпшити рівень захисту. Європейська комісія збирається дослідити, якою мірою подібна співпраця на рівні ЄС може бути інструментом боротьби з величезними обсягами незаконного завантаження матеріалів, які охороняються авторським правом, та встановлення балансу між необхідністю захисту персональних даних і впливом, який мають файлообмінні веб-ресурси на розвиток індустрії мистецтва. Досягнення домовленості між зацікавленими сторонами на рівні ЄС також може стати кроком до ліквідації торгівлі контрафактною продукцією через Інтернет.

Як результат, Європейська комісія бере на себе зобов'язання:

- оцінити потенційний внесок навчально-просвітницької діяльності для зміни громадської думки про контрафактну та піратську продукцію, як на загальноєвропейському рівні, так і на рівні держав-членів;
- визначити, як можна поліпшити збір інформації та налаштувати її документування, щоб підготувати основу для цілеспрямованих дій з боку органів влади;
- проводити роботу з поліпшення співпраці між усіма гравцями, що беруть участь у боротьбі з контрафакцією і піратством в рамках окремих держав-членів з метою підвищення ефективності дій на національному рівні;
- розробити рішення для створення ефективної мережі адміністративного співробітництва між державами-членами;

- сприяти виробленню консолідованого підходу для державного і приватного секторів у боротьбі з порушеннями прав інтелектуальної власності
- бути посередником у міжгалузевих угодах на рівні ЄС, щоб зменшити обсяги інтернет-трафіку, пов'язаного з піратством і продажем контрафактної продукції.

Державам-членам ЄС пропонується в межах Лісабонської стратегії з метою забезпечення достатньої кількості інформації та ресурсів для органів виконавчої влади конструктивно співпрацювати з правовласниками у боротьбі з порушеннями прав інтелектуальної власності.

6. Міжнародний вимір

6.1. Реформування законодавства про торгові марки. У 2006 році ВОІВ укладено Сингапурський договір про право торгових марок (далі — Сингапурський договір)²⁸, який ґрунтується на Договорі про торгові марки 1994 року та спрямований на створення сучасної і динамічної міжнародної основи для узгодження адміністративних процедур реєстрації торгових марок. Цей договір враховує нові розробки галузі комунікаційних технологій, заходи щодо полегшення тягаря за термінами та прямо визнає нетрадиційні видимі торгові марки і невидимі знаки, такі як звукові і смакові зразки. Також існує ідея проведення спеціальних заходів, аби надати країнам, що розвиваються, технічну допомогу і дати їм змогу повною мірою скористатися положеннями Сингапурського договору. Європейська промисловість може отримати вигоду від перспективного Сингапурського договору лише за умови його ратифікації чи інкорпорації державами-членами ЄС та Європейською комісією.

Як результат, Європейська комісія готує ЄС до приєднання до Синга-

²⁷ Див. <http://ec.europa.eu/idabc/en/document/5378/5637>.

²⁸ Див. <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/singapore>.

пурського договору і закликає держава-члени ЄС його ратифікувати.

6.2. План проведення патентної реформи. Гармонізація патентного права може спростити процедуру отримання патентів за межами ЄС для європейських компаній. Починаючи з 1970 року Договір про патентну кооперацію (далі — ДПК)²⁹ забезпечує доступ до глобальної патентної охорони за допомогою лише однієї міжнародної заявки. Формальні процедури були значною мірою узгоджені Договором про патентне право³⁰ 2000 року, але незначний прогрес був досягнутий в узгодженні Генеральної угоди про патентне право (далі — ГУПП). Країни, що розвиваються, висловили умову, що патентна система має адекватно враховувати їхні інтереси. Та існують невідповідності й у патентних системах промислово розвинених країн. У США володіння патентом присуджується першому, хто реалізував винахід, тоді як у Європі володіння патентом присуджується першому, хто подав заявку на такий патент. Серед інших відмінностей — наявність пільгового періоду в США, протягом якого винахідник може підготувати роз'яснення до своєї заявки, не завдаючи шкоди патентним заявкам, поданим пізніше; а також відсутність зобов'язання публікації заявки, що очікує розгляду патентним відомством США, впродовж 18 місяців з моменту їх подачі або розгляду. На засіданнях Трансатлантичної економічної ради Європейська комісія активно працюватиме з державами-членами ЄС щодо встановлення шляхів просування міжнародної гармонізації норм патентного права. Єдиний патент коштуватиме лише 4,725 євро, порівняно із середньою сумою в 36 000 євро, що витрачається на па-

тент у всіх 25 країнах сьогодні. Доступність патенту, насамперед, надасть перспективи для розвитку МСП завдяки можливості робити вклад в НМА бізнесу, підвищивши його конкурентоспроможність. Істотна гармонізація патентного права надасть можливість спростити процес обробки патентних заявок, сприятиме міжнародному розподілу праці та обміну інформацією між патентними відомствами, та зрештою може зумовити взаємне визнання патентів, виданих різними відомствами. Європа несе відповідальність за забезпечення високих стандартів якості та патентоспроможності, що також є частиною багатосторонньої взаємодії.

Як результат, Європейська комісія працюватиме з державами-членами ЄС стосовно міжнародної гармонізації патентного права під час переговорів з ГУПП та на засіданнях Трансатлантичної економічної ради.

6.3. Захист прав інтелектуальної власності в третіх країнах. З огляду на те, що ППВ є ключовими конкурентними активами для підприємств ЄС, зростає стурбованість зростанням незаконного привласнення ППВ у третіх країнах. У межах реалізації Стратегії забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності в третіх країнах³¹ Європейська комісія підкреслює необхідність чіткого виконання своїх обов'язків органами захисту ППВ і співпраці з низкою пріоритетних країн³², визначених на підставі спеціального дослідження³³, що буде проводитись на регулярній основі. Порядок взаємодії з пріоритетними країнами передбачає зміцнення співпраці між країнами-одномумцями, започаткування діалогу з питань захисту ППВ та згуртування технічних ресур-

²⁹ Див. <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/plt/index.html>.

³⁰ Див. <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/plt/index.html>.

³¹ OJ C 129, 26.5.2005, p. 3.

³² «Global Europe: Competing in the World — a Contribution to the EU's Growth and Jobs Strategy» COM(2006) 567 final

³³ http://ec.europa.eu/trade/issues/sectoral/intell_property/survey2006_en.htm

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

сів навколо правозастосування та формування обізнаності з питань інтелектуальної власності серед європейських компаній, що працюють в цих країнах. Усі угоди, що перебувають на стадії двостороннього обговорення містять окремі розділи з питань права інтелектуальної власності. З метою досягнення регулятивної конвергенції ці угоди повинні гарантувати ефективне забезпечення та захист прав інтелектуальної власності і чіткий розподіл міжнародних зобов'язань.

Нові багатосторонні ініціативи захисту прав інтелектуальної власності розробляються під час різних форумів, таких як засідання СОР, ТРІПС, G8, ОЕСР і ВОІВ. Нещодавно була розроблена пропозиція щодо зміцнення засад міжнародного захисту інтелектуальної власності шляхом укладання Угоди про боротьбу з торгівлею контрафактною продукцією. Ця спільна американо-японська ініціатива спрямована на підписання міжнародної угоди про боротьбу з порушеннями прав інтелектуальної власності. Вона виділяє три ключові сфери для узгодження: міжнародна співпраця, переважно між митними та іншими правоохоронними органами, покращення організаційної структури завдяки підвищенню професіоналізму правознавців, а також покращення законодавчої бази. Беручи до уваги потенційний ефект від зрушень, які можуть принести скоординовані дії, Європейська комісія працює в межах мандата на ведення переговорів задля досягнення офіційної домовленості.

Як результат Європейська комісія бере на себе зобов'язання:

- *регулярно проводити оцінку правоохоронної діяльності з питань права інтелектуальної власності за межами ЄС;*
- *вести пошук ефективних засобів захисту прав інтелектуальної*

власності у двосторонніх торгових угодах;

- *активізувати правозахисну діяльність і співпрацю в третіх країнах через запровадження нормативного діалогу, особливо в країнах з високим рівнем контрафакції та піратства;*
- *працювати в напрямі досягнення багатосторонньої домовленості про боротьбу з торгівлею контрафактною продукцією.*

6.4. Питання розвитку. Впродовж останніх років країни, що розвиваються все більше долучаються, до міжнародних дискусій з питань ІПВ, і намагаються зрозуміти, яким чином вони можуть використовуватися, як інструмент для соціального, екологічного, економічного та культурного розвитку. Створення в 2007 році Постійного комітету з розвитку та інтелектуальної власності при ВОІВ має стати відправною точкою на шляху досягнення прогресу в дискусії. Іншим прикладом є Спеціальна міждержавна робоча група з охорони громадського здоров'я, інновацій та інтелектуальної власності при ВООЗ, яка нещодавно завершила роботу над створенням глобальної стратегії³⁴, спрямованої на поліпшення доступу до лікарських засобів і вирішення проблеми ігнорування хвороб, особливо в країнах, що розвиваються. ЄС, як і раніше, грає ключову роль у розробці ініціатив з розвитку промислової власності на користь країн, які розвиваються, та найменш розвинених країн.

Порядок взаємодії між політикою охорони прав інтелектуальної власності і підготовкою навколишнього середовища до обміну технологіями був формалізований у Балійській дорожній карті (*Bali Roadmap*)³⁵, ухваленій під час Рамкової конференції ООН про зміну клімату в 2007 році. ЄС готовий брати участь в обговоренні пи-

³⁴ <http://www.who.int/phi/documents/POAWhitePaper.pdf>.

³⁵ Див. http://unfccc.int/meetings/cop_13/items/4049.php.

тань, де ймовірні побічні ефекти можуть перешкодити прогресу країн, які розвиваються, в боротьбі зі зміною клімату.

На засіданні Міжурядового комітету ВОІВ з питань інтелектуальної власності, генетичних ресурсів, традиційних знань і фольклору було висунуто пропозицію зобов'язати патентних заявників розкривати джерело або походження будь-яких генетичних ресурсів та відповідних традиційних знань, котрі вони використовували у своїх патентах³⁶. Ця вимога може допомогти спільнотам, з яких походять генетичні ресурси та традиційні знання, здійснювати перевірку дотримання заявником Правил доступу і спільного використання вигод, аби розділити вигоди від комерційного використання патентів, а також надати допомогу патентним відомствам при визначенні новизни винаходів. Патентне законодавство деяких держав-членів ЄС містить положення про необхідність розкриття географічного походження біологічного матеріалу в патентних заявках. Наразі Європейська комісія працює на впровадженням пропозиції ВОІВ і всіляко підтримує подібні ініціативи.

З метою виконання Дохської Декларації, ухваленої СОТ у 2001 році³⁷, і подальших рішень³⁸ про внесення поправок до Угоди ТРІПС, у травні 2006 року ЄС ухвалив Положення про обов'язкове ліцензування патентів, які стосуються виробництва фармацевтичної продукції, призначеної для експорту в країни з проблемами охорони громадського здоров'я³⁹. Ратифікація ЄС Протоколу про внесення змін до Угоди ТРІПС у 2005 році стала важливим сигналом, який засвідчив зрушення у цьому питанні.

Як результат, Європейська комісія братиме активну участь у міжнародних дискусіях, спрямованих на допомогу країнам, які розвиваються, в реалізації потенціалу прав промислової власності.

7. Питання розвитку. Для того щоб усунути недоліки системи охорони ППВ і дати Європі можливість повністю розкрити свій інноваційний та конкурентний потенціал, необхідні комплексні зміни. Запровадження патенту Співтовариства стане значним кроком до подолання перешкод на кшталт високої вартості та складної організаційної процедури, що заважають захищати свої права винахідникам і підприємцям у Європі. Крім цього, інтегрована загальноєвропейська система юрисдикції може істотно поліпшити доступ до врегулювання спорів і встановлення правової визначеності для правовласників, а також третіх осіб. Отож вкрай важливо, щоб ці цілі були досягнуті в терміновому порядку.

Після прийняття запропонованих законодавчих пропозицій системи охорони для основних ППВ у Європі вийдуть на пристойний рівень. Однак деякі аспекти систем потребують регулярної переоцінки для забезпечення їх оптимальної ефективності. Крім цього, важливо постійно проводити додаткові заходи підтримки правової основи для того, щоб забезпечити надійне закріплення прав для європейських компаній усіх секторів і розмірів, а також винахідників та науководослідних організацій, аби вони могли повною мірою скористатися можливостями, наданими їм глобальною знанневою економікою.

Висновки. Цей огляд містить аналіз плану дій у сфері ППВ на рівні

³⁶ Див. http://www.wipo.int/tk/en/genetic/proposals/european_community.pdf.

³⁷ Див. http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_trips_e.htm.

³⁸ Див. http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/implem_para6_e.htm and http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/wtl641_e.htm.

³⁹ Regulation (EC) No 816/2006 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on the compulsory licensing of patents related to the manufacture of pharmaceutical products for export to countries with public health problems, OJ L 157 09.06.2006. p.1

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Співтовариства. Він спирається також на прийняту в 2011 році Стратегію щодо прав інтелектуальної власності. Повністю цей документ Європейської Комісії називається «Єдиний Ринок для прав інтелектуальної власності. Підтримка творчості та інновацій в цілях забезпечення економічного розвитку, високоякісних робочих місць, а також першокласної продукції та послуг в Європі» (*A Single Market for Intellectual Property Rights. Boosting creativity and innovation to provide economic growth, high quality jobs and first class products and services in Europe*). У цьому документі викладена програма модернізації основних положень європейського права інтелектуальної власності на найближчі роки [12]. Відзначаючи значний внесок творчих галузей у загальний економічний розвиток країн ЄС, Європейська комісія наголошує переважне значення для цих галузей двох факторів — адекватне правове регулювання та створення єдиного ринку. Важливий не тільки максимальний і ефективний захист інтересів правовласників. В основу єдиної європейської політики мають бути покладені потреби всього суспільства мати широкий, розумний за вартістю і зручний доступ до результатів інтелектуальної діяльності.

За різними експертними оцінками до 2015–2020 років у світі буде сформовано ринок VII технологічного укладу, де інтелектуальні вироби стануть основними об'єктами продажу. Вже зараз у передових країнах їхня частка становить 25–30 %, а буде — 70–80 % [13]. Японія, прийнявши в 70-х роках XX століття першу стратегію в сфері інтелектуальної власності, змогла з 7, аграрного, укладу піднятися відразу на 4 уклад. Стратегія ППВ має стати стимулом для розвитку діалогу і активних дій з боку держав-членів і зацікавлених сторін у суспільстві. Саме держави-члени мають розробляти стратегії у сферах своєї компетенції. Крім цього, винахідни-

ки, дослідницькі організації та МСП мають підвищувати власну обізнаність стосовно потенціалу ППВ для того, щоб завжди робити усвідомлений вибір. При використанні формальних ППВ, підприємства повинні вбудувати їх у загальну стратегію свого бізнесу. Відповідальність за максимальну реалізацію можливостей, котрі ППВ можуть забезпечити для економіки в Європі, покладається на всіх і кожного.

Нещодавно, за результатами аналізу, інформаційне агентство Bloomberg внесло Україну до ТОП-50 найінноваційніших країн світу, поставивши її на 42 місце попереду таких країн, як Південна Африка, Аргентина, Румунія, Болгарія. За критерії рейтингу було виділено 7 факторів: 1) інтенсивність проведення НДДКР щодо вкладу у ВВП; 2) рівень продуктивності праці; 3) концентрація високих технологій; 4) кількість дослідників у відсотках на 1 млн людей; 5) продуктивність промисловості; 6) рівень освіти; 7) патентна активність. Найвищі показники Україна отримала завдяки рівню освіти (6 місце) та патентній активності (17 місце) [14]. Ми не зможемо досягти кращих показників без розробки та реалізації Стратегії розвитку національної системи інтелектуальної власності в Україні. ♦

Список використаних джерел

1. *Guidance for the development of an intellectual property (IP) strategy in countries in transition : Version One. Prepared by the Division for Certain Countries in Europe and Asia World Intellectual Property Organization.*
2. Крехівський О. В. Сучасні національні інноваційні стратегії: методологія і практика розробки : наукова доповідь / О. В. Крехівський, О. Б. Саліхова. — К. : Фенікс 2009. — 56 с.
3. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / авт.упоряд. : Г. О. Андрущук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. — К. : Парламентське вид-во, 2009. — 632 с.
4. Законодавче регулювання інноваційної діяльності в Європейському Союзі та державах-членах ЄС / за ред. Г. Авігдора, Ю. Капіци. — К. : Фенікс, 2011. — 704 с.
5. Див. результат окремого дослідження : Андрущук Г. О. Національні стратегії інтелектуальної власності: досвід Фінляндії / Г. О. Андрущук // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2012. — № 1. — С. 13–23.
6. Федулова Л. І. Інноваційна політика : підручник // Л. І. Федулова, А. А. Мазаракі, Г. О. Андрущук. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. — 604 с.
7. Див. результат окремого дослідження: Андрущук Г. Патентный троллинг против инноваций: практика США / Г. Андрущук // ИС. Промышленная собственность. — 2013. — № 4. — С. 66–74.
8. Див. результат окремого дослідження: Андрущук Г. О. Правова охорона торговельних марок в країнах Європейського Союзу: основні засади / Г. Андрущук // Юридичний журнал. — 2012. — № 10(124). — С. 106–112.
9. Див. результат окремого дослідження: Андрущук Г. О. Концепція FRAND-ліцензування як баланс інтересів патентовласників та користувачів / Г. О. Андрущук // IV Міжнародна науково-практична конференція «Роль і значення інтелектуальної власності в інноваційному розвитку економіки», (м. Київ, 12–14.11.2012 року).
10. Див. результат окремого дослідження: Андрущук Г. О. Правова охорона комерційної таємниці у країнах Європейського Союзу / Г. О. Андрущук // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2012. — № 5. — С. 27–37; № 6. — С. 49–58.
11. В Стамбуле открылся седьмой Глобальный конгресс по борьбе с контрафакцией и пиратством [Электронный ресурс]. — Режим доступа к ресурсу : http://www.wipo.int/pressroom/ru/articles/2013/article_0010.html.
12. Див. результат окремого дослідження: Андрущук Г. О. Реформа права інтелектуальної власності в Європейському Союзі: стратегічні напрями / Г. О. Андрущук // Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні : VI Міжнародний бізнес-форум (Київ, 22.03.2013 року) / відп. ред. А. А. Мазаракі. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. — С. 15–21.
13. Локтев В. ...I про науку в Україні можна забути [Електронний ресурс] / Вадим Локтев. — Режим доступу до ресурсу : http://dt.ua/SCIENCE/i_pro_nauku_v_ukrayini_mozhna_zabuti__97443.html.
14. Україна — у ТОП-50 найінноваційніших країн світу [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : http://www.ukrinform.ua/ukr/news/ukrainna_potrapila_do_spisku_naybilsh_innovatsiynih_kraiin_1793373.

Надійшла до редакції 11.06.2013 року

СПОСОБИ ТА ПРАВОВІ ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПАТЕНТНОГО ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Євгенія Недогібченко,

*науковий співробітник відділу узагальнення експертної та судової практики
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України*

Світова економіка XXI століття визначається новітніми наукомісткими технологіями й інформатизацією суспільства, що є результатом глобальної інформаційної революції, яка ґрунтується, насамперед, на використанні об'єктів права інтелектуальної власності. Саме тому сьогодні, постає багато питань з приводу реалізації майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності суб'єктами господарювання.

Зауважимо, що за даними експертів, 70–80 % ринкової вартості сучасних компаній (незалежно від їхнього розміру) становлять новітні технології та об'єкти права інтелектуальної власності. Ці й інші статистичні дані аналогічного характеру свідчать про те, наскільки важливим і обґрунтованим, є залучення до господарського обороту об'єктів інтелектуальної власності [10].

Значне місце в діяльності суб'єктів господарювання посідає такий інститут права інтелектуальної власності, як «право промислової власності», або «патентне право», що регулює суспільні відносини, які вникають у зв'язку з використанням у сфері господарювання таких об'єктів, як винахід, корисна модель і промисловий зразок.

Загальними ознаками, що характеризують вказані об'єкти права інтелектуальної власності та дали підстави об'єднати їх в межах єдиного правового інституту є: по-перше, ці результати творчої діяльності обов'язково повинні бути промислово придатними; по-

друге, ці об'єкти та права на них охороняються за допомогою одного охоронного документа — патенту. Останнє стало визначальним при обранні назви відповідного правового інституту права інтелектуальної власності — «патентне право».

За загальним правилом, відповідно до ст. 421 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України), суб'єктами права інтелектуальної власності є творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник — первинні суб'єкти права інтелектуальної власності) й інші особи, які набули майнові права інтелектуальної власності відповідно до закону чи договору [9].

Право на використання об'єкта права інтелектуальної власності має особа, котрій належать відповідні майнові права щодо нього (ст. 424 ЦК України). Винятком є встановлені законом випадки, так званого, вільного використання об'єкту права інтелектуальної власності, коли дозволяється і вважається правомірним використання зазначених об'єктів у певних межах будь-якою особою, що не є суб'єктом права інтелектуальної власності. До суб'єктів права інтелектуальної власності законодавство України відносить і суб'єктів господарювання.

Суб'єкти господарювання, котрим належать майнові права на об'єкти патентного права, можуть використовувати їх у своїй діяльності на власний розсуд, але в межах чинного законо-

давства України та ратифікованих міжнародних угод. Використання об'єктів патентного права в діяльності суб'єктів господарювання останніми роками набуло нових способів, що сприяло розвитку відповідних правових форм. Сьогодні ця сфера привертає все більшу увагу фахівців різних галузей знань і суб'єктів господарювання.

Використання об'єктів патентного права полягає в тому, що суб'єкт цього права має законну підставу використовувати належний йому об'єкт права інтелектуальної власності з метою отримання корисних властивостей, що їх може дати такий об'єкт у господарській діяльності. Способи використання об'єктів патентного права можуть бути різноманітними, позаяк спосіб використання насамперед залежить від об'єкта, а вже потім — від мети власника майнових прав. Правовими формами використання, відповідно до законодавства України є: договір про внесення в статутний капітал майнових прав на об'єкти патентного права, договори щодо впровадження у виробництво об'єктів патентного права, договір про розподіл майнових прав на об'єкти патентного права між працівником і роботодавцем, договори про розпорядження майновими правами на об'єкти патентного права.

Так, один зі способів використання об'єктів патентного права у діяльності суб'єктів господарювання передбачений ч. 5 ст. 156 Господарського кодексу України (далі — ГК України) [2], в якій зазначено, що володілець патенту може передавати свої права щодо використання об'єктів патентного права як вклад у статутний капітал підприємства. Така реалізація права інтелектуальної власності на відповідний творчий результат дозволяє суб'єкту господарювання:

- сформувати значний за розмірами статутний капітал без відвернення грошових коштів і забезпечити доступ до кредитів і інвестицій;

- амортизувати інтелектуальну власність у статутному капіталі та замістити її реальними грошовими коштами (капіталізувати інтелектуальну власність);
- авторам (винахідникам) і юридичним особам, яким належать майнові права інтелектуальної власності, бути засновниками юридичної особи без відвернення грошових коштів.

У науковій літературі зазначалося, що: «Зазвичай, на початку своєї діяльності, підприємець не має у своєму розпорядженні достатньо засобів для формування великого за розмірами статутного капіталу, що ускладнює його позиції на ринку щодо оцінки його платоспроможності, ліквідності, кредитоспроможності. Можливість формування статутного капіталу шляхом внесення нематеріальних активів дозволяє зареєструвати необхідний розмір статутного капіталу без залучення додаткових грошових коштів. При цьому, нематеріальними активами можуть виступати права користування об'єктами інтелектуальної власності» [1]. Такий спосіб використання об'єктів патентного права знаходить своє відповідне правове оформлення у статутних документах суб'єкта господарювання.

Другим, не менш важливим, способом використання об'єктів патентного права є його впровадження їх у виробництво. Під впровадженням у виробництво потрібно розуміти, що це може бути: 1) використання у виробництві нового технологічного процесу, матеріалу, продукту, що були створені власними силами для технічного переоснащення власного виробництва; 2) новітні розробки, матеріали, промислові зразки, права на котрі придбані у третіх осіб для власного виробництва.

Під способом використання об'єктів патентного права потрібно розуміти, яким саме чином об'єкт буде використано у господарській діяльності, що визначається безпосередньо суб'єктом

ПАТЕНТНЕ ПРАВО

господарської діяльності. Так, наприклад, у договорі між суб'єктом господарської діяльності та власником об'єкта інтелектуальної власності має бути обов'язково визначено спосіб використання об'єкта патентного права, наприклад впровадження у виробництво, а вже в чому цей спосіб знайде свій вияв вирішуватиме суб'єкт господарської діяльності самостійно (приміром, при виробництві продукції, упаковки, надані послуг тощо).

Проте, відповідно до ч. 3 ст. 156 ГК України [2], об'єкти патентного права у діяльності суб'єктів господарювання можуть бути використані в трьох основних способах — виготовлення, пропонування до використання, пропонування для продажу:

- 1) виготовлення, пропонування для продажу, запровадження в господарський (комерційний) обіг, застосування, ввезення чи зберігання із зазначеною метою продукту, що охороняється відповідно до закону; наприклад, створення продукту власними силами та його реалізація шляхом продажу, використання в діяльності підприємства;
- 2) застосування способу, що охороняється відповідно до закону, чи пропонування його для застосування в Україні за умов, передбачених ЦК України; приміром, використання способу у власному виробництві чи пропонувати створений спосіб використати іншій особі;
- 3) пропонування для продажу, запровадження в господарський (комерційний) обіг, застосування, ввезення чи зберігання із зазначеною метою продукту, виготовленого безпосередньо способом, що охороняється відповідно до закону; наприклад, отримання ліцензії на виготовлення та продаж певного продукту на території України.

Таким чином ГК України, з одного боку, деталізує способи використання об'єктів патентного права, з другого,

дещо обмежує права суб'єктів господарювання у сфері використання об'єктів патентного права. Вирішити цю проблему дозволяють норми договірного права, що містяться в ЦК України, особливо з огляду на розширення принципу диспозитивності в договірному регулюванні відносин між суб'єктами приватного права. Правовою формою, котра опосередковуватиме відносини між сторонами щодо використання об'єктів патентного права в господарській діяльності, буде один з договорів щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти патентного права.

З огляду на тему цієї статті, окремої уваги вимагають, так звані, службові об'єкти патентного права. Так відповідно до ст. 429 ЦК України особисті немайнові права на створений об'єкт, у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, а майнові права на такий об'єкт, можуть належати працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором [9].

Цивільний кодекс України вирізняє два види спільної власності — спільна часткова власність та спільна сумісна власність, при цьому спільна власність вважається частковою, якщо договором або законом не встановлено, що зазначена власність має форму спільної сумісної. Якщо домовленістю співвласників прав інтелектуальної власності не буде встановлено іншого, то частки співвласників у спільній частковій власності вважаються рівними та право власності буде здійснюватись ними за їхньою згодою. Розмір частки, якщо він не встановлений домовленістю між співвласниками чи законодавством, визначається залежно від вкладу кожного зі співвласників у створення об'єкту. Право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їх згодою. Зазви-

чай доходи, що надходять від використання майнових прав мають бути розподілені між співвласниками відповідно до їх часток у праві спільної часткової власності, хоча домовленістю між співвласниками може бути встановлено й інший порядок розподілу.

Отож, за відсутності інших прямих домовленостей, якщо об'єкт інтелектуальної власності створюється працівником у порядку виконання службового завдання, такий працівник і його роботодавець:

- 1) набувають спільної часткової власності на такий об'єкт;
- 2) частки робітника та роботодавця в спільній частковій власності є рівними;
- 3) роботодавець може розпоряджатися майновими правами лише за згодою робітника;
- 4) доходи від реалізації майнових прав будуть розподілятися між працівником і роботодавцем порівну [9].

Звісно, такі умови навряд чи можуть задовольнити роботодавця, тому правовідносини між робітником та роботодавцем мають бути формалізовані за допомогою такої правової форми, як договір про розподіл майнових прав на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору.

Як свідчить практика, при укладенні трудового договору сторони, зазвичай, не зв'язані обов'язками щодо приналежності майнових прав повністю або частково одній стороні чи щодо поділу між сторонами цих прав і можуть обумовлювати належність прав за взаємною згодою. Тож, сьогодні вкрай важливим для сторін трудової угоди постає питання відображення в такій угоді саме аспектів, пов'язаних з правами на об'єкти патентного права створені у зв'язку з виконанням трудового договору, в якій повинні бути вичерпно, детально та однозначно визначені, формалізовані й погоджені сторонами у відповідному договорі.

Однією з правових форм реалізації майнових прав на об'єкти патентного права є надання третій особі правомочності щодо використання такого об'єкта, котра передбачає виплату правовласнику винагороди. Такі відносини опосередковуються договорами особливого типу — договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Ці договори укладають між особою: сторона, яка має виключні майнові права інтелектуальної власності, та набувач майнових прав на об'єкт з приводу його використання. Предметом договору є чинні на момент укладення майнові права на об'єкт патентного права.

Умови договору про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності можуть бути різноманітними, залежно від специфіки певного об'єкта та сфери його використання. Проте істотною умовою договору є спосіб розпорядження майновими правами, що впливає на обсяг правонаступництва користувача й тягне характерні для такого розпорядження відповідні правові наслідки.

Одним зі способів розпорядження є передача майнового права (уступка, відчуження) — ст. 427 ЦК України. Для неї характерна остаточна і безповоротна передача майнових прав іншій особі — користувачеві. Правовою формою, що опосередковує такий спосіб розпорядження майновими правами на об'єкти патентного права є договір на передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Інший спосіб розпорядження майновими правами — це видача дозволу (ліцензії) на використання об'єкта інтелектуальної власності (ст. 426 ЦК України). Він передбачає, що володілець виключних майнових прав не відчужує їх назавжди, а лише надає дозвіл використовувати об'єкт інтелектуальної власності в певних межах та протягом певного строку. Тож для даного виду договору характерне обов'язкове встановлення меж

ПАТЕНТНЕ ПРАВО

використання об'єкта. Вони можуть визначатися по-різному: через перелік способів дозволеного використання, зазначенням обсягу використання, території використання, його строку. Правовою формою такого розпорядження є ліцензійний договір.

На практиці досить часто виникає плутанина, пов'язана з нерозумінням змісту слова «ліцензія», що потребує термінологічного відмежування «ліцензії» в значенні розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, від інших документів та актів з такою ж назвою.

Поняття «ліцензія» стосовно передачі прав на об'єкти патентного права означає: виключні права на використання, що належать їхньому власнику, має особливе значення у зв'язку особливостями їхніх споживчих властивостей при обігу на ринку товарів.

Ліцензування прав на об'єкти патентного права відрізняється від ліцензій-дозволів. Останні видаються компетентними державними органами на здійснення певного виду діяльності чи певних операцій і за своєю правовою природою є адміністративними актами державного управління підприємницькою діяльністю. Водночас, як надання ліцензії на використання майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності є цивільно-правова угода, що оформляється у вигляді ліцензійного договору.

Умови цього договору визначаються залежно від ситуації на ринку, зокрема й від попиту та пропозиції на предмет ліцензії, з урахуванням інтересів продавця і покупця, а також особливостей об'єкта наданих покупцю прав. Такі особливості впливають на ціну договору, строки дії договору тощо.

Друга відмінність між ліцензіями у сфері інтелектуальної власності та ліцензіями у сфері публічного права полягає в тому, що дія ліцензій-дозволів як адміністративних актів обмежується ринком країни, на території

якої вони видані. Надана патентовласником ліцензія на об'єкт промислової власності може бути реалізована на ринках інших країн. Національне законодавство щодо об'єктів патентного права й інші закони більшості зарубіжних країн містять положення, що регулюють питання надання та використання ліцензій. Проте основні умови ліцензійних договорів, на відміну від зазначених адміністративних ліцензій-дозволів, визначаються не тільки національними законодавчими актами, але й ситуацією та умовами купівлі-продажу ліцензій-аналогів на світовому ринку ліцензій.

Отже, підсумовуючи викладене можна дійти таких висновків: способи використання об'єктів патентного права в діяльності суб'єктів господарювання розширюються з кожним роком, що сприяє розвитку відповідних правових форм, що їх опосередковують; господарське законодавство України обмежує можливості суб'єктів господарювання у використанні об'єктів патентного права у своїй діяльності трьома основними способами, в той час як цивільне законодавство надає суб'єктам приватного права можливість врегулювати свої відносини, зокрема й щодо способів використання об'єктів патентного права на свій розсуд з урахуванням розширення змісту принципу диспозитивності; будь-який спосіб використання об'єктів патентного права опосередковується відповідною правовою формою, якою є універсальна форма — договір; предмет договору прямо залежить від способу використання об'єктів патентного права. ♦

Список використаних джерел

1. Зинов В. Интеллектуальная собственность и нематериальные активы на малых предприятиях / В. Зинов, К. Сафарян // Закон. — 1998. — № 3. — С. 38–40.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 18. — Ст. 144.
3. Дмитришин В. С. Розпорядження майновими права інтелектуальної власності в Україні / В. С. Дмитришин. — К. : Інст. інтел. власн. і права, 2008. — 248 с.
4. Коваль И. Ф. Коммерциализация прав на объекты промышленной собственности [Электронный ресурс] / И. Ф. Коваль // ЕвразЮж. — 2013. — № 3 (58). — Режим доступа к ресурсу : http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=4163:2013-04-25-07-38-12&catid=370:2013-04-25-07-34-44
5. Коммерциализация научно-технических разработок : учебно-практическое пособие / А. П. Мухин, Н. В. Арзамасцев, В. П. Ващенко, И. Д. Вершинин и др. — М. : АМиР, 2001. — 192 с.
6. Святоцький О. Д. Правове забезпечення інноваційної діяльності в Україні: питання теорії і практики / О. Д. Святоцький, П. П. Крайнев, С. Ф. Ревуцький; за ред. О. Д. Святоцького. — К. : Ін Юре, 2003. — 80 с.
7. Цибульов П. М. Введення до інтелектуальної власності : навч. посіб. / П. М. Цибульов — К. : Держ. інст. інтел. власн., 2008. — 124 с.
8. Цибульов П. М. Управління інтелектуальною власністю : монографія / П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов, В. Г. Зінов, Ю. Суїні ; за ред. П. М. Цибульова — К. : К.І.С., 2005. — 448 с.
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 40. — ст. 356.
10. Экономическая энциклопедия / Науч.-ред. Совет изд-ва «Экономика»; Институт экономики РАН; гл. ред. Л. И. Абалкин. — М. : Экономика, 1999. — С. 246.

Надійшла до редакції 02.08.2013 року

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Володимир Селіваненко,
*аспірант, асистент кафедри цивільного і трудового
права Київського університету права НАН України*

Сьогодні вже не викликає сумнівів позиція, що сфера охорони здоров'я є не лише соціально сферою, але і сферою господарювання (сферою економіки). У контексті теми пропонованої статті це зумовлює перехід суб'єктів сфери господарювання до широкого застосування не лише традиційних об'єктів інтелектуальної власності, творцями яких є людина, творів авторського права та винаходів (корисних моделей), але й таких об'єктів інтелектуальної власності, котрі характерні винятково для сфери господарювання, — засобів індивідуалізації.

Водночас специфіка сфери охорони здоров'я зумовлює наявність вимог, які висуваються до засобів індивідуалізації та визначають специфіку їх охорони та використання.

Загалом дослідженню питання правової охорони засобів індивідуалізації присвячено значний науковий доробок українських науковців І. Іолкіна, О. Кашинцевої, О. Кохановської та ін., натомість питання реалізації законодавчих приписів і проблеми, що виникають у зв'язку з цим, досліджено у статтях І. Кириченко, О. Мамуні. Своєю чергою, комплексне дослідження природи найменувань лікарських засобів здійснено російським науковцем Д. Зверевим.

Аналіз проблем, які озвучувалися названими науковцями, та пропози-

цій, що ними були зроблені, виявив певні прогалини в досліджуваній мною тематиці, зокрема, стосовно питання охорони географічних зазначень і нормативного забезпечення охорони найменувань, які використовуються як позначення лікарських засобів. Крім цього, нагальним видається комплексне дослідження озвученої тематики з врахуванням і теоретичних розробок, і практики українських судів. Так, судова практика захисту прав на засоби індивідуалізації у сфері охорони здоров'я має тенденцію до збільшення, про що свідчить база Єдиного державного реєстру судових рішень¹.

Отже, метою цієї статті є часткове усунення прогалин щодо правової охорони та захисту засобів індивідуалізації у сфері охорони здоров'я і започаткування подальшої наукової дискусії щодо шляхів подолання наслідків існування таких прогалин.

Особливості реалізації прав осіб на торговельну марку у сфері охорони здоров'я зумовлюються специфічними вимогами, що висуваються законодавством до позначення, яке заявляється для реєстрації як торговельна марка. Це, зокрема, передбачені статтями 5, 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [1]. Взагалом вимоги, передбачені цими статтями, як зазначає О. Сергєєв [2, 600], можна визначити як вимогу новизни

¹ Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

позначення, котре заявляється як торговельна марка.

Водночас специфіка сфери охорони здоров'я зумовлює певні особливості відповідних вимог, які полягають у такому. Як зазначає Д. Зверев [3, 26, 70], не можуть бути зареєстровані позначення, які відтворюють хімічне найменування, міжнародну непатентовану назву лікарського засобу чи назву лікарського засобу, зареєстровану особою (як таку) при реєстрації лікарського засобу в Міністерстві охорони здоров'я України; потрібно звернути увагу, що відповідна позиція науковця не знайшла свого відтворення у законодавстві України, зокрема й у Правилах складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг, затверджених наказом Державного патентного відомства України від 20.08.1997 року № 72 [4].

Хімічне найменування належить відповідно, до однієї з прийнятих у хімії номенклатур (зокрема, ІЮПАК [5]), яка дозволяє ідентифікувати хімічну речовину через письмову чи усну мову (наприклад магнію сульфат, ацетилсаліцилова кислота тощо). Такі назви не можуть бути привласнені, а тому не можуть бути зареєстровані як торговельні марки та можуть використовуватися будь-яким виробником (наприклад, «Ацетилсаліцилова кислота»: виробник — «Шандонг Ксінхуа Фармацевтікал Ко., Лтд», Китай, заявник — ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця», м. Київ, Україна, реєстраційне посвідчення № UA/0913/01/01; виробник — «Хебей Джингуе Кемікал Ко., Лтд», Китай, заявник — «МПП Фарма Б. В.», Нідерланди, реєстраційне посвідчення № UA/10918/01/01 — відомості отримано з Державного реєстру лікарських засобів²).

Оскільки як назва лікарського засобу, що має більш складну структуру,

хімічне найменування є малопродатним через свою граматичну і лексичну складність. Зазвичай, відповідне повне найменування хімічної речовини відображається у назві та описі патенту на винахід, яким захищається відповідна речовина.

На відміну від хімічного найменування, що відображає структуру тієї чи тієї хімічної речовини і є його науково обґрунтованим з погляду фармацевтики найменуванням, міжнародна непатентована назва є штучно сконструйованим словесним позначенням.

Міжнародні непатентовані назви (далі — МНН) ідентифікують фармакологічну речовину чи активний фармакологічний інгредієнт [3, 22]. Кожна МНН — це унікальне всесвітньо визнане найменування, що перебуває у суспільному надбанні; МНН також відома як родова назва [6].

Виробники лікарських засобів при поданні заявки на реєстрацію лікарського засобу, а в подальшому — і при виробництві зареєстрованого засобу відповідно до Порядку проведення експертизи реєстраційних матеріалів на лікарські засоби, що подаються на державну реєстрацію (перереєстрацію)³, зобов'язані зазначати поруч із (торговельною) назвою лікарського засобу його МНН.

Загалом же використання МНН значно полегшує процес ідентифікації лікарських засобів і проведення економічних та маркетингових досліджень з метою виявлення необхідності в закупівлі тих або тих лікарських засобів медичними закладами [6].

Окрім штучно створених МНН, виробникам лікарських засобів надається право маркувати виготовлену ними продукцію вигаданими (фантазійними) назвами, не подібними до загальнознаної назви. Такі назви, своєю чергою, спрямовані не так на те, щоб лікарські засоби були ідентифіковані фахівцем

² Державний реєстр лікарських засобів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.drz.kiev.ua>.

³ Затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 26.08.2005 року № 426 [6].

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

відповідної галузі, як кінцевим споживачем, що особливо є характерним для нерецептурних лікарських засобів.

Вимоги, що висуваються до вигаданих назв, зазвичай, викладаються або в законах, які регулюють отримання дозволу на виробництво певної продукції, як наприклад, Федеральний закон США про лікарські засоби (зокрема, розділ 201 [8]), або у спеціальних підзаконних актах, приміром, Методичні рекомендації щодо раціонального вибору назв лікарських засобів, затверджені в РФ⁴. Такими актами, зокрема, передбачається, що назва лікарського засобу не повинна представляти його унікальним, найбільш ефективним і безпечним і таким, що не має побічних ефектів. Забороняється, як зазначає І. Кириченко [10], використання фантазійних торгових назв для ліків або їхніх інгредієнтів, які припускають, що ці ліки чи інгредієнти мають унікальний ефект або склад, коли насправді дані ліки або інгредієнти є загальноживаними продуктами й уже мають встановлену (узвичаєну) назву.

Крім цього, не рекомендується [3, 33] повністю відтворювати в назвах лікарських засобів назви хвороб і симптомів захворювань, анатомічних та фізіологічних термінів, власних імен, географічних назв, загальноживаних символів і слів з побуту.

В Україні сьогодні відсутнє правове регулювання питання вибору (створення) назви лікарського препарату при його реєстрації.

Співвідношення названих категорій можна продемонструвати на прикладі хімічної речовини, котру запатентовано компанією «Байер Шерінг Фарма АГ» (патент України на винахід № 35554) і яка має хімічну назву «(4aS - cis) - 1 - Cyclopropyl - 6 - fluoro

- 1,4 - dihydro - 8 - methoxy - 7 - ...»⁵; МНН цієї речовини — моксифлоксацин. Однак комерційне використання такої речовини як активного складника лікарських засобів змусило її розробника створити ще більш зручне для використання найменування, яке й було зареєстровано як торговельну марку, — «AVELOX» (міжнародне свідоцтво про реєстрацію торговельної марки № 686619), під якою і випускається продукція згаданої компанії з використання моксифлоксацину. Водночас на ринку України (як і багатьох інших країн) наявні лікарські засоби, що виготовляються іншими компаніями й у яких використовується згадана речовина (тобто це, так звані, генерики) — усі відповідні засоби реєструються і отримують назви, у яких, зазвичай, використовується цілком або основна частина МНН, наприклад, — «Моксифлоксацин-Здоров'я», «Моксиф» тощо.

З викладеного можна дійти висновку щодо специфіки обмежень щодо використання торговельних марок у сфері охорони здоров'я: з одного боку, вони не повинні бути схожими (ідентичними) з МНН і назвами лікарських засобів, які вони отримують при реєстрації в компетентному державному органі, а з другого боку, вони не мають відтворювати назви хвороб, їхніх симптомів тощо⁶ [11].

Натомість, аналізуючи норми законодавства України щодо реєстрації лікарських засобів (щодо реєстрації назв на такі засоби) та знаків для товарів і послуг, можна дійти висновку, що вони не тільки не гармонізовані між собою, що обумовлено використанням оманливої торговельної назви лікарського засобу, або нової назви відомого препарату замість усталеної (узвичаєної) [10].

⁴ Затверджені Міністерством охорони здоров'я і соціального розвитку РФ 10.10.2005 року [9]

⁵ Назва за номенклатурою ІЮПАК — «1-cyclopropyl-7-[(1S,6S)-2,8-diazabicyclo[4.3.0]non».

⁶ Відповідні вимоги аналогічні вимогам, які висуваються до назви лікарського засобу, котру останній отримує при реєстрації в компетентному державному органі.

Що ж стосується способу вирішення відповідної проблеми — реєстрації як торговельної марки однією компанією назви вже зареєстрованого лікарського засобу іншої компанії (і навпаки: реєстрації назви лікарського засобу, що відтворює назву зареєстрованої торговельної марки), — то, як зазначають деякі фахівці у сфері інтелектуальної власності [11; 3, 69], доцільним є створення механізму координації діяльності між органами, що відповідають за реєстрацію торговельних марок (Державною службою інтелектуальної власності України) та лікарських засобів (Міністерством охорони здоров'я України (далі — МОЗ)). Відповідний механізм має передбачити процедуру перехресної перевірки заявок (на торговельні марки та лікарські засоби стосовно зазначення його назви) задля виявлення у відповідних базах схожих (тотожних) позначень.

Проте, на нашу думку, видається недоцільним введення такої процедури, адже таким чином на МОЗ України будуть покладені невластиві для нього функції, адже його основною функцією є «формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я» (відповідно до Положення про МОЗ України, затвердженого Указом Президента України від 13.04.2011 року № 467/2011 [12]). Натомість, вважаємо, що відповідне завдання — виявлення тотожних (схожих) позначень — має покладатися на зацікавлених осіб — суб'єктів господарювання (для чого у них наявні достатні ресурси — відкриті бази даних зареєстрованих в Україні лікарських засобів і торговельних марок).

Наступним засобом індивідуалізації, що має для України вагоме значення у зв'язку з його поширенням і значенням для сфери охорони здоров'я є географічне зазначення. Географічне зазначення було введено в нормативну

термінологію Цивільним кодексом України [13]. Проте у зв'язку з введенням відповідного терміна виникла певна колізія, адже Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» [14] передбачено використання термінів «просто зазначення походження товару» та «кваліфіковане зазначення походження товару» (останнє, своєю чергою, охоплює такі терміни: «назва місця походження товару» та «географічне зазначення походження товару»). Проте, на нашу думку, доцільним видається використання терміну, передбаченого саме в Цивільному кодексі України, адже формулювання останнього відповідають положенням, зокрема, Угоди ТРІПС.

Як впливає із суті географічного зазначення — засобу ідентифікації продукції з певної території (а отже й виробника (-ів), який (які) виробляють її в названому регіоні) — цей засіб індивідуалізації, навіть попри обов'язковість його реєстрації, все ж не може бути монополізований лише одним виробником.

З огляду на це, слід звернути увагу, що в Україні відповідна практика набула протилежного характеру: так, позначення «Моршинська», «Миргородська», «Трускавецька», які, на нашу думку, є географічними зазначеннями⁷, монополізовані в Україні шляхом реєстрації їх як торговельних марок. Крім цього, торговельні марки «Моршинська» та «Миргородська» визнані ще й добре відомими торговельними марками, тобто такими, що можуть протиставлятися іншим засобам індивідуалізації, навіть якщо вони використовуються не для споріднених товарів. Така ситуація має низку негативних наслідків:

- 1) географічні позначення мають «прив'язку» до певної місцевості, що передбачає неможливість використання його для позначення про-

⁷ Про унікальність кожної з вод («Миргородська», «Моршинська»), чия унікальність має саме географічні передумови, є безліч наукових праць.

ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

дукції, виробленої за межами такої місцевості. Натомість, торговельна марка може відчувуватися власником свідоцтва на неї безконтрольно та безвідносно до її місця (країни) походження, що може призвести до введення споживача в оману стосовно справжнього місця походження тієї чи тієї продукції — наприклад, води «Моршинська», «Миргородська»;

- 2) монополізація використання такого позначення — торговельної марки, що відтворює географічне зазначення (особливо у випадку визнання такої торговельної марки добре відомою): так, особа, яка матиме намір використати географічне позначення, наприклад «Моршинська», для індивідуалізації своєї продукції — не води, може зіткнутися з проблемою судового позову від власника свідоцтва на аналогічну добре відому торговельну марку.

Так, навіть використання згаданих позначень (добре відомих торговельних марок) при здійсненні лікування відповідними водами, наприклад лікувальними закладами можна розцінювати як порушення прав на неї: в такому разі наявні всі елементи порушення прав — використання торговельної марки (наприклад, шляхом зазначення її в документації — лікувальних курсах, методичних документах, необхідних для навчання та подальшого практичного застосування) з метою отримання прибутку (у формі оплати медичним працівникам (медичному закладу) за медичні послуги).

Відповідна ситуація може мати надзвичайно негативні наслідки. Як приклад можна навести клінічний протокол санаторно-курортного лікування синдрому подразненого кишківника, затверджений Наказом МОЗ України від 06.02.2008 року № 56 [15], яким передбачено, що хворим на синдром подразненого кишківника

призначення мінеральної води, зокрема, «Миргородської».

Крім цього, непоодинокими є випадки використання згаданих торговельних марок (які фактично становлять географічні зазначення) і в описах до об'єктів промислової власності, зокрема, винаходів і корисних моделей, що також може трактуватись як порушення прав на такі зазначення. Як приклад можна навести використання торговельної марки «Миргородська» в описі до патенту України на корисну модель № 51240 «Спосіб лікування діабетичної ангіопатії та нейропатії».

Відповідна ситуація негативно впливає на можливість широкого використання географічних зазначень в Україні.

Саме тому в контексті все більш відчутних кроків, які здійснюються Україною на шляху до євроінтеграції, все більшої актуальності набуває необхідність «інвентаризації» українських природних багатств у контексті визначення механізму захисту прав на них в інтересах передусім широких кіл населення — приміром, шляхом реєстрації прав на географічні зазначення (а не на торговельні марки). Така обставина створить поле для існування конкуренції між особами, що зареєструють такі засоби індивідуалізації, та убезпечить споживачів від «відокремлення» засобу індивідуалізації — географічного зазначення від конкретної місцевості (як це може статись у випадку продажу торговельної марки). Крім цього, досвід захисту географічних зазначень іншими країнами (наприклад Францією) свідчить про необхідність здійснення Україною протекціоністської політики щодо належних їй природних ресурсів, особливо у сфері охорони здоров'я — потенційного джерела не лише прибутку, але й здоров'я населення. ♦

Список використаних джерел

1. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.
2. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник / А. П. Сергеев. — 2-е изд., пераб. и доп. — М. : ТК Велби, Проспект, 2004. — 752 с.
3. Зверев Д. С. Правовой режим наименований лекарственных средств : дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Д. С. Зверев. — Москва, 2004.
4. Правила складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг, затверджених Наказом Державного патентного відомства України від 20.08.1997 року № 72 [Electronic resource]. — Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0276-95>.
5. IUPAC Nomenclature of Organic Chemistry [Electronic resource]. — Access mode : http://www.acdlabs.com/iupac/nomenclature/93/r93_35.htm.
6. World Health Organization — Guidance on INN [Electronic resource]. — Access mode : <http://www.who.int/medicines/services/inn/innguidance/en/index.html>.
7. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 26.08.2005 року № 426 «Про затвердження Порядку проведення експертизи реєстраційних матеріалів на лікарські засоби, що подаються на державну реєстрацію (перереєстрацію), а також експертизи матеріалів про внесення змін до реєстраційних матеріалів протягом дії реєстраційного посвідчення» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1069-05>.
8. Code of Federal Regulations — Title 21: Food and Drugs — Subpart A: General Labeling Provisions [Electronic resource]. — Access mode : <http://cfr.vlex.com/vid/201-10-drugs-statement-ingredients-19708556>.
9. Методичні рекомендації щодо раціонального вибору назв лікарських засобів, затверджені Міністерством охорони здоров'я і соціального розвитку РФ 10.10.2005 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://rudocor.net/medicine2009/bz-cw/med-dmdax.htm>.
10. Кириченко І. Торгова назва лікарського засобу як предмет судового спору [Електронний ресурс] / І. Кириченко. — Режим доступу до ресурсу : <http://justinian.com.ua/article.php?id=1519>.
11. Мамуня О. Особливості правового режиму торговельних марок — назв лікарських засобів / О. Мамуня, О. Чижова [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.apteka.ua/article/27088>.
12. Указ Президента України від 13.04.2011 року № 467/2011 «Про Положення про Міністерство охорони здоров'я України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/467/2011>.
13. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
14. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/752-14/print1330723014136956>.
15. Наказ Міністерство охорони здоров'я України «Про затвердження клінічних протоколів санаторно-курортного лікування в санаторно-курортних закладах (крім туберкульозного профілю) для дорослого населення» від 06.02.2008 року № 56 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20080206_56.html.

Надійшла до редакції 19.08.2013 року

ВЕНЧУРНЕ ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Володимир Нежиборець,
*вчений секретар НДІ інтелектуальної власності
НАПрН України, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник*

У контексті фінансування інноваційної діяльності в Україні окремої уваги заслуговує питання розвитку венчурного капіталу. Відомо, що, зокрема в США, Канаді та країнах Європи венчурний капітал — один з найважливіших інструментів фінансування науково-дослідних робіт і розвитку високих технологій, підтримки малого та середнього бізнесу. Проблеми інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності й функціонування венчурного капіталу досліджували М. Шеховцов, І. Балашов, І. Баранецький, А. Шевцов, Р. Боднарчук, О. Гриненко, В. Варфоломеева, І. Горшунова, Л. Долгополова, О. Орлюк, П. Гулькин. Більшість досліджень спрямовані на виявлення тенденцій розвитку венчурного інвестування, обґрунтування його місця в національній інноваційній системі, проблемам інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності. Проте пи-

тання венчурного фінансування інноваційної діяльності залишається недостатньо вивченим, а роль венчурного капіталу у вказаних сферах в Україні залишається незначною.

Сьогодні в Україні повноцінна індустрія венчурного капіталу перебуває на початковій стадії становлення (див. Табл. 1).

Значну роль у венчурному фінансуванні потенційно можуть відігравати великі банки, проте, як уже зазначалося раніше, на сучасному етапі своєї діяльності вони занепокоєні не так добором і фінансуванням ризикованих інноваційних проектів, як отриманням гарантії повернення кредитів.

Керівники компаній з управління активами (далі — КУА), характеризуючи нинішню ситуацію у вітчизняній індустрії спільного інвестування, учасники зустрічі зазначали, що діяльність з управління активами дуже

Таблиця 1. Динаміка кількості інститутів спільного інвестування (ICJ) в Україні [1]

Дата	Всього	З-поміж них венчурні
31.12.2007	577	34
31.12.2008	888	45
31.12.2009	985	50
31.12.2010	1095	72
31.12.2011	1125	95
31.12.2012	1222	144
30.05.2013	1335	н/д

перспективний для України напрям, однак загальне погіршення інвестиційного клімату в країні, дефіцит надійних фінансових інструментів, нерівні умови оподаткування доходів інвестиційних фондів і банківських депозитів дають привід передбачати, що найближчим часом ринок очікують не найкращі часи. Розвиток спільного інвестування в Україні, насамперед, залежить від стабільних умов його функціонування. А зміни, що відбуваються сьогодні в країні, є несприятливими для інвестиційного бізнесу і породжують у його учасників негативні очікування [2].

Зараз інвестори виводять активи з України, бо за останні 2 роки працювати тут їм стало важко та небезпечно. Навіть такий відданий Україні партнер, як ЄБРР, може зменшити обсяг інвестицій. Український уряд називає створення сприятливого інвестиційного клімату одним з пріоритетів своєї діяльності. Зокрема, Кабінет Міністрів України регулярно звітує про спрощення бюрократичних процедур для бізнесу. Однак нововведення не роблять Україну привабливішою для інвесторів, експерти зазначають, що за 2 останні роки суттєво погіршився інвестиційний клімат у країні. Передусім, це пов'язано з погіршенням захисту капіталу. Здебільшого зараз інвестори, як українські, так й іноземні, намагаються якомога швидше вивести з України свої активи та все частіше розглядають країни ЄС як нове місце базування своїх капіталів. Вони підкреслюють, що на території ЄС рівень дохідності бізнесу може бути вп'ятеро нижчим, але є захист інвестицій. На думку представників Асоціації приватних інвесторів України, найбільше інвестори бояться зараз в Україні рейдерських атак на свій бізнес та «ручного» адміністративного керування в всіх сферах життя [3].

В умовах підвищеного країнового ризику європейські фонди прямого та венчурного інвестування не ведуть ак-

тивну діяльність на українському ринку, навіть незважаючи на можливе суттєве подешевіння українських активів. Як наслідок, в умовах слабкого припливу інвестиційних ресурсів у венчурну індустрію основні зусилля європейських фондів зосереджені на підтримці вже наявних проектів безпосередньо в самій Європі [4].

Від того, наскільки успішно функціонує венчурний механізм сьогодні, залежить швидкість комерціалізації нових перспективних наукових ідей і технологічних розробок та, як наслідок, конкурентоспроможність національної промисловості в умовах глобалізації економічних відносин. Отож державні органи високорозвинених країн світу активно підтримують розвиток венчурного бізнесу.

Об'єктивну інформацію щодо рівня розвитку венчурного індустрії у світі дає міжнародна рейтингова оцінка привабливості країн для здійснення венчурних інвестицій. За цим рейтингом оцінюються країни по 100-бальній шкалі за такими групами показників: економічна активність, інтенсивність ринку капіталу, оподаткування, захист інвесторів, людський і соціальний розвиток, підприємницька культура та потенційні можливості. Узагальнений рейтинг подано в табл. 2 (*див. стор. 76 — прим. ред.*).

Україна має практично найгірші інвестиційні можливості в напрямі Private Equity, а на європейському інвестиційному ринку вона істотно поступається в конкурентоспроможності щодо залучення інвестицій країнам Центрально-Східної Європи та СНД. Для порівняння, Польща в цьому рейтингу посідає 31-е місце, Чехія — 34-е, Угорщина — 37-е, Румунія — 47-е, РФ — 48-е. Цей рейтинг дає не так узагальнену оцінку по країнах світу, але й аналізує ситуацію в кожній країні, виявляє її можливості і загрози, сильні та слабкі сторони [5].

Система венчурного фінансування виконує низку важливих функцій: ре-

Таблиця 2. Рейтинг привабливості деяких країн для здійснення венчурних інвестицій 2011–2012 [2].

Місце в рейтингу	Країна	Бальна оцінка
1	США	100
2	Канада	97
3	Великобританія	95
4	Японія	93
5	Сингапур	93
...
63	В'єтнам	50
64	Україна	50
65	Філіппіни	48
66	Греція	48

сурсне забезпечення та консолідація суб'єктів інноваційної діяльності, мотивація та стимулювання економічних агентів, прискорення інноваційного процесу й НТП, поліпшення захисту інтелектуальної власності, переподіл ризику інвестування інноваційної діяльності.

Однією з основних проблем розвитку вітчизняного венчурного фінансування залишається той факт, що на відміну від провідних країн світу, де розвиток венчурного бізнесу призводить до спрямування інвестицій у високоризиковану інноваційну сферу, в Україні ж наявні венчурні фонди надають однозначну перевагу низько- та середньоризикованим короткотривалим операціям з фінансовими активами й нерухомістю та практично не зорієнтовані на «хай-тек» технології. Можна виділити основні сфери українського венчурного інвестування: будівництво, торгівля, готельний і туристичний бізнес, переробка сільськогосподарської продукції, страхування, інформатизація тощо. Венчурним цей вид віт-

чизняного бізнесу є тільки формально, насправді ж відсутніми є головні характеристики венчурного інвестування — інноваційна компонента, ризикованість та класична орієнтація на інноваційні проекти, співпраця з технопарками, бізнес-інкубаторами та вишами тощо.

Серйозною загрозою для ринку може стати також прийняття парламентом змін до Податкового кодексу України щодо подальшого вдосконалення адміністрування податків і зборів, які передбачають введення нових податків на фондовому ринку. На жаль, податкові органи не хочуть розуміти, що ринок цінних паперів і ринок інститутів спільного інвестування (далі — ІСІ) є специфічними сферами економічної діяльності, і починають шукати великі гроші для наповнення бюджету там, де їх фактично немає [1, 6].

Незважаючи на складні економічні умови, інвестиційним фондам все ж вдається залучати кошти населення. На думку генерального директора

КУА «Райффайзен Аваль» [1], найбільш ефективними продуктами спільного інвестування сьогодні є фонди грошового ринку, що працюють як з валютою (насамперед з доларами), так і з гривнею, а також фонди, що інвестують активи в золото. «При цьому відкриття валютних фондів є страховкою від ризику та джерелом отримання доходності», — зазначив він.

Великі переваги щодо створення розгалуженої мережі для залучення клієнтів по всій Україні мають сьогодні компанії з управління активами, що входять до банківських груп. Окрім Києва, активне залучення нових інвесторів відбувається в Донецьку, а також у Миколаєві, Сімферополі, Одесі, Черкасах. У планах компанії також вихід на західні регіони.

Венчурному інноваційному фінансуванню в Україні не відведено належної уваги як з боку держави, так і з боку приватних інвесторів, як наслідок — попит і пропозиція венчурного капіталу залишаються недостатніми для формування дієвого ринку венчурного капіталу.

Як приклад для України щодо розвитку індустрії спільного інвестування можливо застосувати румунський досвід [1]. До кризи обсяги вкладень в ІСІ у цій країні були набагато меншими, ніж на депозитах. Однак, у 2009 році в Румунії було прийнято новий закон про ІСІ, який надав можливість інвестиційним фондам здійснювати інвестиції в облігації європейських країн. Було запроваджено однакові ставки оподаткування вкладень в ІСІ та на банківські депозити. Все це дало значний поштовх ринку спільного інвестування, що за однакових умов оподаткування почав приносити клієнтам дещо вищу доходність, аніж банки. Подібні підходи були б корисні і для України [1,7].

Сучасні процеси інтеграції та глобалізації сприяють появі на терені України нової моделі розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності,

котра б мала за основу венчурний бізнес. Механізм венчурного фінансування інноваційних процесів допоможе вирішити низку життєво необхідних для української економіки питань, дозволить залучити Україну в процеси глобальної конкуренції та рівноправно та незалежно інтегрувати в світовий інноваційний простір у довгостроковій перспективі.

Основними передумовами існування венчурного бізнесу в Україні мають бути: присутність духу підприємництва і схильність до ризику; високий рівень освіти населення; наявність численних науково-дослідних інститутів; постійне зростання кількості приватних малих і середніх підприємств; збільшення попиту на фахівців інженерної спеціальності останніми роками; високий кваліфікаційний рівень трудових ресурсів і їхня схильність до вдосконалення й опанування нових ланок; наявність галузей, що мають потенціал росту і велику кількість перспективних проектів.

Також до факторів позитивного впливу можна віднести бажання й ініціативу керівників і працівників малих високотехнологічних підприємств, яких в Україні дуже мало, а також прийняті на рівні держави рішення і постанови щодо обрання інноваційної моделі розвитку економіки, що має сприяти й розвитку венчурного підприємництва.

Однак практичного втілення державних рішень і постанов поки що не спостерігається [3], тому, безумовно, венчурне фінансування для вітчизняної економіки вимагає вирішення низки загальнодержавних завдань, а саме:

- створення:
 - нормативного регулювання ринку інтелектуальної власності, науково-технічної сфери, валютних операцій в сфері венчурного фінансування інноваційної діяльності,
 - регіональних і галузевих венчурних інвестиційних інститутів

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

- та інших елементів механізму венчурного фінансування,
- відповідної інноваційної та венчурної інфраструктури в Україні;
- стимулювання інноваційних і венчурних процесів в Україні;
- підготовка кваліфікованих менеджерів інноваційних проектів і фахівців в управлінні венчурними компаніями і проектами;
- визначення чіткого поетапного механізму венчурного фінансування в Україні.

Висновки

1. Розвиток ринку венчурного капіталу є невід'ємною частиною інноваційного розвитку економіки держави. До невідкладних завдань нашої держави й уряду належить створення національної інноваційної системи з відповідною правовою, організаційною, фінансовою інфраструктурою. Держава, що зацікавлена в ефективності інноваційних процесів і відкритті власної технологічної ніші у світовій виробничій структурі, повинна стати співучасником і гарантом венчурного фінансування радикальних інноваційних проектів.
2. Для успішного функціонування венчурного капіталу необхідна значна інфраструктура: численні інвестиційні компанії, фондові й страхові компанії, аудиторські фірми, фондові та науково-технічні біржі, інжинірингово-консалтингові фірми, бізнес-центри, інкубатори, агентства з набору висококваліфікованого персоналу тощо.
3. Ефективна діяльність венчурних фондів неможлива без участі держави. Необхідно вирішити проблему законодавчого врегулювання діяльності венчурних структур. З метою її вирішення потрібно забезпечити вдосконалення вітчизняного законодавства в напрямках визначення сутності, функцій і принципів діяльності справді венчурних фондів та венчурних компаній та переорієнтації венчурного сектора на співпрацю з вітчизняною науково-технологічною сферою. Нормативно-правова база повинна забезпечувати державну підтримку системи венчурного інвестування, зокрема й шляхом внесення відповідних змін і доповнень до чинного законодавства.
4. Приклади розвинених країн зі стимулювання розвитку венчурної індустрії, економіка яких наразі значною мірою відповідає інноваційній моделі, показує, що перехід до такої економіки можливий навіть без стартових умов, що гірші, ніж сьогодні ми спостерігаємо в Україні. Тож, венчурне фінансування в нашій країні має ґрунтуватися на зарубіжному досвіді, проте з урахуванням національних особливостей. Основна мета уряду полягає в забезпеченні сприятливих умов для розвитку науково-технічного та інноваційного підприємництва й механізмів, що забезпечують залучення венчурного капіталу в наукомісткі інноваційні проекти в межах ключових напрямів науки та техніки й забезпечення їх проривного зростання.
5. Сучасні процеси інтеграції та глобалізації сприяють появі на теренах України нової моделі розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності, котра б мала за основу венчурний бізнес. Механізм венчурного фінансування інноваційних процесів допоможе вирішити низку життєво необхідних для української економіки питань, дозволить залучити Україну до процесів глобальної конкуренції та рівноправно й незалежно інтегрувати в світовий інноваційний простір у довгостроковій перспективі. ♦

Список використаних джерел

1. Ринок у цифрах [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.uaib.com.ua/analituaib.html>.
2. Керівники КУА розповіли журналістам, що очікує ринок спільного інвестування у 2013 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://fundmarket.ua/press/kyervniki-ku-a-rozpovli-zhurnalstam-sho-ochkuri-pnok-splnogo-nyestuvannya-u-2013-roz-20121130110334>.
3. Десяк С. Інвестиції в Україні: вигідно, але надто ризиковано [Електронний ресурс] / С. Десяк. — Режим доступу до ресурсу: <http://vybor.ua/article/Biznes/investiciyi-v-ukrayini-vigidno-ale-nadto-rizikovan.html>.
4. Дюгованець О. М. Проблеми розвитку венчурного фінансування в Україні [Електронний ресурс] / О. М. Дюгованець. — Режим доступу до ресурсу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=55712>.
5. The Global Venture Capital and Private Equity Country Attractiveness Index, 2011/2012 annual. [Electronic resource]. — Mode of access : www.hkvca.com.hk/hkvcrea/files/mar10r01.pdf.
6. Бузаджи І. О. Венчурний капітал в Україні як джерело фінансування інвестиційних проєктів [Електронний ресурс] / І. О. Бузаджи. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=697>.
7. Стефурак О. Д. Шляхи розвитку ринку венчурного капіталу в Україні [Електронний ресурс] / О. Д. Стефурак, Т. В. Чайковська, Г. І. Бучковська. — Режим доступу до ресурсу : http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/61401.doc.htm.

Надійшла до редакції 17.07.2013 року

ЗБИТКИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: КАТЕГОРІЯ ПРАВА Й ЕКОНОМІКИ

Ігор Шульпін,

здобувач і науковий співробітник економіко-правового відділу НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

Проблема визначення поняття «збитків» у сфері інтелектуальної власності ще не розвинена, є важливою та актуальною на сучасному етапі, адже пов'язана з будь-якою судовою експертизою чи експертним дослідженням у сфері інтелектуальної власності при порушенні прав на об'єкти права інтелектуальної власності, де неможливо обійтися без вирішення питання про розрахунок розміру збитків, завданих правопорушником власнику таких прав.

Хоча дослідження проблеми збитків у майновій сфері здійснювали у своїх працях багато відомих науковців та практики, зокрема: Б. Антімонов, О. Савенкова, Д. Мейер, К. Победоносцев, Г. Шершеневич, О. Іоффе, У. Маттеї, А. Кривцов, В. Васькін, Н. Єгоров, І. Новицький, В. Колобов, В. Євтеєв, А. Риженков, В. Грибанов, Є. Суханов, Г. Матвеев, М. Агарков, Л. Лунц, А. Піндінг, С. Дегтярев, Н. Малєїн, Н. Кузнецова, Ф. Савіньї, Т. Ківалова та ін., однак питання щодо визначення поняття «збитків», категорій економіки та права у сфері інтелектуальної власності ними не розглядалося.

Метою статті є визначення поняття збитків, категорії права й економіки щодо них у сфері інтелектуальної власності, котре потрібно розвинути у Цивільному кодексі України (далі — ЦК України).

Використовуючи певні економічні та правові дефініції, автор намагаєть-

ся послідовно обґрунтувати поняття «збитків» при порушенні прав на об'єкти інтелектуальної власності, беручи до уваги договірні та недоговірні (деліктні) відносини.

Визначення поняття збитків надається в ЦК України, де у підпунктах 1 та 2 п. 2 ст. 22 збитки зазначаються як: «1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода)» [1].

Однак автор вважає, що таке визначення збитків стосується матеріального права, є неповним щодо сфери інтелектуальної власності, тому що воно не містить економічних та правових (юридичних) аспектів, які необхідні при встановленні поняття збитків у сфері інтелектуальної власності та не враховує специфічність правових відносин у ній.

На думку автора, при визначенні поняття збитків у сфері інтелектуальної власності, потрібно було б зважити на певні зміни й уточнити формулювання.

По-перше, потрібно зважати на тезу, викладену вище, що, на переконання автора статті, узагальнюювальною щодо поняття збитків у майновій сфері: «...зменшення майна (його вартості) однієї особи внаслідок порушен-

ня його прав іншою особою». Важливість цієї тези відображає поєднання економічної — «зменшення майна (його вартості)» та юридичної — «однієї особи внаслідок порушення його прав іншою особою» дефініцій, що охоплюють сутність збитків, які виникають, факт породження таких збитків, вину порушника прав і причиново-наслідковий зв'язок між винною особою та порушенням.

Тож, доречно було б обґрунтувати поняття «збитків» у сфері інтелектуальної власності таким чином, щоб воно містило як економічний так і правовий (юридичний) аспекти. Як у майновій сфері існує власник прав на майно (матеріальний об'єкт), так і в сфері інтелектуальної власності є власник «майнових прав» на «об'єкти права інтелектуальної власності».

Передусім, доцільно було б визначити, що конкретно стосується до права інтелектуальної власності.

Пункт 1 ст. 418 ЦК України визначає: «Право інтелектуальної власності — це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом» [1].

У п. 2 ст. 418 ЦК України зазначається: «Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається цим Кодексом та іншим законом» [1].

У цій статті вестимемо мову лише про майнові права суб'єкта права інтелектуальної власності, тому що юридичний зміст збитків розкривається саме через такі майнові права інтелектуальної власності, бо саме вони утворюють триаду прав: право володіння, право використання та право розпоряджання об'єктами інтелектуальної власності.

Економічний зміст збиткам надає вираз «зменшення вартості». Проана-

лізувавши все викладене вище, стає зрозуміло, що положення власника прав на об'єкти права інтелектуальної власності буде значно гіршим після порушення його прав іншою особою. Таке становище власника прав характеризується зменшенням вартості майнових прав. Поняття «вартість майнових прав» залучено із виду діяльності, який має назву оцінки майнових прав інтелектуальної власності.

У абз. 30 Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» надається визначення терміна «вартість», а саме: «вартість — еквівалент цінності об'єкта оцінки, виражений у ймовірній сумі грошей» [2]. А вже в п. 2 Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» наголошено, що об'єктами оцінки цього стандарту є майнові права інтелектуальної власності. Зокрема, зазначено таке: «Об'єктами оцінки відповідно до цього Стандарту є майнові права інтелектуальної власності, які належать до об'єктів у нематеріальній формі» [3].

Слідуючи за логікою викладу, Національні стандарти № 1 та № 4 повністю охоплюють сферу оцінки майнових прав інтелектуальної власності, та доповнюють один одного, тому можна твердити таке: вартість — еквівалент цінності майнових прав інтелектуальної власності, виражений у ймовірній сумі грошей (на частину речення «які належать до об'єктів у нематеріальній формі», можна не зважати, тому що до авторського дослідження в цій статті вона не має значення). Автор статті звернувся до сфери оцінки майнових прав інтелектуальної власності через те, що у згаданих національних стандартах з оцінки існують відповідні дефініції, котрі, на переконання автора, необхідно використати для визначення збитків у сфері інтелектуальної власності та стосуються до економічної складової поняття збитків у сфері інтелектуальної власності.

Отже, підсумовуючи викладене, автор цієї статті вважає, що по-перше, першу частину визначення поняття збитків у сфері інтелектуальної власності треба викласти в такій редакції: «Збитками є зменшення вартості майнових прав, що виражені у вигляді...».

По-друге, оскільки відшкодування збитків у сфері інтелектуальної власності за усталеним поглядами фахівців відбувається у грошовій, а не в речовій формі, то перша частина речення пп. 1 п. 2 ст. 22 ЦК України, а саме вислів про «втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі», не є доцільним, бо мова повинна йти про порушення майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, а не про дії щодо речі (матеріально-об'єкта).

З огляду на це, цю частину зазначеного речення необхідно було б вилучити при формулюванні поняття збитків у сфері інтелектуальної власності.

По-третє, далі за текстом цього ж пункту йдеться про особу, яка зробила чи мусить зробити витрати для відновлення свого порушеного права. Автор цієї статті впевнений, що зазначати в цьому контексті слід не будь-яку особу, а особу (фізичну чи юридичну), яка має певні майнові права у сфері інтелектуальної власності щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності. Такою особою у сфері права інтелектуальної власності є суб'єкт права інтелектуальної власності.

У п. 1 ст. 421 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності вважаються такі особи, як: «творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору» [1].

По-четверте, крім зазначеного, на думку автора, наприкінці речення пп. 1 п. 2 ст. 22 ЦК України, а саме словосполучення «відновлення свого

порушеного права» варто було б замінити на «відновлення своїх порушених майнових прав на певні об'єкти права інтелектуальної власності».

Річ у тому, що при врахуванні традицій законотворення в Україні застосовуються часом випробувані зокрема такі правомочності власника прав: право володіння, право користування та право розпоряджання.

У загальному значенні «право володіння» можна розуміти як можливість, яка забезпечується юридично власнику цього права мати майно в своєму віданні, тобто у сфері свого фактичного господарського впливу. Під правом користування розуміють юридично закріплену можливість господарського використання майна та вилучення з нього корисних властивостей власником цього права чи уповноваженими ним особами. А право розпоряджання — юридично закріплена можливість власника цього права самостійно вирішувати долю майна шляхом його відчуження іншим особам, зміни його стану та призначення [4, 19]. Усе, що було зауважено щодо майна у майновій сфері, можна вважати слухним і до власника майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності у сфері інтелектуальної власності.

А вже відповідно до сфери інтелектуальної власності майнові права інтелектуальної власності визначаються у п. 1 ст. 424 ЦК України, а саме:

- «1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом» [1].

На погляд автора, уточнення наприкінці згаданого пп. 1 п. 2 ст. 22

ЦК України щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності є суттєвим, тому що воно вказує на вид об'єктів і галузь застосування майнових прав — майнові права на об'єкти прав інтелектуальної власності.

Об'єкти права інтелектуальної власності визначені в п. 1 ст. 420 ЦК України, де до цих об'єктів належать наступні об'єкти: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці [1].

По-п'яте, звернемо увагу, що використання тільки економічного терміна «доходи» в пп. 2 п. 2 ст. 22 ЦК України не може бути єдиним, бо у разі існування різних випадків порушення прав, різних фактів порушення майнових прав на об'єкти прав інтелектуальної власності при наявності різних обсягів таких майнових прав будуть використовуватися й інші економічні поняття, такі як «прибутки», «роялті», «паушальний та комбінований платежі» (тут ми не будемо зупинятися на визначенні цих термінів і всіх можливих випадків, коли вони застосовуються, бо це предмет іншої статті та потребує додаткових досліджень).

По-шосте, необхідно слово «особа» змінити на «суб'єкта права інтелектуальної власності», а словосполучення «якби її право не було порушене» на «якби його майнові права на певні об'єкти права інтелектуальної власності не були порушені при здійсненні договірних зобов'язань або при виникненні недоговірних (деліктних) правовідносин».

Вислів «при здійсненні договірних зобов'язань або при виникненні недоговірних (деліктних) правовідносин» на думку автора, є досить важливим, тому що в ньому звертається увага на юридичні умови порушення майнових прав, які сталися.

У загальному значенні, шкода може завдатися не тільки порушенням прав іншої особи, з якою порушник не був з'єднаний правовими взаємовідносинами, але й шкода може виникнути внаслідок невиконання чи неналежного виконання чинного договірної зобов'язання, коли боржник порушив свій зобов'язок перед кредитором, завдавши йому шкоди таким чином [5, 226]. Тут під майновою шкодою розуміють збитки, бо ці поняття є майже тотожними. Стосовно сфери інтелектуальної власності, таким порушенням є невиконання чи неналежне виконання ліцензійного договору, за яким ліцензіат порушує свій зобов'язок перед ліцензіаром, завдавши останньому збитків.

Крім означеного, договірною відповідальністю буде вважатися відповідальність за порушення договірних зобов'язань незалежно від того, чи передбачена вона договором або законом. Залежно від санкцій слід говорити про законні (встановлені законом) санкції, договірні (встановлені сторонами договору) санкції, законно-договірні санкції (про можливість застосування передбачених законом санкцій має бути зазначено в договорі) [5, 198].

У випадках виникнення зобов'язку відшкодування збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням договірної (ліцензійної) чи чинної з інших підстав зобов'язання, правовий зв'язок між учасниками цивільних відносин існував до порушення та буде існувати на момент порушення. Звісно, сторони відповідних правових відносин поєднані визначеними юридичними зобов'язаннями та правами і є один щодо іншого, щодо сфери інтелектуальної власності, лі-

цензіаром (кредитором) і ліцензіатом (боржником) у конкретно визначеному зобов'язанні.

Необхідно наголосити, що сутність порушення незобов'язальних (деліктних) правовідносин, а абсолютних правовідносин (права власності, особистих немайнових прав фізичної особи, інших прав) полягає в тому, що будь-яким іншим учасником цивільних відносин не виконується покладений на нього нормами цивільного законодавства обов'язок не перешкоджати здійсненню уповноваженою особою цивільного права, що їй належить [6, 81]. Правовідносини, що виникли внаслідок порушення абсолютних прав, мають недоговірний характер і базуються на законодавчому приписі (він надалі може супроводжуватися додатковими юридичними фактами — наприклад, рішенням суду про стягнення збитків (шкоди)) [5, 234].

Узагальнюючи та підсумовуючи запропоновані зміни, на думку автора, визначення категорії «збитки», що надається в пп. 1 та 2 п. 2 ст. 22 ЦК України, відповідно до сфери інтелектуальної власності, мало б бути викладено так:

«Збитками є зменшення вартості майнових прав, що виражені у вигляді:

- 1) витрат, які суб'єкт права інтелектуальної власності зробив або му-

силь зробити для відновлення своїх порушених майнових прав на певні об'єкти права інтелектуальної власності (реальні збитки);

- 2) доходів або (прибутків, роялті, паушального чи комбінованого платежів) які суб'єкт права інтелектуальної власності міг би реально одержати за звичайних обставин, якби його майнові права на певні об'єкти права інтелектуальної власності не були порушені при здійсненні договірних зобов'язань або при виникненні недоговірних (деліктних) правовідносин (упущена вигода)».

Автор цієї статті вважає, що таку юридичну норму слід було б викласти у Книзі четвертій «Право інтелектуальної власності», главі 35 «Загальні положення про право інтелектуальної власності» ЦК України. ♦

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV : станом на 04.07.2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 року № 1440 «Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» : станом на 04.03.2013 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-n>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2007 року № 1185 «Про затвердження Національного стандарту № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-n>.

4. *Право власності в Україні : навч. посіб. / О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова, О. А. Підпригора та ін.; за заг. ред О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової. — К. : Юрінком Інтер, 2000. — 816 с.*
5. *Ківалова Т. С. Зобов'язання відшкодування шкоди у цивільному законодавстві України (теоретичні аспекти) : монографія / М-во освіти і науки України; Одеська нац. юрид. акад.; Т. С. Ківалова. — Одеса : Юридична література, 2008. — 360 с.*
6. *Харитонов Е. О. Гражданское право. Частное право. Цивилистика. Физические лица. Юридические лица. Вещное право. Обязательства. Виды договоров : авторское право. Представительство : учеб. пособие / Е. О. Харитонов, Н. А. Саниахметова. — К. : А.С.К., 2001. — 832 с.*

Надійшла до редакції 24.09.2013 року.

ГОТУЮТЬСЯ ДО ДРУКУ

Падучак Б. М.

Трансфер технологій: цивільно-правовий аспект : монографія / Б. М. Падучак. — К. : НДІ ІВ НАПрНУ; Інтерсервіс, 2012. — 218 с.

Монографія присвячена актуальним проблемам цивільно-правового регулювання відносин у сфері трансферу технологій. У ній проаналізовано зміст базових понять у цій сфері, визначено основні форми трансферу технологій. Проведено класифікацію договорів, які опосередковують трансфер технологій, розкрито їхні істотні умови. Визначено особливості закріплення майнових прав інтелектуальної власності на технології, створені за рахунок державного бюджету. Адресована науковцям, студентам і аспірантам юридичного напрямку, юристам-практикам, а також широкому читацькому загалу.

Бутнік-Сіверський С. О.

Спадкування прав інтелектуальної власності : монографія / С. О. Бутнік-Сіверський. — К. : НДІ ІВ НАПрН України ; НВП Інтерсервіс, 2013. — 168 с.

Монографія присвячена дослідженню теоретичних та практичних проблем спадкування прав інтелектуальної власності. Розглянуто правовідносини у сфері спадкування прав інтелектуальної власності, їхні елементи та законодавче регулювання, розкрито правомочності спадкоємців стосовно особистих немайнових прав автора, різноманітні аспекти спадкування майнових авторських прав, прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок, знак для товарів і послуг, а також розроблено рекомендації щодо вдосконалення законодавства в цій сфері. Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, нотаріусів, патентних повірених, адвокатів і суддів.

КОНСТИТУЦІЙНА ПРАКТИКА НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ

Юрій Кириченко,

доцент кафедри політології та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук

Серед прав і свобод людини та громадянина право інтелектуальної власності, закріплене в чч. 1, 2 ст. 54 Конституції України [1], посідає особливе місце, є невід'ємним, загальною визначним, універсальним правом, яке охоплює різні галузі культури, зокрема мистецтво, літературу, творчу діяльність у сфері науки й техніки та об'єкти авторського права. Зі змісту цієї статті випливає, що це право має три складові: право вільно займатися різними видами інтелектуальної, творчої діяльності; право на інтелектуальну власність; право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Право інтелектуальної власності, з одного боку, покликане застерегти державу щодо неприпустимості втручання в процес творчої діяльності громадян та їхніх об'єднань, а з другого, — покладає на державу обов'язок сприяти розвитку творчої ініціативи. При цьому необхідно пам'ятати, що творчість як розумовий процес людини не підлягає регулюванню правовими нормами, а є її вільним виразом. Проте право покликане впливати на організацію літературної, художньої, наукової, технічної та інших видів творчої діяльності, визначення умов охорони її результатів. У цих аспектах і реалізуються конституційні гарантії свободи значених видів творчості.

Як зазначає Ю. Бошицький, значення інтелектуальної діяльності та інтелектуальної власності для соціально-економічного розвитку України в

умовах ринкової економіки потребують створення такого механізму охорони та захисту права інтелектуальної власності, котрий забезпечував би реальну, стабільну, надійну й ефективну охорону цього права [2, 348].

Аналіз юридичної літератури свідчить, що більшість учених-правознавців однозначно вважають це право й одним з культурних прав і свобод людини та громадянина. Так, Н. Бочарова вважає, що «віднесення прав інтелектуальної власності в ст. 54 до культурних прав обґрунтоване і кореспондується з міжнародно-правовою класифікацією, позначеною в Загальній декларації прав людини 1948 року і Міжнародному пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року» [3, 24]. Та висловлюються й інші позиції. Наприклад, В. Погорілко та В. Федоренко вважають, що «це право слід відносити до економічних прав і свобод, оскільки Конституція гарантує право на результат (матеріальний і моральний)». І далі вони зауважують: «водночас, це право здійснюється в культурній сфері суспільних відносин, що дає підстави відносити його до змішаних, культурно-економічних прав і свобод людини і громадянина» [4, 139].

Проблематиці права інтелектуальної власності в Україні присвячені праці багатьох відомих учених і практиків. Деякі її аспекти знайшли своє відображення в наукових працях Н. Бочарової, В. Дроб'язка, Р. Дроб'язка, А. Колодія, В. Копейчикова, В. Ко-

тюка, С. Лисенкова, О. Лукашевої, М. Мацькевича, А. Олійника, М. Орзіха, О. А. Підпригори, В. Погорілка, П. Рабиновича, О. Святоцького, І. Шумака та ін. Незважаючи на це, досліджувана проблема не втрачає своєї актуальності, а навпаки, під час підготовки змін до чинної Конституції України потребує подальшого наукового аналізу та розробки конкретних рекомендацій щодо вдосконалення нормативного регулювання права інтелектуальної власності.

Метою статті є порівняльно-правовий аналіз положень норм Конституцій України та держав континентальної Європи, в яких закріплено право інтелектуальної власності людини і громадянина, формулювання й обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення чч. 1, 2 ст. 54 чинної Конституції України.

Право інтелектуальної власності є об'єктом правового регулювання не лише Конституції України, а й міжнародного законодавства, зокрема: Загальної декларації прав людини 1948 року (ст. 27), Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року (ст. 15), Всесвітньої декларації про інтелектуальну власність 2000 року та інших міжнародно-правових актів. У зазначених документах норми щодо інтелектуальної власності побудовані з дотриманням певної логічної схеми: спочатку проголошується свобода інтелектуальної, творчої діяльності, а потім йдеться про право на її результати, захист інтересів авторів і завдання держави в цьому напрямі. Саме за такою схемою викладено більшість норм основних законів європейських країн, у яких закріплено право інтелектуальної власності. Проте найбільш змістовним і конкретизованим серед аналізованих норм є положення чч.1, 2 ст. 54 Конституції України.

Інтелектуальну, творчу й інші види свобод закріпила на конституційному рівні переважна більшість держав

континентальної Європи, а саме: Австрія (статті 17, 17а Основного Закону від 21.12.1867 року «Про загальні права громадян королівства та земель, представлених в імперській раді»), Азербайджан (статті 30, 51), Албанія (ст. 58), Білорусь (ст. 51), Болгарія (ст. 54), Вірменія (ст. 40), Греція (ст. 16), Грузія (ст. 23), Естонія (статті 38, 39), Іспанія (ст. 20), Італія (ст. 33), Латвія (ст. 113), Литва (ст. 42), Ліхтенштейн (ст. 34), Македонія (ст. 47), Молдова (ст. 33), Німеччина (ст. 5), Польща (ст. 73), Португалія (ст. 42), Росія (ст. 44), Сан-Марино (ст. 6), Сербія (ст. 73), Словаччина (ст. 43), Словенія (статті 59, 60), Туреччина (ст. 27), Угорщина (§ 70/G), Фінляндія (§ 16), Хорватія (ст. 68), Чехія (статті 15, 34 Хартії основних прав і свобод), Чорногорія (ст. 76), Швейцарія (статті 20, 21), Швеція (§ 19). В інших країнах це право регулюється галузевим законодавством. Зокрема, у Франції питання, пов'язані з інтелектуальною власністю, вирішуються відповідно до норм Кодексу інтелектуальної власності.

Закріплення досліджуваного права в означених конституціях свідчить про те, що інтелектуальна власність набула пріоритетного значення та перетворилася на стратегічний ресурс багатьох європейських держав.

Зі змісту чч. 1, 2 ст. 54 Конституції України випливає, що суб'єктом права інтелектуальної власності є лише громадяни України, що, на нашу думку, є не правильно. По-перше, це суперечить ч. 2 ст. 27 Загальної декларації прав людини 1948 року та п. 1 ст. 15 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 року, в яких суб'єктом цього права визначено «кожну людину» [5, 6]. По-друге, це не відповідає положенням ч. 1 ст. 26 Конституції України, в якій зазначено, що «іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами...

як і громадяни України» [1]. По-третє, при визначенні суб'єктів щодо результатів своєї інтелектуальної, творчої діяльності між ч. 1 ст. 41 та ч. 2 ст. 54 Конституції України наявна колізія, котра, на думку, С. Лисенкова, до її усунення «повинна долатися на користь положень частини першої статті 41 Конституції України», що «...відповідатиме практично загальноновизнаній у європейському співтоваристві практиці» [7, 15].

Також І. Шумак і П. Рабинович пропонують розширити коло носіїв права інтелектуальної діяльності [8, 87; 9, 57].

Варто звернути увагу й на те, що в конституціях Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Польщі, Росії та Туреччини застосовується тільки безособовий термін «кожен», а в Албанії – «усім». Наприклад, у ст. 73 Конституції Польщі зазначено, що «кожному забезпечується свобода художнього мистецтва, наукових досліджень» [10]. І лише в Конституції Молдови (п. 2 ст. 33) суб'єктом цього права є її громадяни. В інших основних законах держав континентальної Європи суб'єкт права інтелектуальної власності зовсім не визначений. Зважаючи на викладене вище, пропонуємо терміни «громадянам» (ч. 1 ст. 54) і «кожний громадянин» (ч. 2 ст. 54) замінити, відповідно, на терміни «кожному» та «кожен».

Частина 1 ст. 54 Конституції України містить дві норми щодо культурних прав громадян України, а саме: 1) свобода літературної, художньої, наукової та технічної творчості; 2) захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, які виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності; а ч. 2 — дві норми юридичних гарантій цього права: 1) право кожного громадянина на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; 2) недопустимість використання чи поширення цих результатів без згоди їхніх авторів, за

винятками, встановленими законом. Звідси випливає, що держава надає своїм громадянам можливість займатися будь-яким видом творчої діяльності з метою самовираження особистості, вдосконалення своїх здібностей і дарувань, задоволення власних моральних та матеріальних інтересів. Як зазначив С. Лисенков, свобода літературної, художньої, наукової та технічної творчості і право на результати своєї творчої діяльності мають на меті створення умов для найповнішого вияву своїх творчих здібностей і покликані забезпечити громадянам України можливість проводити вільні науково-технічні дослідження, користуватися підтримкою держави у здійсненні творчої діяльності, а також недоторканність авторських прав [11, 431–432].

Виходячи зі змісту положення ч. 1 ст. 54 Конституції України можна констатувати, що право інтелектуальної власності перебуває у тісному зв'язку з правом на свободу літературної, художньої, наукової та технічної творчості, якою володіють усі люди, а не тільки особи творчих професій. З огляду на це і розглядається зміст зазначеної норми.

Положення про свободу літературної, художньої, наукової, технічної та інших видів творчості закріплено і в основних законах Австрії, Азербайджану, Албанії, Білорусі, Болгарії, Вірменії, Греції, Грузії, Естонії, Іспанії, Італії, Латвії, Литви, Ліхтенштейну, Македонії, Молдови, Німеччини, Польщі, Португалії, Росії, Сан-Марино, Сербії, Словаччини, Словенії, Туреччини, Угорщини, Фінляндії, Хорватії, Чехії, Чорногорії, Швейцарії. При цьому Вірменія та Іспанія, так само як і Україна, на конституційному рівні закріпила свободу літературної, художньої, наукової та технічної творчості, а Азербайджан і Росія ще доповнили цю норму положенням «про інші види творчості». Інші країни як охоронюване благо виокремили певний вид творчості. Так, регульован-

ня художньої, наукової та технічної свободи зафіксовано в конституціях Білорусі, Болгарії, Литви; художньої і наукової — в Албанії, Молдови, Польщі, Сербії, Словенії, Угорщини й Чехії; художньої, наукової та мистецької — в Австрії та Чорногорії; наукової та мистецької — в Естонії, Сан-Марино, Словаччині, Туреччині, Фінляндії та Швейцарії; технічної і мистецької — в Італії; наукової, мистецької й інших видів творчості — у Ліхтенштейні та Македонії; наукової та інших видів творчості — у Греції. І тільки Португалія і Хорватія у своїх конституціях, крім художньої та наукової творчості, проголосили свободу інтелектуальної творчості, а Грузія взагалі закріпила лише одну свободу інтелектуальної творчості.

При формулюванні норми стосовно свободи різних видів творчості та їх захисту вітчизняний законодавець визнав за доцільне закріпити термін «інтелектуальна власність», який уперше було вжито в тексті Стокгольмської конвенції про створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 року і який, як зазначили В. Дроб'язко та Р. Дроб'язко «...застосовують у правових доктринах розвинутих країн і в міжнародно-правових угодах, проте внутрішнє законодавство більшості країн не містить поняття «інтелектуальна власність» [12, 9]. Цей термін вживається, крім України, лише в конституціях Азербайджану, Білорусі, Грузії, Молдови та Росії. В інших конституціях європейських держав, замість цього терміна, йдеться про «права на результати творчої і розумової діяльності» (п. 1 ст. 34 Хартії основних прав і свобод Чехії; ч. 1 ст. 43 Конституції Словаччини); «моральні і матеріальні права, що виникають у зв'язку з науковою, культурною, художньою, інтелектуальною та іншою творчістю» (ч. 4 ст. 68 Конституції Хорватії); «авторські й інші права, що виникають у зв'язку з художньою, науковою, дослідною і вина-

хідницькою діяльністю» (ст. 60 Конституції Словенії); «права винахідників, авторські та суміжні з ними права» (п. 3 ст. 54 Конституції Болгарії); «авторські права» (п. 2 ст. 58 Конституції Албанії; ст. 39 Конституції Естонії) тощо.

Аналіз положень конституцій європейських країн свідчить, що в деяких з них, поряд зі свободами літературної, художньої, наукової, технічної творчості закріплена і свобода викладання, що не згадана у ст. 54 Основного Закону України. Свобода викладання, зазвичай, застосовується лише до вищої школи. Під цим поняттям розуміють наявність свободи в педагогічних і науково-педагогічних працівників щодо вільного вибору ними методів та засобів навчального процесу. Тож це свобода навчання та викладання відповідно до поглядів, концепцій і творчих можливостей викладача, що спрямована на одержання та доведення до стадії практичного використання нових наукових знань. Нормативно-правового закріплення це положення дістало в конституціях деяких держав Європи, зокрема: в Білорусі (ч. 2 ст. 51), Греції (п. 1 ст. 16), Естонії (ст. 38), Іспанії (п. 1с ст. 20), Італії (п. 1 ст. 33), Литви (ч. 1 ст. 42), Німеччини (п. 3 ст. 5), Польщі (ст. 73), Росії (п. 1 ст. 44), Сан-Марино (ч. 2 ст. 6), Туреччині (ст. 27), Угорщини (§ 70/G), Швейцарії (ст. 20). Наприклад, у п. 1 ст. 44 Конституції Російської Федерації зазначено, що «...кожному гарантується свобода літературної, художньої, наукової, технічної та інших видів творчості, викладання» [13].

У зв'язку з входженням України в єдиний європейський освітній і науковий простір та беручи до уваги зарубіжний конституційний досвід, вважаємо за доцільне здійснити закріплення в ч. 1 ст. 54 Конституції України серед інших свобод і «свободу викладання», що дозволить значно розширити зміст і обсяг культурних прав людини.

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

Варто зазначити, що між ст. 54 Конституції України та відповідними нормами європейських конституцій існують певні відмінності термінологічного та змістового характеру. Так, у ч. 1 зазначеної статті, поряд з терміном «інтелектуальна власність», вживається термін «захист», який запозичений з ч. 2 ст. 27 Загальної декларації прав людини 1948 року та ст. 15 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року [5; 6]. Водночас у конституціях Азербайджану, Албанії, Білорусі, Болгарії, Вірменії, Естонії, Латвії, Молдови, Росії, Словаччини, Чехії закріплений інший термін — «охорона». Наприклад, у ч. 3 ст. 51 Конституції Білорусі зазначено, що «інтелектуальна власність охороняється законом» [14].

На наш погляд, остаточне вирішення питання щодо забезпечення гарантій захисту інтелектуальної власності є неможливим без визначення змісту та співвідношення юридичних термінів «захист» і «охорона».

Як зауважив С. Вавженчук, «поняття «захист» та «охорона» не є чітко визначеними та розмежованими за своїм змістом та сутністю, наявними є розбіжності у самому тлумаченні зазначених понять: одні дослідники російської, української мови вважають, що вказані терміни є тотожними і можуть визначатися один через одного; інші — процес захисту включають до складу охорони як один з його складових елементів. Відповідно, і в правовій сфері чіткого визначення співвідношення понять «охорона» прав та «захист» на сьогодні не існує» [15, 48]. Водночас В. Темченко за результатами аналізу змісту Конституції України, національного законодавства та міжнародних актів з прав людини дійшов висновку, що «терміни «захист» та «охорона» у нормативному матеріалі вживаються як синоніми чи подібні за значенням поняття... і можуть використовуватись у практиці як ідентичні поняття». При цьому він на-

водить приклад вживання терміна «охорона» у словосполученні «охорона інтелектуальної власності» [16, 35].

Беручи до уваги викладене, вважаємо, що в ст. 54 Конституції України, яку, на наше переконання, слід сформулювати у новій редакції, доцільним буде вжити замість терміна «захист» термін «охорона» у словосполученні «охороняється законом».

Конституція України в ч. 2 ст. 54 закріпила положення, згідно з яким кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності й таким чином відтворила положення ч. 1 ст. 41 Конституції України, в якому також прямо говориться про визнання державою права власності кожного на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1]. Тож постає питання: а чи потрібно одне й теж положення закріплювати в різних статтях Основного Закону України? На наш погляд, закріплювати схожі за своїм змістом положення у двох статтях одного й того ж розділу недоцільно. Пропонуємо словосполучення «результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» вилучити з тексту ч. 1 ст. 41 Конституції України, а відповідні слова в ч. 2 ст. 54 залишити, що більш характерно для всіх конституцій європейських країн.

В аналізованій нормі також встановлено правило, відповідно до якого ніхто не може використовувати чи поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

Варто зауважити, що законодавець визнав за необхідне посилити дію ч. 2 ст. 54 Конституції України заборонним положенням, що на думку Н. Бочарової, є «особливістю для усього українського законодавства — безліч норм заборонного, обмежувального характеру. Регламентация здійснюється не через встановлення того, що і як можна робити, а через закріплення різного роду заборон» [3, 26].

Право на результати своєї творчої, розумової діяльності закріплено, крім

України, в п. 1 ст. 43 Конституції Словаччини, де зазначено, що «права на результати творчої і розумової діяльності охороняються законом» [17] та в ст. 39 Конституції Естонії, де вказано, що «автор володіє невід'ємним правом на свою творчість. Авторські права охороняються державою» [18]. Проте в цих статтях відсутні положення, що забороняють використовувати чи поширювати результати інтелектуальної та творчої діяльності без згоди власника. Крім цього, подібного формулювання не містить жодна з конституцій держав континентальної Європи, а також відсутнє воно у відповідних міжнародно-правових актах. Отож у них відсутнє пряме закріплення права на результати інтелектуальної, творчої діяльності.

Зважаючи на викладене, пропонуємо положення ч. 2 ст. 54 Конституції України «ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом» вилучити із тексту Основного Закону України, а замість нього викласти положення ч. 1 ст. 54 (де мова йдеться про захист інтелектуальної власності) в новій редакції, а саме: «Інтелектуальна власність, авторські права, моральні і матеріальні інтереси, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної, творчої діяльності охороняються законом». Вважаємо, що нове формулювання тексту

ч. 2 ст. 54 Конституції України буде більш логічно й точно відображати юридичний зміст права на результати не тільки інтелектуальної, а й творчої діяльності та їхню охорону, а також зменшить кількість конституційних положень, які мають обмежувальний характер. До речі, П. Рабінович теж пропонує уточнити виклад ч. 2 ст. 54 Конституції України й здійснити таким чином оптимізацію правообмежень [9, 55–56].

Отже, з огляду на постійний розвиток науки й техніки та з метою сприяти посиленню правової охорони інтелектуальної власності, а також застосовуючи європейський досвід конституційного регулювання цього права, пропонуємо чч. 1 та 2 ст. 54 Конституції України викласти в такій редакції:

«Кожному гарантується свобода літературної, художньої, наукової, технічної творчості та викладання.

Кожен має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Інтелектуальна власність, авторські права, моральні й матеріальні інтереси, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної, творчої діяльності охороняються законом». ♦

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Охорона і захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб в цивільних правовідносинах / за ред. Я. М. Шевченко. — Х., 2011. — 528 с.
3. Бочарова Н. Конституційне закріплення права інтелектуальної власності в державах Європи (порівняльно-правовий аналіз) / Н. Бочарова // Юридична Україна. — 2005. — № 5. — С. 23–30.
4. Конституційне право України : підруч. / за заг. ред. В. Ф. Погорілко. — К. : Прецедент, 2009. — 344 с.

5. Загальна декларація прав людини // *Юридический вестник*. — 1998. — № 4. — С. 5–16.
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgiBin/Laws/main.cgi?nreg=995_042.
7. Лисенков С. Л. Теоретичні питання конституційних культурних прав і свобод особи в Україні / С. Л. Лисенков // *Вісник Академії адвокатури України*. — 2004. — Вип. 1. — С. 5–19.
8. Шумак І. Духовні права і свободи людини – права людини нового покоління / І. Шумак // *Право України*. — 2005. — № 2. — С. 84–88.
9. Рабінович П. Конституційні гарантії прав людини і громадянина: можливості модернізації в Україні / П. Рабінович // *Право України*. — 2012. — № 8. — С. 50–59.
10. Конституція Республіки Польща від 02.04.1997 року. — Режим доступу : <http://sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm>.
11. Лисенков С. Л. Культурні права / С. Л. Лисенков // *Юридична енциклопедія*. — К., 2001. — С. 431–432.
12. Дроб'язко В. С. Право інтелектуальної власності / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. — К., 2004. — 512 с.
13. Конституція Російської Федерації від 12.12.1993 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.uznal.org/constitutions.php>.
14. Конституція Республіки Білорусь від 17.10.2004 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.rescc.af/constitutions>.
15. Вавженчук С. Я. Співвідношення понять «захист» та «охорона» трудових прав в чинному законодавстві [Електронний ресурс] / С. Я. Вавженчук // *Форум права*. — 2010. — С. 45–49. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10vcjvhz.pdf>.
16. Темченко В. Особливості юридичного змісту термінів «захист» та «охорона» у механізмі забезпечення прав і основних свобод людини / В. Темченко // *Право України*. — 2005. — №9. — С. 33–36.
17. Конституція Словацької Республіки від 01.09.1992 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.concourt.sk>.
18. Конституція Естонської Республіки 28.06.1992 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.uznal.org/constitutions.php>.

Надійшла до редакції 24.09.2013 року

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ДО ПИТАННЯ ЩОДО ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ*

Сергій Корновенко,

професор, завідувач кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін ЧНУ ім. Б. Хмельницького, доктор історичних наук

Грина Мігус,

доцент, завідувач кафедри менеджменту та економічної безпеки ЧНУ ім. Б. Хмельницького, доктор економічних наук

Важливу роль у функціонуванні державної системи правової охорони інтелектуальної власності відіграє підготовка фахівців із інтелектуальної власності. За останні роки в Україні налагоджено цілісну систему підготовки та перепідготовки фахівців із інтелектуальної власності. Так, станом на 01.01.2007 року, за даними, що наводить П. Цибульов, 16 вищих навчальних закладів України отримали ліцензії на право провадження освітньої діяльності, пов'язаної з підготовкою та перепідготовкою фахівців за спеціальністю «Інтелектуальна власність» освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста та магістра [1]. Зокрема, спеціальні кафедри з інтелектуальної власності, які забезпечують підготовку фахівців у сфері інтелектуальної власності, функціонують у Національному університеті «Одеська юридична академія» (кафедра права інтелектуальної власності та корпоративного права) [2], Міжгалузовому інституті післядипломної освіти НТУ «ХПІ» (кафедра інтелектуальної власності та інноватики) [3], Тернопільському національному економічному університеті (кафедра інтелектуальної власності) [4], Національній металургійній академії України (кафедра інтелектуальної власності) [5], Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (кафедра інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін) [6] і в

інших вищих навчальних закладах України.

Відповідно до п. 6 Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 роки, затвердженої рішенням Колегії Державного департаменту інтелектуальної власності (протокол від 11.03.2009 року № 11), особлива увага з боку держави відводиться підготовці спеціалістів з питань інтелектуальної власності, поширенню знань, формуванню у суспільстві високого рівня культури й освіти у сфері інтелектуальної власності, удосконаленню науково-методичного забезпечення освітньої діяльності, охопленню навчанням у сфері інтелектуальної власності нових категорій населення, насамперед шкільної молоді, створенню умов для підготовки й видання нових наукових розробок, книжок, зокрема навчальних посібників у сфері інтелектуальної власності тощо [7].

Таким чином, упродовж 1990-х років та на початку ХХІ століття в Україні відбувається кадрове забезпечення сфери інтелектуальної власності за освітньо-кваліфікаційними рівнями «спеціаліст» та «магістр».

Підготовка фахівців у сфері інтелектуальної власності здійснюється на основі державних галузевих стандартів вищої освіти України, затверджених у 2006–2007 роках [8]. Ретельний аналіз цих документів, закономірностей роз-

* Стаття друкується в авторській редакції

витку сфери інтелектуальної власності в Україні, зовнішньополітичних орієнтирів нашої держави зумовлює потребу модернізації, удосконалення державних галузевих стандартів вищої освіти України щодо підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності. Насамперед, на нашу думку, потрібно переглянути перелік дисциплін, передбачених для вивчення державними галузевими стандартами вищої освіти України щодо підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності. Так, зокрема, враховуючи динамічність у розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні, вмотивованим є адекватне реагування вищої школи на виклики сучасності. Важливо, щоб майбутні фахівці у сфері інтелектуальної власності, окрім передбачених державним галузевим стандартом, мали достатні знання з договірного права, зобов'язальних відносин, патентно-технічної інформації та документації, експертизи об'єктів права інтелектуальної власності. Для цього доцільним є запровадження таких дисциплін, як: «Основи договірного права», «Правові засади зобов'язальних відносин», «Патентно-технічна інформація та документація», «Експертиза інтелектуальної власності» тощо.

Окрім того, сучасний вектор євроінтеграції України на порядок денний висуває потребу знання майбутніми фахівцями у сфері інтелектуальної власності європейського законодавства у сфері інтелектуальної власності, іноземної мови. У зв'язку з цим слушно видається пропозиція доповнити чинні галузеві стандарти такими предметами, як: «Патентне законодавство зарубіжних країн», «Міжнародне законодавство у сфері інтелектуальної власності», «Ділова іноземна мова» тощо. У такий спосіб, на наше переконання, майбутні фахівці у сфері інтелектуальної власності отримають знання з європейського законодавства у сфері інтелектуальної власності, з іноземної мови. Це дозволить їм бути конкурен-

тоспроможними як на українському, так і європейському ринках послуг у сфері інтелектуальної власності.

Беручи до уваги, що фахівець у сфері інтелектуальної власності повинен не лише знати, а ще і володіти уміннями та навичками, обґрунтованим є збільшення кількості практик, їхньої тривалості. Доцільно було б, щоб майбутні фахівці проходили практику в судових та правоохоронних органах, Державній службі інтелектуальної власності України, Науково-дослідному інституті інтелектуальної власності НАПрН України, експертних установах тощо, брали участь у літніх школах, організованих Всесвітньою організацією інтелектуальної власності тощо. У такий спосіб відбудеться гармонізація двох важливих складових освітянського процесу: теорії та практики. Переконані, що це, окрім всього іншого, позитивно позначиться і на змісті випускних робіт. Загалом випускник магістратури здобуде знання, набуде вмінь та навичок, що стануть у нагоді під час практичної діяльності.

Не менш важливим елементом удосконалення сучасної підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності є збільшення термінів навчання, зокрема у магістратурі. Так, зважаючи на євроінтеграційний вектор розвитку України, очевидно, потрібно відмовитися від підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Спеціаліст». Такий рівень відсутній в освітній системі Євросоюзу та країн-членів Євросоюзу. До того ж державний галузевий стандарт підготовки спеціаліста подібний до державного галузевого стандарту підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Магістр». Натомість це б дозволило термін навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Магістр» збільшити з одного до двох років, наповнити навчання якісно новим змістом. Така пропозиція видається доцільною з огляду на ще одну вагому обставину. Насамперед йдеться про те,

що «Інтелектуальна власність» — специфічна категорія знань. Це дозволяє набирати на навчання абітурієнтів, які здобули освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр» чи «Спеціаліст» за будь-яким напрямом підготовки. Цю специфіку необхідно враховувати, розробляючи навчальні плани, урахувавши потребу магістрантів в адаптації до обраного ним напряму підготовки. Слушною видається пропозиція, щоб предмети першого семестру носили більше ознайомлюваний характер, що сприяло б «входженню» магістранта у цікаву, а водночас і непросту сферу інтелектуальної власності. У другому та третьому семестрах магістранти повинні отримати безпосередні знання, уміння та навички за обраним ним напрямом підготовки. Четвертий семестр варто присвятити формуванню прак-

тичних навичок, завершенню написання випускної роботи.

Отже, у сучасній Україні налагоджено цілісну систему підготовки кадрів у сфері інтелектуальної власності. Попри всі позитивні моменти, на нашу думку, як і будь-яка інша система, ця також потребує модифікації, покращення. Висловлені вище пропозиції, на наше переконання, сприятимуть модернізації системи підготовки кадрів у сфері інтелектуальної власності у сучасній Україні. Водночас вони не претендують на істинність в останній інстанції, а радше є підставою для конструктивного обговорення фахівцями удосконалення системи підготовки кадрів у сфері інтелектуальної власності у сучасній Україні. ♦

Список використаних джерел

1. Підготовка та підвищення кваліфікації спеціалістів і пропаганда знань у сфері інтелектуальної власності // *Наука та інновації*. — 2007. — Т. 3. — № 4. — С. 31–33.
2. Національний університет «Одеська юридична академія» // <http://onua.edu.ua>
3. Міжгалузевий інститут післядипломної освіти НТУ «ХПІ» // <http://www.mipk.kharkiv.edu/index.php?1:12:0>
4. Тернопільський національний економічний університет // http://www.tneu.edu.ua/ua-i-kafedra_intelektualnoji_vlasnosti.html
5. Національна металургійна академія України // <http://dmeti.dp.ua/ua/mdiv/i2022>
6. Інтелектуальна власність: погляд з XXI століття // <http://intellect21.cdu.edu.ua>
7. Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 роки, затвердженої рішенням Колегії Державного департаменту інтелектуальної власності (протокол від 11 березня 2009 р. № 11) // <http://sips.gov.ua/ua/konts9-14.html>
8. Освітньо-професійна програма підготовки спеціаліста за спеціальністю специфічних категорій 7.000002 «Інтелектуальна власність» кваліфікації 2419.2 «Професіонал з інтелектуальної власності». Видання офіційне. — К.: Міністерство освіти і науки України, 2006. — 55 с.; Освітньо-професійна програма підготовки спеціаліста за спеціальністю специфічних категорій 8.000002 «Інтелектуальна власність» кваліфікації 2419.2 «Професіонал з інтелектуальної власності». Видання офіційне. — К.: Міністерство освіти і науки України, 2007. — 51 с.

Надійшла до редакції 24.09.2013 року

ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНИХ УРЯДІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ У РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (грудень 1917–1921 років)

Віктор Іващенко,

доцент кафедри інтелектуальної власності ЧНУ ім. Б. Хмельницького, кандидат історичних наук

Анатолій Морозов,

професор, завідувач кафедри архівознавства новітньої історії та спеціальних історичних дисциплін ЧНУ ім. Б. Хмельницького, доктор історичних наук

Актуальність обраної для висвітлення теми полягає у тому, що економічне процвітання сучасної України неможливе без виваженої і продуманої політики у сфері інтелектуальної власності. Тому здобутий історичний досвід є важливим у вдосконаленні сучасної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Аналіз останніх досліджень засвідчує, що окремі аспекти досліджуваної нами теми знайшли своє часткове наукове відображення у працях українських та зарубіжних науковців Г. В. Довгань, А. М. Федорчук та ін. Однак спеціального дослідження, присвяченого становленню системи правової охорони об'єктів права промислової власності урядів УНР доби Центральної Ради, Гетьманату та Директорії УНР, поки що немає. Цим і зумовлено актуальність порушеної у статті теми. Автори статті ставлять за мету висвітлити формування державної системи правової охорони об'єктів права промислової власності УНР доби Центральної Ради, Гетьманату та Директорії. Об'єктом вивчення є діяльність національних урядів з формування державної системи охорони промислової власності, предметом — заходи щодо формування державних органів охорони об'єктів права промислової власності.

Виклад основного матеріалу. 22.01.1918 року Українська Центральна Рада IV Універсалом проголосила незалежність Української Народної Республіки. Згідно з Універсалом, вищим виконавчим органом УНР стала Рада Народних Міністрів, пріоритетним завданням якого було визначено відновлення промисловості держави [1, 103]. Відродження та розвиток промисловості планувалося доручити Народному міністерству торгу і промисловості, для розміщення служб якого 26.01.1918 року було реквізовано приміщення Київського відділення Руського технічного товариства по вул. Столипінській [2, 5]. Серйозною перешкодою на шляху становлення української системи охорони об'єктів права промислової власності, стала війна УНР з Радянською Росією. Вона призупинила розпочаті урядом зміни. До евакуації з Києва 25.01.1918 року Малої Ради і Ради Народних Міністрів практичних кроків щодо реалізації положень Універсалу зробити не вдалося.

03.03.1918 року, після повернення до Києва, було відновлено роботу Ради Народних Міністрів, уряд УНР розпочав формування галузевих органів державного управління [3, 190]. У Народному міністерстві торгу і промисловості спочатку планувалося створи-

* Стаття друкується в авторській редакції

ти 10 департаментів, серед яких мали бути Департамент винаходів та Департамент з охорони промисловості. Проте через політичну нестабільність відсутність фінансування та брак фахівців обмежилися створенням відділу винаходів у складі Технічного департаменту. За Наказом міністра, завідувачем відділу винаходів з 10.03.1918 року було призначено інженера Георгія Всеволодовича Родкевича [4]. У квітні 1918 року при відділі винаходів створено Експертний комітет, штат відділу заповнюється службовцями [2, 5; 3, 327–335]. Провідні фахівці Технічного департаменту та відділу винаходів були інженерами за фахом, однак, продовжити розпочате урядовцям відділу винаходів не вдалося у наслідок зміни влади та проголошення Української Держави, яка пішла іншою моделлю розвитку.

Прорахунки Центральної Ради у внутрішньоекономічній та зовнішній політиці вплинули на активізацію опозиційних сил. 29.04.1918 року на з'їзді хліборобів, за лояльного ставлення австро-німецької військової адміністрації, П. Скоропадського було проголошено Гетьманом всієї України. У Грамоті Гетьмана до всього українського народу, оприлюдненій 30.04.1918 року, оголошувалося про скасування Центральної Ради та Уряду УНР, звільнення міністрів та їх заступників [5, 28].

Основним завданням для Гетьмана стало наведення ладу у країні та розбудова основних державних інститутів. На початку травня 1918 року Гетьман сформував центральний орган виконавчої влади — Раду Міністрів Української Держави [6]. До складу гетьманського уряду увійшло 15 міністерств, зокрема, Міністерство торгу і промисловості, одним із завдань якого стала охорона винахідництва в Українській Державі. Уряд, розуміючи значення винахідництва для подальшого економічного розвитку Української Держави, налагоджує держав-

ну систему правової охорони інтелектуальної власності, не вдаючись до особливих законодавчих змін. Насамперед Гетьман реорганізував державні органи, що опікувалися промисловою власністю за Центральної Ради. Це, на його переконання повинно було покращити ефективність роботи державних органів влади у межах існуючого правового поля.

Так, з 15.06.1918 року наказом Міністра торгу і промисловості було скасовано Технічний департамент, у структурі якого діяв відділ винаходів [7]. Після ліквідації департаменту відділи ліквідованого підрозділу увійшли до Фабрично-заводського департаменту, якому передавалися справи з винахідництва та охорони об'єктів права промислової власності. Також вказаному департаменту підпорядковувався і відділ винаходів. Кадрові ротації, які пройшли в уряді, стосувалися посадовців вищого рівня, а урядовці нижчого рівня залишалися працювати на своїх місцях. Зберігаючи фаховий потенціал уряду, влада протягом червня–липня 1918 року провела повну переатестацію фахівців відділів. 15.07.1918 року урядовці Фабрично-заводського департаменту Міністерства торгу і промисловості були затверджені на посадах. Директором департаменту було призначено В. Ф. Свірського, а начальником відділу винаходів лишився Г. В. Родкевич, призначений попередньою владою.

Аналізуючи кадрові ротації в уряді, можна говорити про те, що Гетьман, розуміючи важливість винахідництва для Української Держави, у становленні державної системи правової охорони об'єктів права промислової власності робив ставку на перевірені кадри, частина з яких працювала і за Центральної Ради.

Відповідно до статуту Фабрично-заводського департаменту Міністерства торгу і промисловості Української Держави, основними обов'язками відділу винаходів була реєстрація товар-

них знаків, винаходів, фабричних (промислових) зразків та малюнків. При відділі діяв Експертний комітет. До його складу входили штатні урядовці організаційно-технологічного відділу цього ж департаменту та фахівці окремих галузей, що представляли такі зацікавлені міністерства: Військове, Внутрішніх справ, Морське, Шляхів, Праці, Фінансів та Земельних справ. Начальник відділу міг залучати до Експертного комітету окремих фахівців для попереднього розгляду заяв із правом вирішального голосу. Саме експертний комітет вносив рішення про видачу охоронних документів. Кількість членів комітету визначалася рішенням Міністра торгу і промисловості. При відділі винаходів діяла власна канцелярія, спеціальна бібліотека, архів патентних списків, зареєстрованих марок, фабричних зразків [2, 11].

Державна реєстрація винаходів, товарних знаків та промислових зразків здійснювалася фахівцями відділу винаходів згідно з законами та правилами колишньої Російської імперії, чинність яких була тимчасово продовжена Гетьманом. Основним нормативно-правовим актом лишався Статут про промисловість та Положення Російської імперії про привілеї на винаходи та вдосконалення від 20.05.1896 року (далі — Положення) Згідно зі ст. 1 Положення 1896 року, для охорони виключного права користування винаходами та вдосконаленнями, зробленими у сфері промисловості, можна було одержати привілеї. Відповідно до п. 20 Положення Російської імперії про привілеї на винаходи та вдосконалення від 20.05.1896 року, основним охоронним документом винаходу вважався патент на привілеї [8, 7].

Отже, у тогочасному законодавстві Гетьманату, як і Російської імперії, патент вважався формою привілею, який полягав у наданні особі права виключного користування винаходом/вдосконаленням. Офіційний при-

йом заяв про видачу патентів на винаходи, фабричні малюнки, моделі та реєстрацію товарних знаків відділ винаходів розпочав 15.06.1918 року у складі Технічного департаменту Міністерства торгу і промисловості Української Держави [9, 1].

Згідно зі ст. 22, Положення, привілей (патент) надавав особі широкий спектр майнових прав таких як, право на використання, розповсюдження, право на відчуження [8, 8].

Усі бажаючі отримати охоронний документ на винахід, товарний знак чи фабричний зразок повинні були написати заяву за встановленим зразком. Відділ винаходів підготував офіційний типографський бланк із зазначенням назви міністерства та відділу. До заяви про видачу патенту на винахід необхідно було додати квитанцію про сплату збору за державну реєстрацію у розмірі 30 крб. і два примірники опису винаходу та малюнків [10, 3], у яких вказувалася чітко викладення патентної формули в описі винаходу, креслення виконувалися чорною фарбою, один примірник — на коленкорі або якісному папері для креслення, другий — на прозорому перкалі, обидва розміром 13*16, 13*18 або 13*24 см. Без дотримання цих вимог заяви не реєструвалися. Крім того, до заяви та опису винаходу необхідно було додати відповідні марки, які засвідчували сплату гербового збору (1 крб. за аркуш) [2, 12]. З 09.09.1918 року гербовий збір було збільшено до 4 крб. [2, 13].

За Гетьманату діяла система видачі так званих охоронних свідоцтв, правові наслідки видачі та публікації яких наближені до сучасного поняття «тимчасова охорона винаходу». З моменту отримання охоронного свідоцтва особа могла, не втрачаючи прав на отримання привілею, робити повідомлення та публікації про винахід або вдосконалення, проводити його публічні випробування, приводити у дію, уступати свої права на отримання привілею

та попереджати шляхом особистих і нотаріальних заяв осіб, які порушують її права, про можливість притягнення їх до відповідальності у випадку отримання привілею (ст. 8) Положення [11, 13].

Повідомлення про видачу реєстраційного свідоцтва заявнику друкувалися у рубриці «Офіційні оголошення урядового щотижневика “Державний вісник”». В оголошенні зазначалися номер та дата видачі свідоцтва, прізвище заявника та назва об’єкту промислової власності. Два місяці потому документи подавалися до Експертного комітету для прийняття рішення про видачу охоронних документів, після чого інші додаткові матеріали від заявників вже не приймалися [2, 13]. Враховуючи чинність у Гетьманаті законодавства колишньої Російської імперії, незмінним залишався і строк правової охорони винаходів, який становив 15 років.

Цікавим був той факт, що після отримання патенту, одним із обов’язків власника привілею, про що йшлося у ст. 24 [8, 9], було «впровадження винаходу або удосконалення виключно на території Російської імперії». Аналогічне правило застосовувалося і у Гетьманаті. Цей факт свідчив про розуміння владою важливості винахідництва для економічного розвитку держави.

14.12.1918 року Гетьман П. Скоропадський зрікся влади і виїхав за кордон, передавши владні повноваження Голові Кабінету Міністрів С. Гербелью, котрий одразу після прибуття до Києва Директорії УНР передав останній всі урядові справи і Скарбницю Української Держави [12, 321–323]. Прийшовши до влади, Директорія оголосила себе правонаступницею УНР доби Центральної Ради. Відновлена Директорією УНР перебувала у складній зовнішньополітичній ситуації. Уже на початку січня 1919 року війська Радянської Росії розпочали масований наступ на території Украї-

ни проти сил Директорії УНР, яка в цих умовах надто довго не хотіла розуміти, що РСФРР веде з нею справжню війну, підтримувану більшовицькими силами в середині України. Своєю Декларацією від 26.12.1918 року Директорія УНР відновила закони, що діяли за часів Центральної Ради [13, 86], а відтак становлення державної системи охорони інтелектуальної власності продовжилося на тих же принципах, що і за Центральної Ради.

Уряд Директорії, як і за Центральної Ради, складався з міністерств, які поділялися на департаменти та відділи. При Міністерстві торгу і промисловості продовжував діяти Фабрично-заводський департамент, сформований за Гетьмана, до складу якого входив відділ винаходів. Вже у перші дні роботи, 20.12.1918 року, новопризначений комісар Міністерства торгу і промисловості УНР І. Чопівський видав наказ про звільнення урядовців, прийнятих на службу за Гетьманату (29.04–15.12.1918 року). Такі кадрові зміни стосувалися і відділу винаходів, проте начальник відділу винаходів Г. Родкевич працював до кінця січня 1919 року [2, 31]. Незважаючи на люстрацію, постійні переїзди з одного міста в інше, зовнішньополітичні труднощі, до яких згодом додалися і внутрішньополітичні, діяльність департаменту і, зокрема, відділу винаходів, не припинялася. Владою проводилися пошуки шляхів удосконалення державної системи охорони об’єктів права промислової власності. За Директорії УНР проблемами патентування винаходів, реєстрацією товарних знаків та «фабричних» зразків з січня 1919 року почало займатись Міністерство народного господарства, в яке реорганізували Міністерство торгу і промисловості та Міністерство продовольства. Назва відповідного департаменту стала Фабрично-промисловий, а назва відділу лишилася без змін [14, 74].

Враховуючи необхідність реформування системи охорони об’єктів права

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

промислової власності, владою обговорювалася можливість перетворення відділу винаходів у самостійний орган. З цього приводу начальником відділу — інженером Зеноном Горницьким була подана доповідна директорові Фабрично-заводського департаменту з пропозицією перетворити відділ винаходів у самостійний патентний уряд УНР на зразок західноєвропейських держав [15, арк. 1]. З. Горницький підкреслював, що для зацікавленості винахідника у патенті певної держави необхідні дві складові: можливість виробництва винаходу в цій державі (наявність фабрик, сировини) та престиж патентної установи, яка надає патентовласнику правові гарантії. Враховуючи, що в період відродження Української державності (1917–1920 роки) у сфері права інтелектуальної власності на українських землях діяло законодавство колишньої Російської імперії, З. Горницький пропонував внести до нього відповідні зміни, оскільки часу на розробку власного, нового законодавства не було. І першим кроком, на його думку, мало бути перетворення відділу винаходів в окремих Департамент охорони промислової власності. Цей крок, з одного боку, повинен був підняти престиж УНР в очах промислово розвинутих країн, у яких право інтелектуальної власності відповідало міжнародним стандартам, оскільки свідчив би про усвідомлення значення винаходів. З іншого боку, український патент міг отримати світове визнання [15, арк. 94–5].

Також оновленим Міністерством народного господарства було розроблено проект статуту, за яким при відомстві створювалася Техніко-промислова рада. Її основним завданням стало визначення стратегії і тактики промислового розвитку країни та охорони права інтелектуальної власності. До ради, яку очолював міністр, повинні були увійти представники міністерств, фабричних інспекцій, науко-

вих організацій, науково-технічних товариств, директори департаментів міністерства. Також статутом передбачалося створення Комітету у справі охорони промислової власності. Питання про значущі для держави винаходи мали розглядатися на Раді міністерства під головуванням міністра або його заступників за обов'язкової участі директорів департаментів та представників зацікавлених у винаходах відомств [14, 74].

Восени 1919 року внутрішня соціально-економічна та суспільно-політична ситуація для Директорії УНР різко загострилася. Насамперед, скоротилася територія, на яку поширювалася чинність влади Директорії УНР; по-друге, армія УНР зазнавала поразок від Червоної Армії та Збройних сил Півдня Росії; по-третє, 15.11.1919 року за кордон виїхали А. Макаренко та Ф. Швець. Все це засвідчило, що лідери Директорії УНР практично не контролювали ситуацію. За таких умов не доводиться говорити про виважену державну політику у сфері охорони інтелектуальної власності [16, 358–359].

Однак проблеми охорони об'єктів права промислової власності не залишаються поза увагою уряду. У доповіді від 02.01.1921 року про діяльність фабрично-промислового департаменту у 1920 році зазначалося, що його діяльність обмежувалася з причини постійної зміни місцезнаходження, браку програми роботи та фахівців (часом, персональний склад обмежувався 1 або 2 особами). Робота розпочалася з переїздом до Вінниці у кінці травня, де займалися, головним чином, питаннями охорони промислової власності. Фахівцями відділу було розроблено зразки охоронних свідоцтв, проект постанови про мораторій для внесення оплат за привілеї на винаходи та удосконалення, отримані у Російській імперії, проект постанови про продовження дії свідоцтв Російської імперії на товарні знаки, про-

ект постанови про збільшення оплат, стосувалися привілеїв на винаходи, товарні знаки, фабричні зразки та моделі. Згадувалося про роботу стосовно перетворення «Відділу Винаходів» у Патентний уряд, а у разі неможливості цього — у самостійний Департамент охорони промислової власності.

16.08.1920 року у м. Тарнові З. Горницьким презентовано проект Постанови про Патентний уряд УНР. Складалася Постанова з двох частин: перша стосувалася власне компетенції Патентного уряду, друга — патентів на винаходи та удосконалення. Згідно з § 1, Патентний уряд мав право надавати патенти на винаходи та удосконалення, видавати охоронні свідоцтва на зразки та моделі, товарні знаки. До кадрового складу уряду повинні були увійти директор, заступник, члени-фахівці з технічних справ, юристи, технічні та канцелярські урядовці. Директора та заступника затверджували за пропозицією Ради Народних Міністрів очільники Директорії УНР. Члени-фахівці призначалися на 5 років або довічно. З. Горницький пропонував створити 4 відділи: загально-адміністративний, патентний, апеляційний та охорони ознак [11, 98].

Авторами проекту пропонувалися різні способи подачі заявки. Заявник міг подавати документи як особисто, так і через патентних повірених, якими могли бути лише ліцензовані у Патентному уряді особи з вищою освітою, досвідом роботи у сфері промислової власності та які склали іспит.

У проекті постанови встановлювалися обмеження щодо видачі патентів на винаходи, які суперечили громадському порядку, моральності або «чемності». Як і у сучасному національному законодавстві, у проекті постанови встановлювалася вимога новизни винаходу. Не патентувалися винаходи, що містили лише незначні зміни до вже відомих винаходів та удосконалень; наукові відкриття та абстрактні теорії; винаходи, на які вже видано

патент в УНР, або які використовувалися в республіці без патенту, або які вже були описані як у зарубіжній, так і в українській літературі. На відміну від сучасного законодавства, не можна було отримати патент на хімічні, продовольчі та смакові складники, які нині класифікуються як речовини і патентуються як винахід. Однак, Патентним урядом дослідження заявленого винаходу на промислову придатність не проводили. § 19 вимагалось конкретизувати заявником патентні вимоги у формулі винаходу. В описі потрібно було зазначити особливі ознаки винаходу. До Патентного уряду заявник подавав опис об'єкту промислової власності та квитанцію про сплату відповідних зборів [11, 99].

Як і у сучасному українському законодавстві, у проекті визнавалося право першого заявника (§ 36). Строк дії патенту становив 15 років з моменту його підписання. Передбачалася вимога обов'язкового використання винаходу на території УНР протягом 3 років з моменту підписання патенту (§ 37). Якщо заявник був незадоволений рішенням Патентного уряду, він міг протягом 3 місяців оскаржити рішення в апеляційному відділі. За відповідності винаходу встановленим вимогам, заявнику видавали патентну грамоту від імені УНР. Інформація про її видачу публікувалася у Віснику державних законів та у Віснику Міністерства народного господарства. Патентовласник ставав правоволодільцем виключних прав щодо користування винаходом.

У проекті передбачалася процедура визнання винаходів секретними та державно-необхідними, зокрема, тих, що стосувалися військ, флоту або мали державне значення. Для таких винаходів передбачалося ведення окремого таємного реєстру.

Як бачимо, зазначеному проекту притаманно багато рис сучасного патентного права, які містяться у національному законодавстві та міжнародних нормах [11, 97–100].

У Статуті Фабрично-промислового департаменту, затвердженого 26.02.1921 року, Відділ винаходів перейменовувався на Відділ охорони промислової власності. Статут був підписаний З. Горницьким, якого було призначено директором департаменту [11, 101]. Основним завданням департаменту стало відновлення, підтримка та будівництво промисловості як однієї з підвалин незалежності держави. До компетенції відділу охорони промислової власності входило: прийняття заявки на винаходи та удосконалення для дослідження на предмет новизни та прийняття рішення про видачу патенту; приймати фабричні зразки та моделі для охорони перед відтворенням іншими суб'єктами; брати до розгляду заяви на затвердження товарних знаків; моніторинг справ у сфері технічної творчості.

У структурі нового департаменту передбачалося створити три відділи: реєстраційний (реєстрація заяв, архіви, бібліотека); технічно-науковий (дослідження заявленої новизни винаходу, вирішення спорів і непорозумінь, пропозиції по закупівлі винаходів з огляду державної необхідності, завідування винахідницькими державними майстернями); охорони (виготовлення свідоцтв, патентів, редакція патентного журналу) [2, 34].

Враховуючи обставини, в яких перебувала Директорія УНР, діяльність департаменту та відділу винаходів була малоефективною.

Таким чином, у формуванні державної системи охорони об'єктів права промислової власності умовно можна виокремити дві принципово відмінні моделі. Перша характерна для періоду перебування при владі урядів УНР доби Центральної Ради та Директорії УНР, які позиціонували себе республіканськими. Так, для цього періоду характерними є прагнення влади налагодити державну систему охорони інтелектуальної власності. Однак за умов постійної війни, втрати території, від-

сутності фінансових ресурсів та політичної підтримки — спроби реформування були мало результативними. Система правової охорони об'єктів права промислової власності доби УНР пройшла декілька етапів: від перших кроків у створенні системи охорони об'єктів права промислової власності урядами УНР доби Центральної Ради, до розробки проекту створення патентного уряду Директорією УНР, плани по створенню якого реалізовані так і не були.

Друга модель державної системи правової охорони об'єктів права промислової власності характерна для Гетьманату П. Скоропадського. Зважаючи на революційні події 1918 року, інші важливі напрями внутрішньої політики, Гетьман не мав достатньо можливостей для створення національної системи правової охорони промислової власності. Тому за основу тимчасово було взято законодавство Російської імперії у сфері охорони об'єктів права промислової власності. З іншого боку, це був не процес сліпого копіювання попереднього досвіду, а вимушений захід. Основну увагу уряд приділив зміцненню кадрового складу патентного відомства і, враховуючи інфляцію, підвищенню ставок зборів за державну реєстрацію об'єктів промислової власності та ставок гербового збору. ♦

Список використаних джерел

1. Верстюк В.Ф. Українська Центральна Рада : навч. посіб. / В. Ф. Верстюк. — К. : Заповіт, 1997. — 243 с.
2. Федорчук А. М. На шляху до українського патенту / А. М. Федорчук. — К, 2008. — 50 с.
3. Українська Центральна Рада : документи і матеріали : в 2 т. — К. : Наукова думка, 1997. — Т. 2 : 10 березня — 29 квітня 1918 р. — 422 с.
4. Вісник Ради народних міністрів УНР. — 1918. — 24 березня.
5. Дорошенко Д. Історія України. 1917–1923 рр. : В 2 т. / Д. Дорошенко. — Т. 1. — К. : Темпора, 2002.
6. Державний вісник. — 1918. — 16 травня.
7. Державний вісник. — 1918. — 26 червня.
8. Положення про привілеї на винаходи і удосконалення 1896 року. — Спб, 1905.
9. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі — ЦДАВО).— Ф. 1118. — Оп. 1.— Спр.75.
- 10.ЦДАВО.— Ф. 1118 — Оп. 1. — Спр. 78.
- 11.Довгань Г. В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико-правовий аспект): дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01. / Довгань Галина Василівна. — Львів, 2008. — 222 с.
- 12.Скоропадський П. Спогади / П. Скоропадський ; за ред. Пеленського. — К., 1995.
- 13.Жуковський А. Нарис історії України / А. Жуковський, О. Субтельний. — [ред. Я. Грицак, О. Романів]. — Львів., 1991.
- 14.Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття / Т. Гунчак. — К., 1993.
- 15.Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. — Ф. 9. — Оп. 1. — Спр. 217.
- 16.Яневський Д. Політичні системи України 1917–1920 років: спроби творення і причини поразки / Д. Яневський. — К., 2003.

Надійшла до редакції 24.09.2013 року

**І Всеукраїнська науково-практична конференція
«ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ ЩОДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»**

13–15.09.2013 року у м. Маріуполі відбулася І Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності «Гармонізація законодавства України з питань інтелектуальної власності щодо законодавства Європейського Союзу». Конференція організована Державною службою інтелектуальної власності України, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», Інститутом інтелектуальної власності НУ «Одеська юридична академія» в м. Києві, за підтримки Донецької обласної державної адміністрації.

На Пленарному засіданні були зачитані привітання від голови Донецької обласної державної адміністрації А. Шишацького та голови державної служби інтелектуальної власності М. Ковіні, які тепло привітали гостей та учасників конференції та побажали їм плідної роботи, натхнення і творчих дискусій.

У роботі конференції взяли участь 112 делегатів з 23 навчальних закладів і наукових установ України, з яких 59 — студенти.

З перших хвилин роботи конференції доповідачами були визначені головні питання гармонізації законодавства України з проблем інтелектуальної власності до законодавства ЄС, шляхи реалізації зазначених гармонізаційних процесів.

Так, у своїй доповіді О. Орлюк, директор НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, голова оргкомітету конференції розглянула актуальні проблемні питання щодо гармонізації національного законодавства в сфері інтелектуальної власності до законодавства ЄС, а також перспективи їх розв'язання для нашої держави як у правовій сфері, так і в сфері економіки, зокрема й з позиції інвестиційно-інноваційної привабливості України у світі. Продовжуючи цю тему, Г. Андрощук, завідувач лабораторії правового забезпечення розвитку науки і технологій НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, к.е.н., професор, радник Комітету науки і освіти Верховної Ради України, у своїй доповіді розглянув європейський досвід удосконалення законодавства з охорони і захисту прав інтелектуальної власності та можливість застосування цього досвіду в Україні. На важливість ролі інтелектуальної власності, інформації та знань в інноваційній діяльності підприємств та інноваційній економіці держави загалом наголосили у своїх доповідях П. Перерва, декан економічного факультету НТУ «Харківський політехнічний інститут», д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України та В. Пархоменко, директор Інституту інтелектуальної власності НУ «Одеська юридична академія» в м. Києві, д.т.н., професор, член-кореспондент Академії педагогічних наук України.

Під час роботи обговорювалася низка питань щодо особливостей правового регулювання в Україні та необхідності вдосконалення відповідного законодавства стосовно таких об'єктів інтелектуальної власності, як комерційні (фірмові) найменування, об'єкти авторського права, винаходи, промислові зразки, корисні моделі, комерційна таємниця. Особливу зацікавленість учасників конференції викликали доповіді, присвячені економіці інтелектуальної власності, правовому регулюванню нематеріальних активів, питанням інноваційної економіки тощо.

Під час конференції відбувалися жваві дискусії та обговорення доповідей. Загалом учасники конференції зауважили високий рівень її науково-практичного наповнення, підготовки та проведення. Була прийнята резолюція з метою продовження в Україні молодіжних наукових форумів з проблем інтелектуальної власності.

**III Всеукраїнська науково-практична конференція
«ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ: ПОГЛЯД З XXI СТОЛІТТЯ»**

26–27.09.2013 року у м. Черкасах відбулася III Всеукраїнська науково-практична конференція «Інтелектуальна власність: погляд з XXI століття». Конференція організована Державною службою інтелектуальної власності, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, Черкаським національним університетом ім. Б. Хмельницького.

Відкрив роботу конференції ректор Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, професор, член-кореспондент НАПН України А. Кузьмінський. З вітальним виступом до учасників конференції звернулися директор НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України О. Орлюк та директор навчально-наукового інституту економіки і права Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, професор Ю. Кононенко.

У своїй доповіді О. Орлюк акцентувала увагу на питанні підготовки фахівців з інтелектуальної власності, зокрема на необхідності створення нових та удосконалення наявних баз для підготовки таких фахівців, та виокремлення напряму із загальної правової та економічної шкіл. Висловлені у доповіді пропозиції та побажання знайшли позитивний відгук у всіх учасників конференції. Доповідь О. Дорошенка, к.ю.н., заступника директора з експертної роботи НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, стосувалася гносеологічних аспектів судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, перспектив створення в Україні патентного суду, та практики роботи аналогічної структури в Російській Федерації. На важливості ролі судової експертизи при вирішенні судових спорів щодо об'єктів інтелектуальної власності та на необхідності дотримання балансу приватних і публічних інтересів щодо охорони промислових зразків в українському правовому полі, у своїй доповіді наголосив С. Петренко, к.ю.н., керівник Центру експертних досліджень НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, атестований судовий експерт.

Під час роботи секцій обговорювалася низка питань щодо теоретичних та історико-правових аспектів інтелектуальної власності, набуття прав інтелектуальної власності, охорони та захисту прав інтелектуальної власності, публічних засад регулювання інтелектуальної власності та питання стосовно використання об'єктів інтелектуальної власності в мережі Інтернет.

Особливу зацікавленість учасників конференції викликали доповіді: В. Нежиборця, к.е.н., вченого секретаря НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, щодо підвищення конкурентоспроможності економіки України; Р. Шмакова, головного експерта економічних та товарознавчих експертиз Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при УМВС України в Черкаській області, щодо особливостей підготовки матеріалів для проведення експертизи при документуванні фактів незаконного використання знаків для товарів і послуг.

Під час конференції відбулися жваві дискусія та обговорення доповідей. Учасники конференції підкреслили високий рівень її науково-практичного наповнення, організації, підготовки та проведення, а також висловили надію на реалізацію, висловлених під час роботи конференції, проектів.

Е. Орлюк, А. Бутник-Сиверский

Человеческий капитал в интеллектуальной экономике (экономико-правовой взгляд и зарубежный опыт)
С. 3–10

В статье рассматривается развитие современной теории человеческого капитала под влиянием модернизации экономики с учётом экономики знаний, где мировая научная мысль сформулировала принципиально новый взгляд на цивилизационный прогресс, в основу которого заложен механизм инновационного развития при участии человека-творца. Определено, что в науке инноватики сегодня выделяют право на результат интеллектуальной деятельности и Интеллектуальную экономику, которая опирается на теорию и методологию интеллектуального капитала, как обновленную методологию её восприятия с позиции необходимости распределения на теории человеческого потенциала, человеческих ресурсов и человеческого капитала в Интеллектуальной экономике.

Е. Бас

Нормативные источники формирования гражданско-правового статуса субъектов права интеллектуальной собственности в сфере здравоохранения
С. 11–15

Статья посвящена проведению анализа нормативных источников формирования правового статуса субъектов права интеллектуальной собственности в сфере здравоохранения. Основываясь на нормах законодательства Украины, автор определяет особенности права субъекта интеллектуальной собственности на использование объекта интеллектуальной собственности в сфере медицины и фармации. Автором делается вывод, что субъект права интеллектуальной собственности на объект в сфере здравоохранения вправе беспрепятственно осуществлять свои личные (неимущественные) права и имущественные права на владение объектом интеллектуальной собственности. В то же

O. Orlyuk, O. Butnik-Siverskiy

Human capital in intellectual economics (economic and legal opinion and foreign experience).
P. 3–10

The article considers the development of the modern theory of human capital under the influence of economics' modernization in the view of knowledge economics, where the world scientific thought formulated a completely new view on the civilization progress, which is based on the mechanism of innovative development with the creator's participation. The authors determined that today in the innovation science it is distinguished the right on the results of intellectual activity and intellectual economics, which relies on the theory and methodology of intellectual capital as an updated methodology of its perception from the view of necessity to divide in the theories of human potential, human resources and human capital in the intellectual economics.

K. Bas

The legal sources of the civil capacity of the subjects of intellectual property law in the sphere of health care
P. 11–15

This article reflects the comparative analysis of the civil legislation, intellectual property legislation and legislation in the sphere of health care. According to the norms of Ukrainian legislation, the author defines the features of the subject of intellectual property rights in the field of medicine and pharmacy. The author concludes that the subject of intellectual property rights to an object in the field of health care shall be free to exercise their personal (moral) rights and proprietary ownership of the intellectual property. At the same time, the property right to intellectual property use can be made only if the object is relevant to qualification and other requirements estab-

время имуществом право на использование объекта интеллектуальной собственности может быть осуществлено субъектом только в случае соответствия последнего квалификационным и другим установленным требованиям законодательства Украины в сфере здравоохранения.

В. Дробязко

Криминально-правовая ответственность за нарушения авторских и смежных прав в зарубежных странах
С. 16–24

В статье автор рассматривает доказательства нарушений авторских и смежных прав, способы защиты авторских и смежных прав.

И. Якубивский

О юридической природе договоров между организациями коллективного управления и субъектами авторского права и смежных прав
С. 25–31

В статье исследована юридическая природа договора управления имуществом авторскими и (или) смежными правами на коллективной основе. На основании высказанных в литературе точек зрения по этому вопросу и положений законодательства Украины по авторскому праву и смежным правам сделан вывод о том, что исследуемый договор является разновидностью договора поручения. Выявлены особенности договора управления имуществом авторскими и (или) смежными правами на коллективной основе как разновидности договора поручения.

В. Троцкая

Разыскиваются неизвестные «родители» произведений-сирот
С. 32–40

Автор рассматривает проблемные вопросы в развитии электронных библиотек, анализирует европейское законодательство об охране сиротских произведений и предлагает рассмот-

lished by the legislation of Ukraine in the sphere of health care.

V. Drobyazko

Criminal liability for the violation of copyright and related rights in foreign countries
P. 16–24

The author considers the evidence of copyrights and related rights violations, ways of protection of copyrights and related rights under foreign legislation.

I. Yakubivskyi

About legal nature of contracts between organizations of collective management and subjects of copyright and related rights
P. 25–31

The paper studies the legal nature of the contract management of property of the author and (or) related rights on a collective basis. On the basis of the points of view written in literature and the provisions of the legislation of Ukraine on copyright and related rights it is concluded that the study contract is a kind of a contract of agency. The features of the property management contract of the author and (or) related rights on a collective basis as a kind of contract of agency are highlighted.

V. Trotska

Wanted unknown «parents» of orphan works
P. 32–40

The author contemplates the problematic issues in the development of digital libraries, analyzes the European legislation on the orphan works protection and proposes to consider appropri-

реть соответствующие изменения в законодательство Украины в сфере авторского права и смежных прав.

Л. Комзюк

Аппроксимация охраны прав на произведения-сироты в ЕС как фактор развития медиаправа

С. 40–49

В статье рассматривается содержание Директивы 2012/28/ЕС Европарламента и Совета от 25.10.2012 года о некоторых разрешенных способах использования произведений-сирот, вступившей в силу 28.10.2012 года, и процесс её транспозиции в некоторых государствах-членах ЕС. Автор обосновывает значение Директивы для аппроксимации авторского права и медиаправа ЕС в контексте формирования информационного общества.

Г. Андрощук

Европейская стратегия охраны промышленной собственности

С. 50–61

В работе проанализировано развитие Концепции стратегии интеллектуальной собственности в мире. Рассмотрены основные составляющие стратегии промышленной собственности для стран Европы: экономические и социальные выгоды от обеспечения прав промышленной собственности, поддержка инноваций, реформирование законодательства о торговых марках, патентная реформа, процедуры разрешения споров, правоприменение, борьба с контрафакцией и пиратством.

Делается вывод о необходимости разработки и реализации Стратегии развития национальной системы интеллектуальной собственности в Украине.

Е. Недогибченко

Правовые формы использования объектов патентного права в деятельности субъектов хозяйствования

С. 62–67

В статье исследуется вопрос правовых форм использования объектов па-

ate changes in legislation of Ukraine in the field of copyright and related rights.

L. Komziuk

Approximation of rights to «orphan works» protection in the EU as a factor of the media law development

P. 40–49

The article discusses the content of the Directive 2012/28/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on certain permitted uses of orphan works, which entered into force on 28 October 2012, and the process of transposition in some EU Member States. The author substantiates the importance of the Directive for the approximation of the EU copyright and media law in the context of the information society formation.

G. Androschuk

European strategy for the protection of industrial property

P. 50–61

The paper analyzes the development of the Concept of Intellectual Property Strategy in the world. The main components of the strategy of industrial property to the countries of Europe: economic and social benefits from the provision of industrial property rights, support for innovation, reform of the law on trademarks, patent reform, dispute resolution, enforcement, fight against counterfeiting and piracy.

The conclusion about the need for and the development strategy of the national system of intellectual property rights in Ukraine.

E. Nedohibchenko

Legal forms of the patent rights objects use in the activities of business entities

P. 62–67

The article explores the patent rights objects use in the activities of

тентного права в деятельности субъектов ведения хозяйства, освещаются основные три вида правовых форм использования согласно законодательству Украины.

В. Селиваненко

Особенности правового регулирования охраны средств индивидуализации в сфере охраны здоровья

С. 68–73

Статья посвящена исследованию особенностей правовой охраны средств индивидуализации, в частности торговых марок и географических обозначений в сфере охраны здоровья.

В. Нежиборец

Венчурное финансирование в Украине: состояние и перспективы

С. 74–79

Автор анализирует сегодняшнее состояние венчурного финансирования в Украине и возможности и способы его развития в будущем.

И. Шульпин

Убытки в сфере интеллектуальной собственности: категория права и экономики

С. 80–85

Тема убытков в сфере интеллектуальной собственности на современном этапе развития теории законодательства Украины и практики применения определения размера убытков при решении вопросов судебных экспертиз и экспертных исследований очень актуальна и важна. Поэтому, учитывая важность этой тематики, автор статьи, принимая во внимание юридические и экономические аспекты относительно убытков, делает попытку привести определение понятия убытков в сфере интеллектуальной собственности.

Ю. Кириченко

Конституционная практика нормативного регулирования права интеллектуальной собственности в Украине и европейских государствах

business entities, covers three main types of legal forms used by the Ukrainian legislation.

V. Selivanenko

Features of the means of individualization legal protection in the health protection sector

P. 68–73

The article deals with the analysis of the means of individualization legal protection in the health protection sector in terms of examination of trade marks and geographical designation.

V. Nezhyborets

Venture financing in Ukraine: a state and prospects

P. 74–79

The author analyzes the today's state of venture financing in Ukraine and the possibilities and ways of its development in future.

I. Shulpin

Damages in the sphere of intellectual property: category of law and economics

P. 80–85

Topic about damages in intellectual property at the present stage of development of the Ukrainian legislation theory and practice of determining the amount of damages in connection with legal expertise and expert research is very actual and important. Therefore the author, taking into account the importance of the subject and the legal and economic aspects in relation to losses, tries to bring the definition of «damages» in the sphere of intellectual property.

Y. Kirichenko

Constitutional practice of regulation of intellectual property rights in Ukraine and the European states

С. 86–92

В статье рассмотрена конституционная практика нормативного регулирования права интеллектуальной собственности в Украине и государствах континентальной Европы. Проанализировано юридическое содержание права интеллектуальной собственности, закрепленного в чч. 1, 2 ст. 54 Конституции Украины, и в аналогичных нормах конституций европейских стран. Обоснована необходимость изменения чч. 1 и 2 данной статьи в новой редакции.

С. Корновенко, И. Мигус

Подготовка специалистов в сфере интеллектуальной собственности в Украине: к вопросу касательно ее усовершенствования

С. 93–95

Авторы проводят анализ существующей системы подготовки специалистов в сфере интеллектуальной собственности, ее недостатков и пробелов, и предлагают собственные пути по ее усовершенствованию.

В. Иващенко, А. Морозов

Политика национальных правительств в сфере охраны объектов промышленной собственности в годы украинской революции (декабрь 1917–1921 года)

С. 96–103

На основе историко-правового метода анализируются мероприятия по формированию органов охраны объектов права промышленной собственности в определенный исторический период и на основании проведенного исследования выделяются две модели формирования государственной системы охраны промышленной собственности, существовавшие в то время.

Р. 86–92

The article considers the constitutional practice of regulation of intellectual property in Ukraine and countries of Continental Europe. It is analyzed of legal content intellectual property rights enshrined in parts 1, 2 article 54 of the Ukrainian Constitution and similar regulations constitutions of European countries. The necessity of presenting parts one and two of this article in the new edition is proved.

S. Kornovenko, I. Migus

Training of specialists in the field of intellectual property rights in Ukraine: on the question regarding its improvement

P. 93–95

The authors analyze the current system of training in the field of intellectual property, its shortcomings and gaps, and offer their own ways of improvement.

V. Ivaschenko, A. Morozov

National government in the field of industrial property protection during the Ukrainian Revolution (December 1917–1921)

P. 96–103

On the basis of the historical and legal method it is analyzed the actions of formation of protection of industrial property rights in a particular historical period and on the basis of the study two models of formation of the state system of intellectual property protection that existed at that period are identified.

THEORY AND PRACTICE OF INTELLECTUAL PROPERTY

Founder: *The Scientific and Research Institute of Intellectual Property of the NALS of Ukraine*

The issue is recommended by the Scientific Council of the Scientific and Research Institute of Intellectual Property of the NALS of Ukraine (Minutes № 7 of the 24.09.2013).

Editorial:

O. Orlyuk — Chief Editor,
S. Petrenko — Deputy Chief Editor,
O. Matskevych — Editor and Layout Designer,
A. Osypova — Proofreader,
I. Petrenko — Administrative Secretary.

Editorial address:

11 Bozhenka Str., 13th floor, Kyiv, Ukraine, 03680
Tel./fax: 200-08-76
Tel. 228-21-36
www.ndiiv.org.ua
e-mail: letter@i.kiev.ua

Scientific Council

A. Dovgert, associate member of the NALSU, PhD hab., prof.; N. Kuznetsova, academician of the NALSU, PhD hab., prof.; R. Maydanyk, associate member of the NALSU, PhD hab., prof.; N. Malysheva, PhD hab., prof.; B. Paton, the President of NASU, PhD hab.; D. Prytyka, academician of the NALSU, PhD hab.; V. Redko, PhD hab.; R. Stefanchuk, associate member of the NALSU, PhD hab.; V. Tatsiy, the President of the NALSU, PhD hab.; Y. Shemshuchenko, academician of the NANU and NALSU, PhD hab.

Editorial board

N. Myronenko (head of the editorial board), O. Doroshenko (deputy of the head of the editorial board), G. Androschuk, O. Butnik-Siverskyi, V. Vasylyeva, I. Halytsya, D. Hetmantsev, V. Drobyazko, I. Kanzafarova, O. Kopylenko, V. Kossak, O. Krupchan, V. Moskalenko, V. Nezhyborets, M. Panov, O. Petryshyn, O. Pichkur, V. Semchyk, I. Sydorov, M. Soloschuk, M. Teplyuk, B. Tykhyi, O. Yurchenko, Emilio José Armaza-Armaza, PhD (*Spain*), Ing. Jana Péliová, PhD (*Slovak Republic*), Leszek Ćwikła, Ph.D. hab. (*Poland*)

TO AUTHORS AND READERS

One may send to editorial board an article up to 10 pages (font — Times New Roman, size — 14, range — 1.5) that was not printed before.

The article should be written according to HAC requirements and has a recommendation as well as annotation in Russian and English (with the translation of name and surname of the author and the title of the article). An abstract in English must be extended — 3000–5000 marks. Illustrative material should be in .tif or .jpg, size 300 dpi.

We ask authors to send their photo and information about a scientific degree, place of employment, position, address and contact phone number.

Received materials are not returned to authors.

The author is responsible for reliability of information and statistic data. The editors may disagree with the author's position.

The author, who submitted materials for publication is deemed to have agreed to further free placement on web-sites of the Scientific and Research Institute of Intellectual Property of the NALS of Ukraine and V. Vernadskyi National Library of Ukraine.

Reproduction of the magazine or its parts by any means or in any form, including Internet, is prohibited without written permission of the editor.

До уваги авторів!

Редакція приймає рукописи статей, що раніше не друкувались, як на електронних носіях, набраних у програмах MS Office, обсягом до 10 сторінок (шрифт — Times New Roman, розмір — 14, інтервал — 1,5).

Статті повинні бути оформлені відповідно до вимог ВАК України щодо наукових робіт, обов'язково мати рецензію й анотації російською та англійською мовами (з перекладом прізвища й імені автора і назви статті). Анотація англійською мовою має бути розширеною — 3000–5000 знаків.

Люстративний матеріал має бути у форматі .tif або .jpg, розміром 300 dpi.

Прохання до авторів: разом з матеріалами надсилати свою фотографію та інформацію щодо наукового ступеня, місця роботи, посади, поштової адреси й контактних телефонів.

Редакція лишає за собою право на редагування та скорочення рукописів. За достовірність інформації та статистичних даних, які містяться в рукописах, відповідальність несе автор. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.

Повторне видання статей, розміщених на шпальтах журналу «Теорія і практика інтелектуальної власності», можливе лише за згодою редакції.

Надіслані до редакції матеріали авторам не повертаються.

Автор, який подав матеріали до друку, вважається таким, що погоджується на подальше безоплатне їх розміщення на сайті НДІ інтелектуальної власності та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Відтворення матеріалів журналу або їхніх частин будь-якими засобами чи в будь-якій формі, зокрема і в Інтернеті, забороняється без письмового дозволу редакції журналу.

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Науково-практичний журнал «Теорія і практика інтелектуальної власності» виходить один раз на два місяці. Передплатити наш журнал ви зможете в будь-якому поштовому відділенні України, а також за допомогою системи WebMoney на сайті ДП «Преса» — www.presa.ua.

Сподіваємося, що наш журнал стане корисним помічником у вашій справі!

Вартість передплати на 2014 рік у грн. / 2014 Subscription prices in Hrn					
	Індекс/ Index	2 міс./ 2 months	4 міс./ 4 months	6 міс./ 6 months	12 міс./ 12 month
Фізичні та юридичні особи / Individuals and legal bodies	23594	35	70	105	210

З глибокою повагою,
редакційна колегія